

2021-06

þý ÿ ° Å À Á ¹ ± ° ì Â μ ¹/₂ É Ä ¹ ° ì Â ± ³ î ¹/₂ ± Â
þý À μ Á ¹ ì ´ ç Å 1931 - 1955 ¹/₄ - ã ± ± À ì
þý Ä í À ç Ä · Â • - ± Â - · » ± ¹/₂ ´ - ± Â

þý ´ ´ - ¹/₄ ç Å , ´ ³ ³ μ » ¹ ° ®

þý Á ì ³ Á ± ¹/₄ ¹/₄ ± ™ Ä Ä ç Á - ± Â , £ Ç ç » ® • À ¹ Ä Ä · ¹/₄ î ¹/₂ ¥ ³ μ - ± Â , ± ¹/₂ μ À ¹ Ä Ä ® ¹/₄ ¹ ç • μ - À ç »

<http://hdl.handle.net/11728/12008>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

Ο κυπριακός ενωτικός αγώνας της περιόδου 1931-1955

μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας

Αγγελική Αδάμου

Ιούνιος 2021

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

*Ο κυπριακός ενωτικός αγώνας της περιόδου 1931-1955
μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας*

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Νεότερη
και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

Αγγελική Αδάμου

Ιούνιος 2021

Copyright © Αγγελική Αδάμου, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Αγγελική Αδάμου
Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: *Ο κυπριακός ενωτικός αγώνας της περιόδου 1931-1955 μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας*

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 2 Αυγούστου 2021 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτη επιβλέπουσα (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος),
Αικατερίνη Παπαζαχαρία, Λέκτορας

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Μάριος Ευρυβιάδης, Καθηγητής

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αντώνης Κλάψης, Επίκουρος Καθηγητής

.....

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Αγγελική Αδάμου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο ***Ο κυπριακός ενωτικός αγώνας της περιόδου 1931-1955 μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας***, αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΔΑΜΟΥ

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αναφέρεται στον τρόπο παρουσίασης του κυπριακού ενωτικού αγώνα των ετών 1931-1955, μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας. Η παρέμβασή της στα Ηνωμένα Έθνη, κατά την πρώτη προσφυγή της Ελλάδας για το Κυπριακό, το 1954, για τη διακοπή της συζήτησης του θέματος, εγείρει ερωτήματα ως προς τα κίνητρά της. Η συγκεκριμένη, λοιπόν, εργασία εξετάζει την αρθρογραφία για το Κυπριακό, μέσα από πέντε από τις δημοφιλέστερες νεοζηλανδικές εφημερίδες της εποχής, εστιάζοντας σε τρεις σημαντικούς σταθμούς του κυπριακού ενωτικού αγώνα, τα Οκτωβριανά (1931), την πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ (1954) και την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου του 1955. Καλύπτονται, δηλαδή, 25 χρόνια του Κυπριακού.

Και στις τρεις υπό εξέταση περιόδους, η νεοζηλανδική αρθρογραφία υπήρξε ιδιαίτερα επικριτική απέναντι στον ενωτικό αγώνα, εκλαμβάνοντάς τον ως απλή αντίδραση στη βρετανική διακυβέρνηση και ως προϊόν πίεσης από τον εκκλησιαστικό παράγοντα. Αμφισβητώντας την πηγαία ανάγκη του κυπριακού λαού για ένωση με τη Μητέρα Πατρίδα ή για κατοχύρωση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, ο νεοζηλανδικός τύπος επικεντρωνόταν κατ' εξακολούθηση στην ανάδειξη των οικονομικών ωφελημάτων της Κύπρου από την παραμονή της υπό το βρετανικό στέμμα, αλλά και της κρισιμότητας της συγκεκριμένης παραμονής για τα συμφέροντα του δυτικού κόσμου. Συνεπώς, εκτός από την *Auckland Star*, η οποία τουλάχιστον στην περίπτωση των Οκτωβριανών, υπήρξε άκρως υποστηρικτική προς το κυπριακό αίτημα, οι υπόλοιπες εφημερίδες (*The Evening Post*, *The New Zealand Herald*, *The Otago Daily Times* και *The Press*) χαρακτηρίζονται από μια έκδηλη φιλοβρετανική επιχειρηματολογία, η οποία χωρίς να αντικρούει με εμπειριστατωμένα επιχειρήματα το δίκαιο του κυπριακού αιτήματος, καταδικάζει το κίνημα εν γένει, όπως και κάθε πρωτοβουλία υποστήριξής του.

Λέξεις κλειδιά: νεοζηλανδικός τύπος, Ένωση, βρετανική αποικία, Κυπριακό Ζήτημα, Οκτωβριανά, ΟΗΕ, Τριμερής Διάσκεψη.

Abstract

This study traces the ways in which the Cypriot Enosis Movement from 1931 to 1955 is presented through the New Zealand press. The New Zealand move to propose that the Cyprus Issue be not debated in the United Nations General Assembly of 1954 raises a question regarding the country's motives. The target of this present master's thesis is to examine five of the most popular New Zealand newspapers and their articles about the Cyprus Issue, focusing on three important milestones of the Cyprus Issue, the 1931 Cyprus revolt, Greece's first recourse to UN General Assembly in 1954, as well as the London Conference in 1955. The study covers, therefore, a 25-year period.

Throughout this time period, New Zealand press was considerably judgmental about the Enosis Movement, considering it as a mere reaction to British rule and correlating it with pressure exerted by religious factors. Questioning the keen desire of Cypriots for enosis with their motherland or their right to self-determination, the New Zealand press constantly emphasized Britain's benevolence and its contribution to Cyprus's economic growth, while highlighting the importance of the island's British administration for the Western interests. Therefore, with the exception of *The Auckland Star* that was in favor of the Cypriots' demand, at least as far as the 1931 revolt is concerned, all the other newspapers (*The Evening Post*, *The Otago Daily Times*, *The Press* and *The New Zealand Herald*) discriminated in favor of the British policy in Cyprus, without even refuting Cypriots' claim to enosis or addressing any pertinent counterarguments. The New Zealand press rejects the enosis movement as a whole, as well as its supporters.

Keywords: New Zealand press, Enosis, British colony, Cyprus Issue, 1931 Cyprus revolt, United Nations, Three-Power Conference.

Ευχαριστίες αντί προλόγου

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε ως διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία του τμήματος Ιστορίας, Πολιτικής και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου.

Θέμα της μελέτης είναι ο κυπριακός ενωτικός αγώνας των ετών 1931-1955, όπως αντανακλάται μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας, της συγκεκριμένης περιόδου. Καλύπτονται, δηλαδή, οι προσπάθειες για Ένωση στην περίοδο που μεσολαβεί μεταξύ του ξεσπάσματος των Οκτωβριανών μέχρι την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, η οποία δεν περιλαμβάνεται. Στόχος της ανάλυσης των συγκεκριμένων δημοσιευμάτων είναι η ανάδειξη του τρόπου πρόσληψης βασικών σταθμών του Κυπριακού, όπως η εξέγερση των Οκτωβριανών του 1931, η διεθνοποίηση στον ΟΗΕ του 1954 και η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου του 1955, μέσα από την αρθρογραφία της Νέας Ζηλανδίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου για την παροχή του συγκεκριμένου εξ αποστάσεως προγράμματος, το οποίο μου έδωσε την ευκαιρία, όντας στη Νέα Ζηλανδία, να ασχοληθώ με κάτι τόσο δημιουργικό και εποικοδομητικό. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τους διδάσκοντες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, οι οποίοι εκτός από τις πολύτιμες ακαδημαϊκές γνώσεις που μου χάρισαν, μεριμνούσαν πάντα για τη διευκόλυνσή μου ως προς τη σημαντική διαφορά ώρας μεταξύ Ελλάδας/Κύπρου και Νέας Ζηλανδίας. Ειδικότερα όμως, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κύρια επιβλέπουσα, Λέκτορα Κατερίνα Παπαζαχαρία, η οποία υπήρξε πολύτιμος αρωγός της προσπάθειάς μου, καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας μου. Με τις εμπριθείς γνώσεις της, αλλά και τη διάθεση προσφοράς που τη διακρίνει, μου παρείχε συνεχή καθοδήγηση και ενθάρρυνση, για την περάτωση της παρούσας μελέτης.

Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετώπισα κατά την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας ήταν η απόστασή μου από την Ελλάδα και την Κύπρο, λόγω της δυσκολίας πρόσβασης στις απαιτούμενες πηγές. Ζώντας στο Auckland, στις περισσότερες περιπτώσεις, προσπάθησα να αξιοποιήσω τις πηγές του διαδικτύου και το υπάρχον ψηφιοποιημένο υλικό. Ως προς τα δημοσιεύματα του νεοζηλανδικού τύπου, η αναζήτησή τους, για τα έτη 1950-1955, έπρεπε να γίνει με επιτόπου έρευνα

και αναζήτηση μικροφίλμ στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας, που βρίσκεται στο Wellington, γεγονός που κατέστησε απαραίτητη τη μετάβασή μου για κάποιο διάστημα στην πρωτεύουσα της Νέας Ζηλανδίας. Λόγω όμως της απόστασης από το Auckland και του μεγάλου κόστους της παραμονής στη συγκεκριμένη πόλη, ένα μικρό μέρος των δημοσιευμάτων ζήτησα να μου σταλεί με την υπηρεσία του διαδανεισμού στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Auckland.

Θα ήθελα, λοιπόν, να ευχαριστήσω και το προσωπικό της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Wellington για την κατανόηση και τη βοήθεια που μου παρείχαν ως προς τη μελέτη των μικροφίλμ, που απαιτούνταν για την έρευνά μου, και ειδικά, την Υπεύθυνη Έρευνας Linda McGregor, που έκανε δεκτό το αίτημα διαδανεισμού μικροφίλμ και μου απέστειλε στο Auckland τα δημοσιεύματα της εφημερίδας *Evening Post*, του Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 1955.

Αγγελική Αδάμου

Ωκλαντ, Ιούνιος 2021

Στον Δημήτρη και τον Μάρκο

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο Πρώτο: ΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΑ (1931)	
Το ιστορικό πλαίσιο.....	8
1. Ο τύπος της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στα Οκτωβριανά	10
i. Οι θερμοκέφαλοι και το τζιχάντ.....	10
ii. Ο κομμουνιστής ηγέτης και η πρωτόγνωρη ευημερία.....	16
iii. Ο μακρύς κατάλογος των βρετανικών παροχών.....	21
iv. Το <i>αδικαιολόγητο</i> και <i>υπερβολικό</i> αίτημα της Ένωσης.....	24
v. Η βρετανική θέση στην Κύπρο ως απλό πολιτικό ατύχημα.....	28
2. Ο ενωτικός αγώνας μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας	31
i. Τα κίνητρα της εξέγερσης.....	31
ii. Το κίνημα και τα πρόσωπα.....	34
iii. Το αίτημα της Ένωσης.....	35
Κεφάλαιο Δεύτερο: Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΟΝ ΟΗΕ (1954)	
Το ιστορικό πλαίσιο.....	38
1. Ο τύπος της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στην προσφυγή του 1954	40
i. Ο κίνδυνος από τη συζήτηση του κυπριακού.....	40
ii. Το <i>ειλικρινές ενδιαφέρον</i> της Νέας Ζηλανδίας.....	46
iii. Ο βασικός υποκινητής του κινήματος.....	47
iv. Η διατήρηση της Κύπρου <i>σημαντική όσο ποτέ άλλοτε</i>	49
v. Η απόφαση για τη μη περαιτέρω συζήτηση του κυπριακού.....	52
2. Η δικαιολόγηση της κίνησης στα Ηνωμένα Έθνη	54
i. Η σημασία διατήρησης της Κύπρου.....	54
ii. Ο λόγος παρέμβασης της Νέας Ζηλανδίας.....	55
iii. Τα οφέλη της παρέμβασης για την ίδια την Κύπρο.....	56
Κεφάλαιο Τρίτο: Η ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ (1955)	
Το ιστορικό πλαίσιο.....	58
1. Ο τύπος της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στην Τριμερή Διάσκεψη (1955)	61
i. Το <i>διαφαινόμενο αδιέξοδο</i>	61
ii. Το <i>παράδοξο</i> του ελληνικού αιτήματος.....	62
iii. Οι <i>πεισματικά επίμονες στάσεις</i>	65
iv. Το αίτημα της αυτοδιάθεσης ως συναισθηματικό ζήτημα.....	67
v. Η τουρκική ανάμειξη.....	73
2. Οι τρεις πλευρές της Τριμερούς Διάσκεψης: η ανάλυση των κινήτρων	76
i. Ο ρόλος της Βρετανίας	76
ii. Ο ρόλος της Τουρκίας	77
iii. Ο ρόλος της Ελλάδας	78
Συμπεράσματα.....	80
Βιβλιογραφία.....	83

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση και ανάλυση των δημοσιευμάτων των εφημερίδων της Νέας Ζηλανδίας που σχετίζονται με τον κυπριακό ενωτικό αγώνα, κατά την περίοδο 1931 έως 1955. Συγκεκριμένα, έχουν επιλεγεί ως σημαντικότεροι σταθμοί προς διερεύνηση, τα δημοσιεύματα για τα γεγονότα της εξέγερσης των Οκτωβριανών (1931), την πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ για το Κυπριακό (1954), καθώς και για την Τριμερή Διάσκεψη στο Λονδίνο του 1955.

Μελετώντας κανείς τη βιβλιογραφία για την προσφυγή του 1954 στα Ηνωμένα Έθνη, ίσως αναρωτηθεί πώς μια χώρα τόσο μακρινή στην Κύπρο και την Ελλάδα, όπως η Νέα Ζηλανδία, αναλαμβάνει να ζητήσει τη διακοπή της συζήτησης για το Κυπριακό, καθώς και πώς δίνονται στον τύπο της τόσες αναφορές σχετικά με την Κύπρο. Λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψη ότι πρόκειται για μια χώρα η οποία την ίδια περίοδο ήταν επίσης υπό το βρετανικό στέμμα, αποτελούμενη, στη συντριπτική της πλειοψηφία, από Βρετανούς μετανάστες, η παρέμβαση αυτή αποκτά αμέσως κάποιο νόημα. Στόχος, λοιπόν, της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει τον τρόπο πρόσληψης του κυπριακού ενωτικού αγώνα μέσα από τον νεοζηλανδικό τύπο, μέσω της εξέτασης των τριών αυτών σταθμών του Κυπριακού.

Το ζήτημα της βρετανικής κυριαρχίας δεν είναι νέο στη βιβλιογραφία, αφού με την κριτική του θέματος έχουν ασχοληθεί παλαιότεροι και νεότεροι ερευνητές, με μελετήματα που πραγματεύονται ευρύτερα και επιμέρους ζητήματα σχετικά με την Αγγλοκρατία τόσο της Κύπρου όσο και της Νέας Ζηλανδίας. Ωστόσο, δεν έχει υπάρξει μελέτη που να εξετάζει την πρόσληψη του Κυπριακού μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας. Μέσα από την παρούσα έρευνα, μελετώνται, λοιπόν, οι πληροφορίες του νεοζηλανδικού τύπου που αναπαράγουν το ζήτημα της συμβίωσης και αντίδρασης των Κυπρίων προς τους Βρετανούς αποικιοκράτες.¹

Θα ήταν ίσως χρήσιμη μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία της Νέας Ζηλανδίας ως βρετανικής αποικίας, για τον κατατοπισμό του αναγνώστη ως προς τις πιθανές συνδέσεις που μπορεί να προκύψουν με τα αιτήματα των Κυπρίων, κατά την ανάλυση των δημοσιευμάτων. Ωστόσο, πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι η αναζήτηση των συνδέσεων δεν είναι το καθαυτό αντικείμενο της παρούσας μελέτης, αν και θα παρουσίαζε εξαιρετικό ενδιαφέρον. Η συστηματική, λοιπόν, επαφή των Βρετανών με

¹ Βλ. αναλυτικότερα, τίτλους εφημερίδων παρακάτω, σ. 3.

τη Νέα Ζηλανδία ξεκινά ουσιαστικά το 1769, με την πρώτη επίσκεψη του Βρετανού εξερευνητή James Cook και τη γνωριμία του με τις διάφορες φυλές των ιθαγενών Μαορί. Το αυξανόμενο εμπορικό της ενδιαφέρον προσείλκυε ολοένα και περισσότερα φαινομενικά στη Νέα Ζηλανδία, όχι μόνο από τη Βρετανία, αλλά και από τη Γαλλία και την Αμερική. Αντιλαμβανόμενες την απειλή, οι φυλές των Μαορί άρχισαν, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, να εξοπλίζονται με ευρωπαϊκά όπλα. Ο εξοπλισμός τους, όμως, αυτός οδήγησε σε αιματηρές πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ τους².

Οι αιματοχυσίες μεταξύ των Μαορί και η ανακατανομή των φυλών τους εξελήφθησαν ως απειλή τόσο για το βρετανικό εμπόριο όσο και για την ασφάλεια των ήδη 2.000 Βρετανών, μόνιμων κατοίκων της χώρας, γεγονός που αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την προσάρτηση της Νέας Ζηλανδίας στο βρετανικό στέμμα, μέσω της υπογραφής της Συνθήκης Waitangi, το 1840³. Η προσάρτηση της Νέας Ζηλανδίας προηγείται, λοιπόν, κατά 85 χρόνια σε σχέση με της Κύπρου. Οι διατάξεις της συγκεκριμένης Συνθήκης, μέσα σε λίγες δεκαετίες θα αγνοούνταν εντελώς, αφήνοντας τον ντόπιο πληθυσμό με ελάχιστες εγγυήσεις.⁴

Στο μεταξύ, όλο και περισσότεροι μετανάστες και κυρίως Βρετανοί υπήκοοι, εγκαθίστανται στη Νέα Ζηλανδία. Ο πληθυσμός τους, από 2.000 το 1839, ανέρχεται σε 28.000 το 1852, μετά την εγκαθίδρυση της βρετανικής κυριαρχίας μέσω της Συνθήκης Waitangi, ενώ ο ίδιος αριθμός εκτοξεύτηκε μετά το 1870, ξεπερνώντας τις 500.000 αφίξεις. Αντιθέτως, η πτωτική πορεία του πληθυσμού των Μαορί, οι οποίοι την ίδια περίοδο δεν ξεπερνούσαν τους 50.000 κατοίκους, έμελλε να θέσει σε εφαρμογή τα βρετανικά σχέδια εκμετάλλευσης της γης τους για τον εξευρωπαϊσμό της οικονομίας, αφήνοντάς τους χωρίς καμία νομική προστασία.⁵

² Claudia Orange, «The Maori People and the British Crown (1769-1840)» στο: Keith Sinclair (επιμ.), *The Oxford Illustrated History of New Zealand*, Oxford University Press, UK 1996, σ. 25.

³ Στο ίδιο, σ. 24. Για τους όρους της Συνθήκης Waitangi, βλ. αναλυτικά, Harry C. Evison, *The Long Dispute: Maori Land Rights and European Colonisation in Southern New Zealand*, Canterbury University Press, Christchurch New Zealand 1997, σ. 95-96.

⁴ Για τα δικαιώματα που κατοχυρώνονταν στους Μαορί, βάσει της συνθήκης Waitangi, βλ. Kate McMillan, «Developing Citizens: 'Imperial subjecthood' and Article Three of the Treaty of Waitangi», στο: Paul Spoonley-Cluny Macpherson-David Pearson (επιμ.), *Tangata Tangata: The Changing Ethnic Contours of New Zealand*, Thomson/Dunmore Press, Nelson Australia 2004, σ. 268-273.

⁵ Claudia Orange, "Treaty of Waitangi - Dishonouring the Treaty - 1860 to 1880", Te Ara Encyclopedia of New Zealand, [<https://teara.govt.nz/en/treaty-of-waitangi/page-4>].

Για την αναλογία του πληθυσμού, βλ. New Zealand History Online, "Māori and European population numbers, 1838–1901", [<https://nzhistory.govt.nz/media/photo/maori-and-european-population-numbers-1838%E2%80%931901>].

Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε για την εργασία είναι κυρίως πρωτογενές και προέρχεται από τη μελέτη των εφημερίδων *The Auckland Star*, *The Evening Post*, *The New Zealand Herald*, *The Otago Daily Times* και *The Press*, οι οποίες θα αποτελέσουν τη βασική πηγή αναζήτησης. Για την εξέγερση των Οκτωβριανών μελετήθηκε το ψηφιοποιημένο αρχείο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Νέας Ζηλανδίας. Για τα έτη 1954 και 1955, έγινε επιτόπου έρευνα στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Wellington, για την αναζήτηση αντίστοιχου υλικού σε μικροφίλμ. Προκειμένου να αποκαλυφθεί μια πληρέστερη εικόνα του ζητήματος, παρεμβάλλονται συμπληρωματικά στοιχεία που αποτυπώνουν το υπό εξέταση ζήτημα, δημοσιεύματα του κυπριακού τύπου της αντίστοιχης περιόδου, με σκοπό τη συγκριτική ανάλυση με τα νεοζηλανδικά δημοσιεύματα. Σε καμία περίπτωση όμως, δεν θα καταστεί δυνατή η ανάδειξη της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ του νεοζηλανδικού και κυπριακού τύπου, ένα θέμα το οποίο θα παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αλλά είναι έξω από τον σκοπό της συγκεκριμένης μελέτης.

Για να διαγραφεί η ιδιαίτερη οπτική που αναδεικνύει αυτή η μελέτη, παρεμβάλλονται στοιχεία που αρούνται από το ψηφιοποιημένο αρχείο της Βουλής των Ελλήνων, όπως τα Πρακτικά των συνεδριάσεων για το Κυπριακό. Επίσης, χρησιμοποιήθηκε η Κυανή Βίβλος της Κύπρου, καθώς και σχετική δευτερογενής βιβλιογραφία, για την κατανόηση και ανάλυση των αναφορών του τύπου της Νέας Ζηλανδίας. Θα είχε εξίσου ενδιαφέρον να εξετάζονταν και οι λόγοι για τους οποίους οι εφημερίδες τηρούν τη συγκεκριμένη στάση απέναντι στο Κυπριακό, αλλά είναι εκτός του σκοπού της συγκεκριμένης μελέτης.

Βασική πηγή, λοιπόν, της παρούσας έρευνας αποτελούν οι πληροφορίες από τις νεοζηλανδικές εφημερίδες της εποχής. Ακολουθεί η παράθεση κάποιων πληροφοριών για τις εν λόγω εφημερίδες. Αρχικά, η *Otago Daily Times* υπήρξε η πρώτη καθημερινή εφημερίδα της Νέας Ζηλανδίας, με έδρα την περιφέρεια Otago και συγκεκριμένα, την πόλη Dunedin. Κυκλοφορεί από το 1861 έως σήμερα και θεωρείται συντηρητική ως προς τα πολιτικά ζητήματα. Ιδρυτής της ο Julius Vogel, σημαντικός συντηρητικός πολιτικός, ο οποίος συνέβαλε στον εξευρωπαϊσμό της Νέας Ζηλανδίας μέσω της οικονομικής αποδυνάμωσης των ιθαγενών.⁶ Το υπό μελέτη διάστημα ήταν συνήθως

⁶ Αναλυτικότερη αναφορά στον Julius Vogel θα γίνει στο Α΄ Κεφάλαιο, βλ. σ. 23 της παρούσας εργασίας. Για την οικονομική πολιτική του, βλ. αναλυτικά, Raewyn Dalziel, *Julius Vogel: Business politician*, Auckland University Press, New Zealand 1986, σ. 104-107.

16σέλιδη, ενώ τα άρθρα της για την Κύπρο συναντώνται στη στήλη «*The Otago Daily Times*».⁷

Η *Press*, με έδρα την περιφέρεια Canterbury και συγκεκριμένα, την πόλη Christchurch, είναι η πρώτη καθημερινή εφημερίδα της επαρχίας, η οποία κυκλοφορεί από το 1861 έως σήμερα, με μια μικρή διακοπή το 1865, που για κάποιους μήνες κυκλοφορούσε τρεις φορές την εβδομάδα. Ξεκίνησε ως εξασέλιδη, ενώ το υπό εξέταση διάστημα κυκλοφορούσε με 16 φύλλα. Τα πρώτα χρόνια ιδιοκτήτης της ήταν ο James FitzGerald, πολιτικός ιδιαίτερα φιλικός προς τους ιθαγενείς. Η αρθρογραφία του προκάλεσε δριμυία κριτική, μέχρι που λόγω ασθενείας αποχώρησε και η εφημερίδα έλαβε πιο συντηρητικό χαρακτήρα και τη φήμη της ως «η πρώτη σοβαρή εφημερίδα». Τα άρθρα με θέμα το Κυπριακό φιλοξενούνταν στη στήλη «*The Press*».⁸

Η *New Zealand Herald* είναι μια καθημερινή πρωινή εφημερίδα, που κυκλοφορεί στο Auckland, αδιάλειπτα από το 1863 έως σήμερα. Την υπό εξέταση περίοδο, αποτελούνταν συνήθως από 18 φύλλα, ενώ τα άρθρα της για την Κύπρο, φιλοξενούνταν από κοινού με άλλα διεθνή άρθρα γνώμης, στη στήλη «*The New Zealand Herald and Daily Southern Cross*». Θεωρείται μια σταθερά συντηρητική εφημερίδα, φίλα προσκείμενη στον κεντροδεξιό πολιτικό χώρο.⁹

Η *Evening Post*, κυκλοφορούσε, σε καθημερινή βάση, στο Wellington, από το 1865 έως το 2002. Πρόκειται για μια βραδινή εφημερίδα, η οποία είχε τη φήμη της «πιο ανεξάρτητης» από πολιτικές σκοπιμότητες. Αποτελούνταν συνήθως από 16 φύλλα, ενώ η αρθρογραφία της για την Κύπρο απαντάται κυρίως στη διεθνή στήλη «*Evening Post*».¹⁰

Τέλος, η *Auckland Star*, με καθημερινή απογευματινή κυκλοφορία στο Auckland από το 1870 έως το 1991, θεωρούνταν καινοτόμος εφημερίδα και γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1950. Κατά το υπό μελέτη διάστημα αποτελούνταν από 24 φύλλα, ενώ τα άρθρα της για την Κύπρο περιλαμβάνονταν συνήθως στην εβδομαδιαία στήλη «*World Affairs*».¹¹

⁷ G. H. Scholefield, *Newspapers in New Zealand*, Wright & Carman Ltd., Wellington 1958, σ. 171-176.

⁸ Στο ίδιο, σ. 218-220.

⁹ Στο ίδιο, σ. 83-86.

¹⁰ Στο ίδιο, σ. 30-33.

¹¹ Στο ίδιο, σ. 87-91.

Ως προς τη δομή, τα κεφάλαια της παρούσας μελέτης θα χωριστούν με χρονολογική σειρά. Εντός λοιπόν των καθορισμένων χρονικών πλαισίων της εργασίας, στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται να απαντηθεί πώς αντιλαμβάνεται ο νεοζηλανδικός τύπος την εξέγερση των Οκτωβριανών, την αντίδραση στη βρετανική διακυβέρνηση και τη σύγκρουση με τις βρετανικές αρχές. Για τον σκοπό αυτό, θα εξεταστεί, αρχικά, αδρομερώς το ιστορικό πλαίσιο των Οκτωβριανών μέσα από τη δευτερογενή βιβλιογραφία, κι έπειτα, θα παρουσιαστούν τα σχετικά νεοζηλανδικά δημοσιεύματα από τις πέντε προαναφερθείσες εφημερίδες. Παράλληλα, επιχειρείται να γίνει, όσο το δυνατόν, συγκριτική ανάλυση των συγκεκριμένων δημοσιευμάτων με τα αντίστοιχα κυπριακά. Επίσης, για την καλύτερη τεκμηρίωση των γραφομένων, πολύ συχνά ο αναγνώστης θα παραπέμπεται στο πρωτότυπο απόσπασμα στα Αγγλικά, το οποίο διακρίνεται σε πλάγια γραφή και εντός εισαγωγικών. Τέλος, θα επιχειρηθεί η εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τον τρόπο πρόσληψης του κινήματος, δίνοντας σημασία στους όρους που αποδίδουν τους πρωταγωνιστές και το ίδιο το κίνημα, όπως γινόταν αντιληπτό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, με θέμα την πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ, θα ακολουθηθεί η ίδια μέθοδος ανάλυσης και τεκμηρίωσης, μετά από τη σύντομη παρουσίαση του αντίστοιχου ιστορικού πλαισίου. Το ενδιαφέρον ως προς τα συμπεράσματα θα εστιαστεί, αυτή τη φορά, στα κίνητρα της παρέμβασης της νεοζηλανδικής αντιπροσωπίας για τη διακοπή της συζήτησης για το Κυπριακό, καθώς και στους λόγους που η ίδια προέβαλε στην αρθρογραφία της.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, για την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου του 1955, το οποίο θα αναλυθεί επίσης με την ίδια μεθοδολογία, το βάρος θα δοθεί στον τρόπο παρουσίασης των θέσεων των τριών πλευρών της Τριμερούς Διάσκεψης, της Ελλάδας, της Βρετανίας και της Τουρκίας, μέσα από τα δημοσιεύματα των εν λόγω εφημερίδων.

Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι για το Ενωτικό Δημοψήφισμα του 1950, όπως και για το «Ουδέποτε» του Υπουργού Αποικιών, Henry Hopkinson, σε δήλωσή του στη Βουλή των Κοινοτήτων, στις 28 Ιουλίου 1954, δεν εντοπίστηκε υλικό στον νεοζηλανδικό τύπο, γι' αυτό και δεν συμπεριλήφθηκαν στο παρόν πόνημα. Αρχική πρόθεση της μελέτης ήταν η κάλυψη ολόκληρου του ενωτικού αγώνα, από τα Οκτωβριανά έως και την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου. Ωστόσο, ο περιορισμός των λέξεων της παρούσας εργασίας και η ανάγκη για όσο το δυνατόν

πληρέστερη ανάλυση και τεκμηρίωση, δεν κατέστησε εφικτό τον συγκεκριμένο στόχο, ο οποίος θα άξιζε να μελετηθεί και να αναδειχθεί, μέσα από τα δημοσιεύματα του νεοζηλανδικού τύπου.

Θα είχε ενδιαφέρον, ως αντικείμενο άλλης μελέτης, η παρακολούθηση της εξέλιξης των δημοσιευμάτων καθ' όλη τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα 1955-1959, από τη στιγμή μάλιστα που τα νεοζηλανδικά δημοσιεύματα για την Κύπρο φαίνεται πως αρχίζουν να πληθαίνουν από το 1956 και έπειτα. Το πρώτο διάστημα της υπό εξέταση περιόδου (1931-1955), η ελληνική κοινότητα της Νέας Ζηλανδίας ήταν πολύ μικρή, αποτελούμενη, μέχρι το 1936, από ελάχιστους Έλληνες, που κατοικούσαν κυρίως στο Wellington. Το 1951 όμως, η Νέα Ζηλανδία, ως μέλος του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης, δέχθηκε πάνω από 1.000 Έλληνες πρόσφυγες.¹² Αυτό ίσως να εξηγεί, μαζί με την κρισιμότητα της Κύπρου για τα βρετανικά συμφέροντα, η οποία φτάνει στο απόγειό της τη συγκεκριμένη περίοδο, τη σταδιακή εξοικείωση του νεοζηλανδικού τύπου με τα ελληνοκυπριακά αιτήματα.

Από το 1956 έως και τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, δύο από τις υπό εξέταση εφημερίδες, η *Otago Daily Times* και η *Press* αλλάζουν εντελώς στάση απέναντι στο Κυπριακό, υποστηρίζοντας τον ενωτικό αγώνα και επικρίνοντας τη βρετανική στάση. Αντιθέτως, η *Auckland Star*, η μόνη εφημερίδα που υποστηρίζει αρχικά το κίνημα των Οκτωβριανών, μετά το 1956, τίθεται εναντίον κάθε ελληνοκυπριακής πρωτοβουλίας. Από την άλλη, η *Evening Post* και η *New Zealand Herald* θα τηρούν σταθερά αρνητική στάση απέναντι στον ενωτικό αγώνα. Οι σχετικές αναφορές είναι απλώς ενδεικτικές, καθώς δεν αποτελούν βάση της εργασίας τα συγκεκριμένα ερωτήματα. Τα ζητήματα λοιπόν, δεν διακόπτονται στο τέλος του χρονικού πλαισίου που τέθηκε ως χρονικό όριο της συγκεκριμένης εργασίας και θα είχε ενδιαφέρον να μελετηθούν.

Έτσι, βασικό ερώτημα της παρούσας μελέτης παραμένει, αρχικά, η πρόσληψη της Οκτωβριανής εξέγερσης του 1931 από τον νεοζηλανδικό τύπο, στην οποία έχει αφιερωθεί και το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας, καθώς και η ανίχνευση των όρων που αποδόθηκαν στα πρόσωπα και στο κίνημα. Σημαντικό, επίσης, ερώτημα αποτελεί η πρόσληψη της πρώτης ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ του 1954, καθώς και η δικαιολόγηση της κίνησης της νεοζηλανδικής αντιπροσωπίας. Τέλος, θα εξεταστεί η

¹² Nancy Swarbrick, "Greeks – the Hellenic community - Arrivals", *Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand*, [<http://www.TeAra.govt.nz/en/greeks-the-hellenic-community/page-1>].

δημοσιογραφική κάλυψη της Τριμερούς Διάσκεψης στο Λονδίνο του 1955, καθώς και ο σχολιασμός από τον νεοζηλανδικό τύπο των αιτημάτων των τριών αντιπροσωπιών που συμμετείχαν σε αυτή.

Κεφάλαιο Πρώτο

Τα Οκτωβριανά (1931)

Το ιστορικό πλαίσιο

Τα γεγονότα των Οκτωβριανών αποτέλεσαν την πρώτη δυναμική έκφραση του αντιαποικιακού εθνικού αγώνα κατά της βρετανικής διοίκησης. Η πυρπόληση του κυβερνείου, ως κορύφωση των συγκεκριμένων γεγονότων, το βράδυ της 21^{ης} Οκτωβρίου 1931, υπήρξε ένα βαρύτατο πλήγμα για τη Βρετανία, το οποίο έμελλε να αλλάξει τις συνθήκες που επικρατούσαν στο νησί.

Η σφοδρότητα με την οποία εκδηλώθηκε η συγκεκριμένη εξέγερση, πέρα από τον σαφή εθνικοαπελευθερωτικό της προσανατολισμό, συνδέεται και με την καταπίεση που βίωνε ο κυπριακός λαός από τη βρετανική διοίκηση. Η τελευταία, αρνούμενη με κάθε ευκαιρία να ικανοποιήσει το ενωτικό αίτημα των Κυπρίων με τη Μητέρα Ελλάδα, δεν δίσταζε να εκδηλώνει με κάθε τρόπο την απόλυτη εξουσία που κατείχε ο Κυβερνήτης. Δύο χρόνια πριν από την εξέγερση, η κατηγορηματική άρνηση του λόρδου Passfield να δεχθεί το ενωτικό αίτημα ή να αποδώσει οποιασδήποτε μορφής αυτοκυβέρνηση στην Κύπρο και λίγο αργότερα, η ψήφιση νέου εκπαιδευτικού νομοσχεδίου, που αναδείκνυε τον Κυβερνήτη σε κινητήριο μοχλό της κυπριακής παιδείας, είχαν δυναμιτίσει την ατμόσφαιρα, συσπειρώνοντας όλο και περισσότερους στον ενωτικό αγώνα.¹³

Ωστόσο, το γεγονός που φαίνεται ότι αποτέλεσε τη θρυαλλίδα για τη ρήξη στις σχέσεις των Κυπρίων με τη Βρετανία ήταν η έκδοση βασιλικού διατάγματος από τον κυβερνήτη Ronald Storrs (1926-1932) για την επιβολή άμεσης φορολογίας στον κυπριακό λαό, σε μια προσπάθεια να καλυφθεί ο ελλειμματικός προϋπολογισμός του 1931.¹⁴ Ο κυπριακός λαός θα συνέχιζε, επίσης, να διαθέτει τα περισεύματα του προϋπολογισμού του για την εξόφληση του οθωμανικού δανείου του 1855, το οποίο είχαν συνάψει Άγγλοι κεφαλαιούχοι για την κάλυψη των πολεμικών αναγκών του

¹³ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η Οκτωβριανή εξέγερση του 1931», στο: *Κύπρος, Αγώνες ελευθερίας στην Ελληνική Ιστορία*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Επιτροπή για την Κύπρο, Αθήνα 2010, σ. 232-259, σ. 240.

¹⁴ George S. Georghallides, «British Policy on Cyprus during 1931», στο: Θεόδωρος Παπαδόπουλος – Μενέλαος Χριστοδούλου (επιμ.), *Πρακτικά Α' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, Λευκωσία, 14-19 Απριλίου 1969, τμ. Γ'1, Λευκωσία 1973, σ. 95.

Κριμαϊκού πολέμου.¹⁵ Η συγκεκριμένη συγκυρία ερχόταν να προστεθεί στην ήδη βεβαρημένη οικονομική κατάσταση των νησιωτών, λόγω της μακροχρόνιας πληρωμής του φόρου υποτελείας στην Τουρκία, ένα χρέος που θεωρητικά είχε επωμιστεί η Βρετανία.¹⁶ Το οικονομικό αυτό αδιέξοδο επιβάρυνε ιδιαίτερα τον αγροτικό πληθυσμό, ο οποίος ανήμπορος να προστατευθεί από την αυθαιρεσία των τοκογλύφων, βυθιζόταν στην ανέχεια.¹⁷

Στις 17 Οκτωβρίου, ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς, ως θρησκευτικός και εθνικός ηγέτης, απέστειλε δριμεία επιστολή στον κυβερνήτη, Ronald Storrs, ανακοινώνοντας την παραίτησή του από το βουλευτικό του αξίωμα και δηλώνοντας ότι οι επισσωρευμένες βρετανικές αυθαιρεσίες δεν μπορούσαν πλέον να αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο του Νομοθετικού Συμβουλίου. Ως μόνη λύση απέμενε η κήρυξη ανένδοτου ενωτικού αγώνα.¹⁸ Έκτοτε, οι εξελίξεις υπήρξαν ραγδαίες. Οι ομιλίες του στη Λεμεσό, στις 20 και 21 Οκτωβρίου, ξεσηκώνοντας πλήθος κόσμου στον ίδιο επαναστατικό πυρετό, αποτέλεσαν τον προάγγελο της μεγάλης συγκέντρωσης στη Λευκωσία, το βράδυ της 21^{ης} Οκτωβρίου. Η πορεία του συγκεντρωμένου πλήθους προς το κυβερνείο και η αδιαλλαξία του Storrs να δεχθεί τους αντιπροσώπους των διαδηλωτών εξέτρεψαν την κατάσταση. Οι διαδηλωτές στράφηκαν κατά του κυβερνείου, αντικατέστησαν τη βρετανική σημαία με την ελληνική και άρχισαν να λιθοβολούν. Οι αστυνομικοί, οι οποίοι είχαν ληφθεί εξ απήνης, απάντησαν με πυροβολισμούς. Σύντομα, η σύγκρουση γενικεύθηκε και το κυβερνείο παραδόθηκε στις φλόγες.¹⁹

Σε αυτή την αυθόρμητη εξέγερση του αγανακτισμένου πλήθους, η οποία επεκτάθηκε και στο υπόλοιπο νησί, έχασαν τη ζωή τους έξι Έλληνες Κύπριοι, ενώ

¹⁵ Γιώργος Γεωργής, *Η αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα* (πανεπιστημιακές παραδόσεις), Αθήνα 2016, σ. 79.

¹⁶ Θωμάς Παπαγεωργίου, «Μία ανέκδοτη έκθεση του Νικολάου Καταλάνου για το Κυπριακό Ζήτημα (1931)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, τμ. 39, 2019, σ. 313-369, σ. 323.

¹⁷ Ν. Παύλος Τζερμιάς, «Το απελευθερωτικό κίνημα των Κυπρίων (εικοστός αιώνας): Μια ιστορική ανασκόπηση», στο: Ιωάννης Θεοχαρίδης (επιμ.), *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τμ. Γ', Λευκωσία 2001, σ. 621-628, σ. 625.

¹⁸ Ο Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς, στην επιστολή του, στηλίτευσε το βρετανικό καθεστώς με τις ψευδείς φιλελεύθερες εξαγγελίες του, ανακοινώνοντας ότι θα πράξει ό, τι μπορεί για την ένωση με την Ελλάδα, η οποία θα προσφέρει στον κυπριακό λαό την «ισονομία» και την «ευημερία» που είχε στερηθεί τόσα χρόνια. Μέσα στη συγκεκριμένη επιστολή, συμπυκνωνόταν η αγανάκτηση των συμπατριωτών του για την «κακοδαιμονία» της βρετανικής κυβέρνησης και η ελπίδα για μια αλλαγή, την οποία όλοι φαίνονταν έτοιμοι να διεκδικήσουν, ακόμα και με βίαιο τρόπο. Για το έγγραφο παρατήσεως, βλ. *Πάφος*, 23.10.1931, σ. 2-3.

¹⁹ Παπαπολυβίου (2010), σ. 245.

υπήρξαν άλλοι τριάντα τραυματίες.²⁰ Ακολούθησαν η κήρυξη στρατιωτικού νόμου, φυλακίσεις, εξορίες και ξυλοδαρμοί.²¹ Η τάξη επιβλήθηκε, όμως το αυτοκρατορικό κύρος της Βρετανίας είχε πληγεί ανεπανόρθωτα.²²

1. Ο τύπος της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στα Οκτωβριανά

ι. Οι θερμοκέφαλοι και το τζιχάντ

Η είδηση για τα γεγονότα των Οκτωβριανών έφτασε στη Νέα Ζηλανδία στις 23 Οκτωβρίου, μέσω τηλεγραφήματος του *United Press Association-Electric Telegraph* και η πρώτη εφημερίδα που τη δημοσίευσε ήταν η *Evening Post*. Το άρθρο της με τίτλο «Εθνικιστικές Ταραχές» («*Nationalist Riots*») αφορούσε στο τηλεγράφημα που έστειλε ο κυβερνήτης Storrs στη Ναυαρχία, ζητώντας ναυτικές ενισχύσεις «για την καταστολή σφοδρών εθνικιστικών ταραχών στην Κύπρο, που συνδέονταν, κατά πάσα πιθανότητα, με το εθνικιστικό κίνημα υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα».²³ Σύμφωνα με το τηλεγράφημα, «οι διαδηλωτές πυρπόλησαν και κατέστρεψαν το προξενείο. Όσοι ήταν μέσα δεν τραυματίστηκαν. Η αστυνομία άνοιξε πυρ και τραυμάτισε έντεκα ιθαγενείς».²⁴ Η απλή αναπαραγωγή των ειδήσεων, που φθάνουν μέσω τηλεγράφου, χωρίς την επισήμανση λεπτομερειών για τα γεγονότα, θα πυροδοτήσει μια σειρά από άρθρα γνώμης, τα οποία θα επιχειρούν να αναλύσουν το ξέσπασμα των συγκεκριμένων επεισοδίων.

²⁰ Εκτενής αναφορά στους τραυματίες γίνεται από τον κυπριακό τύπο· βλ. *Ελευθερία*, 24.10.1931, σ. 2.

²¹ Βλ. ενδεικτικά, Παπαπολυβίου (2010), σ. 246. Βλ. αναλυτικότερα, *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 29.20.1931, σ. 2, *Φωνή της Κύπρου*, 31.10.1931, σ. 2-3, *Ελευθερία*, 16.12.1931, σ. 2, *Φωνή της Κύπρου*, 19.12.1931, σ. 3, *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 09.01.1948, σ. 2, *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 10.01.1948, σ. 2, *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 11.01.1948, σ. 2.

²² Σύμφωνα με τον Αντώνη Κλάψη, «Η ελληνική πρεσβεία του Λονδίνου και η κυπριακή εξέγερση του 1931: ο Δημήτριος Κακλαμάνος ενόπιον της κρίσης», *Περιοδική Έκδοση για τη Νεότερη Ιστορία*, τχ. 4, Κλειώ 2007, σ. 123-137, σ. 136, παρά τις προσπάθειες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής να υποβιβάσει τη σημασία των Οκτωβριανών ως εθνικής εξέγερσης, το συγκεκριμένο περιστατικό αποτέλεσε τομή στην αποικιακή πορεία της Βρετανίας, καθώς και πληγή για το αυτοκρατορικό της κύρος.

²³ «*The Governor of Cyprus has wirelessed the Admiralty asking for naval assistance to quell grave Nationalist riots, which presumably, are the outcome of the Nationalists' agitation for the union of Cyprus and Greece*». Σημειώνεται ότι ο αρθρογράφος αποκαλεί την εξέγερση ως «riots», ταραχές.

²⁴ «*Rioters set afire and destroyed Government House. The occupants were uninjured. The police fired volleys and wounded eleven natives*». *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 9. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.1>]. Για τα τηλεγραφήματα που απέστειλε ο Storrs, ζητώντας ενισχύσεις για την αντιμετώπιση της εξέγερσης των Οκτωβριανών, βλ. ενδεικτικά, Georghallides (1973), σ. 98-99. Βλ. ειδικότερα, την αναφορά του Storrs για τα γεγονότα, Reed Coughlan (επιμ.), «Enosis and the British: British Official Documents 1878-1950», στο: Paul Wallace-Andreas G. Orphanides, *Sources for the History of Cyprus*, τμ. 11, Greece and Cyprus Research Center, 2004, σ. 142-160.

Στο ίδιο φύλλο, λοιπόν, φιλοξενείται άρθρο με τίτλο «Η γένεσις του προβλήματος» («*Genesis of Trouble*»), με θέμα το αίτημα της ένωσης με την Ελλάδα. Περιγράφοντας, αρχικά, τη γεωγραφική θέση της, μεταξύ της Μικράς Ασίας, στα βόρεια, και της Συρίας, στα ανατολικά, ο αρθρογράφος επιχειρεί να παρουσιάσει την πληθυσμιακή σύνθεση της Κύπρου και την «πολυτάραχη», όπως την αποκαλεί, ιστορία της («*its chequered history*»). «Είκοσι τοις εκατό Μουσουλμάνοι («*Moslems*»), ενώ οι υπόλοιποι Χριστιανοί της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, οι Κύπριοι έχουν κυβερνηθεί κατά καιρούς από Έλληνες, Φοίνικες, Αιγύπτιους, Ρωμαίους, Γενουάτες, Βενετούς, προτού κατακτηθούν από τους Τούρκους, το 1573. Έκτοτε έμειναν υπό τουρκική κατοχή «ώσπου το 1878, η Βρετανία, κατόπιν Συνθήκης με τον Σουλτάνο, ανέλαβε τη διοίκηση του νησιού, ενώ το 1914, την προσάρτησε. Μετά από την αναγνώριση της συγκεκριμένης προσάρτησης από την Τουρκία στις Βερσαλλίες, η Κύπρος πέρασε πλέον επίσημα υπό το βρετανικό στέμμα, το 1925».²⁵ Συνεπώς, εντελώς επιγραμματικά, ο αρθρογράφος διαγράφει την ιστορική πορεία της Κύπρου μέχρι τη βρετανική προσάρτηση, χωρίς καμία συγκεκριμένη ιστορική αναφορά και παραλείποντας οποιαδήποτε πληροφορία για το Συνέδριο του Βερολίνου και τις συνθήκες υπό τις οποίες η Βρετανία πέτυχε τη συγκεκριμένη προσάρτηση. Επίσης, δεν διαχωρίζει την προσάρτηση σε ολική και μερική.²⁶

Ο συντάκτης της *Evening Post* παρατηρεί, επίσης, την «επιμονή» με την οποία οι «ελληνικές εθνικιστικές τάσεις» («*Greek nationalist tendencies*») της Κύπρου «διεκδικούν την ένωση με τη Μητέρα Ελλάδα, παρά τις σημαντικές προόδους που έχουν σημειωθεί υπό τη βρετανική κυριαρχία, τόσο στην εκπαίδευση και τη γεωργία όσο και στη διοίκηση».²⁷ Είναι φανερό ότι το ενωτικό αίτημα ερμηνεύθηκε από την εφημερίδα ως μια μεμονωμένη πρωτοβουλία, η οποία στόχευε στον

²⁵ «*Great Britain, by treaty with the Sultan, took over the administration. In 1914 Cyprus was annexed by Britain. This annexation was recognised by Turkey at Versailles, and in 1925 the island was formally raised to the status of a Crown Colony*».

²⁶ Για μια αναλυτικότερη επισκόπηση της κυπριακής ιστορίας μέχρι τη Συνθήκη του 1878, βλ. Captain C. W. Orr, *Cyprus under British Rule*, Robert Scott, London 1953, σ. 19-34. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το Συνέδριο του Βερολίνου και τις συνθήκες της βρετανικής προσάρτησης της Κύπρου, βλ. ενδεικτικά, Γεωργής (2016), σ. 9-13. Επίσης, βλ. Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, «Λευκωσία 1878 – Ωρα μηδέν: Η φυσιολογία και η ζωή της Κυπριακής πρωτεύουσας κατά την αλλαγή της ξενοκρατίας», *Ετήσια Διάλεξη*, τμ. 12, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, 2002, σ. 8-9, τα απομνημονεύματα του Γερμανού προξένου Ludwig Raschdau για τις διαβουλεύσεις που γίνονταν στο παρασκήνιο του Συνεδρίου.

²⁷ «*Greek nationalist tendencies and affinity to Greek culture have persisted in the island. Under British rule Cyprus has made great strides in education, agriculture, and administration, but the inhabitants have remained dissatisfied with their form of government. The country to which union is desired is Greece, the "motherland"*».

αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης από τις βρετανικές ευεργεσίες. Χωρίς όμως να προβαίνει σε κάποια πιο συγκεκριμένη σχετική αναφορά, ο συντάκτης θεωρεί σκόπιμο να αναφερθεί, στη συνέχεια, στην πληρωμή του φόρου υποτελείας. «Όταν η Βρετανία ανέλαβε την Κύπρο, συμφωνήθηκε η καταβολή του φόρου υποτελείας στην Τουρκία, που καθορίστηκε στις 92.000 λίρες ετησίως, ποσό το οποίο «καταβλήθηκε» τα πρώτα 36 χρόνια. Έναντι αυτού, το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών έκανε επιχορηγήσεις, οι οποίες αργότερα σχεδόν εξισώθηκαν με το σύνολο του φόρου υποτελείας, ενώ πρόσφατα η Βρετανία ανέλαβε εξ ολοκλήρου την πληρωμή του στην Τουρκία, με αντάλλαγμα την κυπριακή εισφορά 10.000 λιρών στην αυτοκρατορική άμυνα».²⁸

Αξίζει να αναφερθεί ότι η χρήση της παθητικής φωνής «καταβλήθηκε», στο αγγλικό κείμενο: *the Turks were pledged an annual Tribute fixed at £92,000 a year, which for the first 36 years «was paid»*, ίσως σκόπιμα να αφήνει την πληρωμή του συγκεκριμένου φόρου χωρίς υποκείμενο. Αποσιωπάται, με αυτόν τον τρόπο, το γεγονός ότι την πληρωμή του φόρου υποτελείας επωμίστηκε ο κυπριακός λαός, τουλάχιστον μέχρι το 1925, όταν έγινε η προσάρτηση στο βρετανικό στέμμα. Άλλωστε, το πρώτο αίτημα που είχε διατυπωθεί στο Νομοθετικό Συμβούλιο, ύστερα από τη δημιουργία του, το οποίο διατυπωνόταν έκτοτε με κάθε ευκαιρία, σε συλλαλητήρια, πρεσβείες και ψηφίσματα, σχετιζόταν με τον φόρο υποτελείας, γεγονός που αποδεικνύει πόσο δυσβάσταχτος απέβαινε για τον κυπριακό λαό.²⁹

Επίσης, η πληρωμή του φόρου υποτελείας, την οποία ανέλαβε η βρετανική κυβέρνηση μόλις το 1926, χαρακτηρίζεται από τον αρθρογράφο ως «επιχορήγηση».³⁰ Ωστόσο, το κείμενο της Συνθήκης της 2^{ης} Ιουνίου 1878, μεταξύ της Βρετανίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αναφέρει ρητά ότι η πληρωμή του συγκεκριμένου ποσού ήταν υποχρέωση της Βρετανίας και όχι του κυπριακού λαού.³¹

²⁸ «When the island was taken by Britain it was agreed that Turkey should not lose by the change, and the Turks were pledged an annual Tribute fixed at £92,000 a year, which, for the first 36 years was paid. Against this, the British Treasury made Grants-in-aid which latterly almost equalled the total of the Tribute, and in recent years took over responsibility for the payment to Turkey, Cyprus contributing £10,000 a year towards Imperial defence», *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 9. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.4>].

²⁹ Παπαγεωργίου (2019), σ. 323.

³⁰ Για τις λεγόμενες «επιχορηγήσεις της βρετανικής κυβέρνησης» βλ. και παρακάτω, σ. 22 της παρούσας εργασίας.

³¹ Η βρετανική αυτή υποχρέωση απέναντι στην Υψηλή Πύλη δηλώνεται ρητά και στην Κυπριακή Κυανή Βίβλο του έτους 1926, βλ. *Cyprus Blue Book* 1926, Government Printing Office, Nicosia 1927, σ. 64.

Σε επόμενο άρθρο της, της 28^{ης} Οκτωβρίου 1931, με τίτλο «Οι Ταραχές στην Κύπρο» («*The Cyprus Disturbances*»), η *Evening Post* επανέρχεται στο Κυπριακό Ζήτημα, σχολιάζοντας ότι η βρετανική εξουσία «για την επίδειξη ευγένειας, ενδιαφέροντος, υπομονής και ανιδιοτέλειας», («*the gentleness, the consideration, the patience, and the disinterestedness of the Power*»), τακτική επιτυχημένη στη διακυβέρνηση άλλων αποικιών, στην περίπτωση της Κύπρου εισέπραξε «ως αντάλλαγμα μια εξέγερση», («*rewarded by an insurrection*»), χωρίς να χαρακτηρίζει ή να σχολιάζει περισσότερο.³² Παρουσιάζει, πράγματι, ενδιαφέρον η χρήση των συγκεκριμένων λέξεων, από τον συντάκτη, για την περιγραφή της στάσης της βρετανικής κυβέρνησης απέναντι στον κυπριακό λαό. Οι συγκεκριμένες λέξεις, «ευγένεια», «ενδιαφέρον», «υπομονή», «ανιδιοτέλεια» αξίζει να αντιπαραβληθούν προς τις φράσεις που χρησιμοποιήθηκαν στο Νομοθετικό Συμβούλιο, στις 16 Οκτωβρίου 1931, όπως τις μετέφερε η εφημερίδα *Πάφος*, μια εβδομάδα αργότερα. Λίγο πριν τα γεγονότα των Οκτωβριανών, η κατάσταση στο νησί χαρακτηριζόταν «θλιβερά και αξιοθρήνητος», ενώ το συμβούλιο ως «πηγή της κακοδαιμονίας». Η βρετανική κυβέρνηση, μεταξύ άλλων, μετέλλε «αλλεπάλληλα ραπίσματα», «εξουθένωση» και «σκιάδεις πολιτικές ελευθερίες», καθώς και «αύξηση των φορολογιών».³³

Ιδιαίτερα ευνοϊκή θεωρεί ο συντάκτης της *Evening Post* τη βρετανική διοίκηση και για τον ρόλο της Εκκλησίας. Όπως παρατηρεί, χάρη στην τουρκική κατοχή, η Ελληνική Εκκλησία είχε απελευθερωθεί από την πρότερη υπαγωγή της στη Λατινική ιεραρχία. Ωστόσο, τα δραστικά μέτρα που έλαβαν οι Τούρκοι, σκοτώνοντας Επισκόπους και μεγάλο μέρος του ποιμνίου τους, ανέδειξαν την αλλαγή καθεστώτος του 1878 ως «ό, τι καλύτερο είχε συμβεί στην Κύπρο για πολλούς αιώνες».³⁴ Ενδεικτική χαρακτηρίζει ο γράφων την επίδειξη ενθουσιασμού από πλευράς του κυπριακού λαού, κατά την πλήρη προσάρτηση της Κύπρου στο βρετανικό στέμμα («*the inhabitants had the sense to hail the change with enthusiasm*»)³⁵ Η συγκεκριμένη,

³² Η αναφορά στις άλλες αποικίες δεν συνοδεύεται από συγκεκριμένα ονόματα, γιατί προφανώς τις θεωρεί γνωστές.

³³ *Πάφος*, 23.10.1931, σ.1. Στο συγκεκριμένο κείμενο εκφράζεται η προτροπή να παραιτηθούν όλοι οι βουλευτές του Νομοθετικού Συμβουλίου ως ένδειξη αντίδρασης στην αυθαιρεσία της βρετανικής κυβέρνησης και να στραφούν προς τη διαφώτιση της κοινής γνώμης. Η κριτική που ασκείται είναι δριμυία και στρέφεται κυρίως κατά των βρετανικών οικονομικών πρακτικών, που παρέλυσαν τον κυπριακό λαό.

³⁴ «*The exchange of Turkish rule for British rule in 1878 was the best thing that had happened to Cyprus for many centuries*».

³⁵ Αναφορά στον «ενθουσιασμό» με τον οποίο υποδέχθηκαν οι Κύπριοι τη βρετανική διοίκηση κάνει και η *New Zealand Herald*, βλ., τμ. LXVIII, τχ. 21015, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8, βλ. παρακάτω, σ. 19 της παρούσας εργασίας.

όμως, αναφορά είναι ελλιπής και μονομερής, καθώς δεν παρουσιάζει τον σημαντικό ρόλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας, ενώ τα στοιχεία που παρέχονται δεν αποδεικνύουν από μόνα τους την ευμένεια της βρετανικής διοίκησης προς την Εκκλησία της Κύπρου.³⁶

Χαρακτηριστική είναι η συνέχεια του άρθρου: παρ' όλες όμως τις «ευλογίες» (*«blessings»*) που έτυχε χάρη στην αλλαγή του καθεστώτος, από τον εορτασμό του Ιωβηλαίου, το 1928, και έπειτα, το Υπουργείο Αποικιών δέχεται «καταιγισμό αιτημάτων» για «ένωση με την Ελλάδα» ή «αυτονομία». (*«The Colonial Office has lately been plied with petitions for union with Greece or autonomy»*).³⁷ Ο αρθρογράφος εκτιμά ότι αυτό «αναμφίβολα» οφείλεται στην προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα, σαν δέλεαρ για τη συμμετοχή της στον Πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων, το 1915.³⁸ Και συνεχίζει λέγοντας ότι ελλείπει ικανοποίησης των αιτημάτων τους, κάποιοι «θερμοκέφαλοι» (*«hotheads»*) αποφάσισαν ότι ήρθε η ώρα να επιτεθούν, ενώ το «ανοχύρωτο καθεστώς» της χώρας τους, τους εξασφάλισε κάποιες νίκες.³⁹ Ο ενωτικός αγώνας των Κυπρίων παρουσιάζεται, συνεπώς, ως μια απλή αντίδραση στη ματαιωμένη προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα από τους συμμάχους, ενώ οι συμμετέχοντες στην εξέγερση ως «θερμοκέφαλοι» που ξαφνικά αποφάσισαν να διεκδικήσουν την «ελευθερία» τους, επιτιθέμενοι στη βρετανική κυβέρνηση. Σκόπιμο είναι να επισημανθεί ότι στο δημοσίευμα δεν γίνεται καμία σαφής αναφορά στα γεγονότα του

³⁶ Για τον ρόλο της Εκκλησίας στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, βλ. Kyriakos Demetriou, «Victorian Cyprus: society and institutions in the aftermath of the Anglo-Turkish convention», 1878-1891, *Byzantine and Modern Greek Studies*, τμ. 21, 1997, σ. 1-29, σ. 25.

³⁷ Στο συγκεκριμένο σημείο δεν τεκμηριώνεται η χρήση του όρου «αυτονομία», ως επίσημο αίτημα που κατατέθηκε στο Υπουργείο Αποικιών. Επίσης, δεν δίνονται στοιχεία για την αστοχία του Storrs να διοργανώσει εκδηλώσεις για τον εορτασμό των πενήντα χρόνων της βρετανικής κυριαρχίας του νησιού, μια πρωτοβουλία η οποία οδήγησε στην ανασύσταση του Εθνικού Συμβουλίου και στην αναζωπύρωση του εθνικού αγώνα, με σταθερό αίτημα την ένωση με την Ελλάδα. Βλ. αναλυτικότερα Γεωργής (2016), σ. 102-104.

³⁸ Ο συντάκτης αναφέρεται στην προσφορά της Κύπρου στην Ελλάδα, τον Οκτώβριο του 1915, με αντάλλαγμα τη συμμετοχή της στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, όταν τα αυστρογερμανικά και βουλγαρικά στρατεύματα απειλούσαν τη Σερβία. Για τις συνθήκες της προσφοράς, βλ. αναλυτικά, Diana Markides, «Βρετανική Βενιζελοφιλία και Βενιζελική Αγγλοφιλία στην περίπτωση της Κύπρου, 1906-1931», στο: Γιώργος Καζαμίας – Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Κύπρος*, (Πρακτικά Συνεδρίου), Καστανιώτης, Αθήνα 2008, σ. 58-87, σ. 67-69. Βλ. επίσης, ενδεικτικά, Κωνσταντίνος Λοϊζου - Αντώνιος Λοϊζίδης, *Χρονικό: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το Κυπριακό Πρόβλημα*, τ. 69, 2019 σ. 14. Για τις συνθήκες της πρώτης προσφοράς της Κύπρου στην Ελλάδα και τις μεθοδεύσεις του Ελευθέριου Βενιζέλου, βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, «Η στάση της ελληνικής κυβερνήσεως κατά την κυπριακή κρίση του 1931», *Επιστημονική Επετηρίς της Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών 1976-1977*, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 1978. σ. 482-511, σ. 505.

³⁹ *«Getting no satisfaction in this way, some of the hotheads decided that it was time to strike for freedom»*. Στο σημείο αυτό δεν δίνεται καμία επιπλέον πληροφορία για το ποιοι εννοούνται ως «θερμοκέφαλοι», ενώ απορία προξενεί η χρήση του όρου «ελευθερία», από τη στιγμή που το σταθερό αίτημα των Κυπρίων ήταν η ένωση με την Ελλάδα.

κυβερνείου ούτε στα πρόσωπα που συμμετείχαν, παρά μόνο ο χαρακτηρισμός τους αυτός.

Στη στάση αυτή του συντάκτη ίσως να έπαιξε ρόλο η αμετακίνητα ουδέτερη στάση του Ελευθέριου Βενιζέλου απέναντι στην εξέγερση.⁴⁰ Στη συνεδρίαση της Βουλής, της 18^{ης} Νοεμβρίου 1931, ο Βενιζέλος παρουσίασε την εξέγερση ως παρεκτροπή από τις νόμιμες εκδηλώσεις του ακοίμητου εθνικού πόθου των Ελλήνων της Κύπρου, πέραν «του προσήκοντος μέτρου», τονίζοντας, παράλληλα, την ανάγκη διατήρησης «τῆς ἀδιαταράκτου φιλίας πρὸς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν». Στον λόγο του ζήτησε, μάλιστα, από τους κατοίκους της Κύπρου, αλλά και των Δωδεκανήσων, να είναι «ὀλιγώτερον ἐγωισταί» και να αναλογιστούν το συμφέρον της Ελλάδας στην παρούσα συγκυρία. Μόνο αν η Βρετανία πειθόταν ότι η Κύπρος «οὐδαμῶς τῆς εἶναι χρήσιμος» ή ότι μπορεί να αρκестεί σε ένα μικρό κομμάτι της νήσου, θα καθίστατο δυνατόν να εισακουστεί το ενωτικό αίτημα των Κυπρίων.⁴¹

Στο τέλος του άρθρου του, ο συντάκτης της *Evening Post* επανέρχεται στον ρόλο της Εκκλησίας. Στόχος του είναι να αναδειξεί τη συμβολή της στα γεγονότα και την επιρροή που ασκεί στο ποίμνιό της. Ισχυρίζεται, λοιπόν, ότι «ο ηγετικός ρόλος της Εκκλησίας στα γεγονότα φανερώνει την πλήρη ανατροπή της κατάστασης από την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όταν οι Τούρκοι αποθάρρυναν κάθε φιλοδοξία της Εκκλησίας, σκοτώνοντας όλους τους Επισκόπους της».⁴² Αντίθετα με τη συγκεκριμένη εποχή, οι σημερινές αρμοδιότητες της Εκκλησίας φαίνεται πως δεν είναι αμιγώς εκκλησιαστικές, αλλά όπως παρατηρεί ο αρθρογράφος, «πολιτική και θρησκεία έχουν αναμειχθεί με τρόπο ιδιαίτερα ατυχή, ενώ στα γεγονότα, που δεν θα μπορούσαν να ξεπεράσουν τα όρια μιας εξέγερσης ή ενός εμπρησμού, επιχειρήθηκε να δοθεί η

⁴⁰ Πράγματι, ο βίαιος χαρακτήρας που προσέλαβαν οι διαμαρτυρίες, καθώς και η άμεση απειλή που αντιπροσώπευαν για τα βρετανικά συμφέροντα, αντέβαιναν στις διπλωματικές αρχές του Βενιζέλου. Υπέρμαχος του πολιτικού ρεαλισμού για την προάσπιση των ελληνικών συμφερόντων, καταδίκασε τα γεγονότα του κυβερνείου, ξεσηκώνοντας θύελλα αντιδράσεων από τον ελληνικό τύπο και τους υποστηρικτές του ενωτικού αγώνα. Βλ. ειδικότερα, Σβολόπουλος (1978), σ. 493-494, και Markides (2008), σ. 85-87. Επίσης, βλ. ενδεικτικά, Λοΐζου - Λοϊζίδης, (2019), σ. 14.

⁴¹ *Επίσημα Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής, Περίοδος Β΄-Σύνοδος Δ΄*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1932. [https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/newΠΠΒ_ΠΕΡ.Β_ΣΥΝ.Δ_Τ.1_1931-1932_1.pdf].

⁴² «*The leading part which the Greek Church has played in these disturbances indicates how the wheel has turned full circle since the days when, as we have said, the Turks discouraged the ambitions of the Church by killing all its Bishops*».

εντύπωση τζιχάντ ή Ιερού Πολέμου».⁴³ Επομένως, στηλιτεύεται ο ρόλος της Εκκλησίας, χωρίς όμως να επεξηγείται σε τι συνίσταται. Ο αρθρογράφος εξαπολύει μύδρους εναντίον του πολιτικού ρόλου της Εκκλησίας στην Κύπρο, χωρίς να τον παρουσιάζει, αρκούμενος στον παραλληλισμό της ανάμειξής της στα Οκτωβριανά με πρακτικές θρησκευτικού φανατισμού, όπως το τζιχάντ.⁴⁴

Προκαλεί, μάλιστα, ιδιαίτερη εντύπωση η επιλογή ενός τέτοιου όρου για τον χαρακτηρισμό μιας πρωτοβουλίας χριστιανικής προέλευσης. Η χρήση του συγκεκριμένου, εντελώς αδόκιμου όρου παραπέμπει σε παντελή έλλειψη γνώσης του εθνικού και θρησκευτικού υποβάθρου του κυπριακού λαού, καθώς και της σύνδεσής τους με την Ελλάδα. Ενδεχομένως, η συγκεκριμένη αστοχία του δημοσιογράφου να συνδέεται με τη γεωγραφική θέση της Κύπρου, ανάμεσα σε μουσουλμανικά κράτη ή απλώς με μια διάθεση καθολικής αποδόμησης των ερεισμάτων της εξέγερσης.

Για να στηρίξει τον συγκεκριμένο προκλητικό ισχυρισμό, παρέπεμψε, μάλιστα, τους αναγνώστες της εφημερίδας στην επαναστατική ομιλία του Μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημου Μυλωνά ως «πηγή των ταραχών» (*«origin of the trouble»*), λέγοντας συγκεκριμένα ότι «στο όνομα του Θεού και της πατρικής γης, υψώνοντας τον σταυρό στη Λεμεσό την Τρίτη, ο Επίσκοπος της Λάρνακας καλούσε τον λαό σε μαζικό ενωτικό συλλαλητήριο στο στάδιο, ανάβοντας με αυτόν τον τρόπο, τον δαυλό της επανάστασης, που εξαπλώθηκε σε όλη την Κύπρο».⁴⁵ Χωρίς βέβαια να τον κατονομάζει, ο συντάκτης της *Evening Post* στηλιτεύει, συνεπώς, τον λόγο του Νικόδημου Μυλωνά, συνδέοντάς τον με πρακτικές ιερού πολέμου.

ii. Ο κομμουνιστής ηγέτης και η πρωτόγνωρη ευημερία

Στις 26 Οκτωβρίου 1931, η *New Zealand Herald* ανατρέχει στην επαφή της Νέας Ζηλανδίας με την Κύπρο, στην εκστρατεία των Δαρδανελλίων, σε ένα άρθρο με

⁴³ «*But politics and religion have now been combined in a most unhappy mixture, and the attempt seems to have been made to give the appearance of a jihad or Holy War to an outlook which could not possibly get any further than rioting and arson.*»

⁴⁴ Ως προς τη χρήση του όρου «τζιχάντ», δεν δίνεται καμία περαιτέρω πληροφορία ή ένδειξη για το περιεχόμενο του όρου, *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311028.2.46>].

⁴⁵ «*In the name of God and the Fatherland, the Greek Orthodox Bishop of Larnaca, raising the cross at Limassol on Tuesday, appealed to a mass meeting in the stadium to fight for union with Greece, thus lighting the torch of revolt which spread throughout Cyprus.*»

τίτλο «Ένας πρωτόγονος λαός» («*A Primitive People*»)⁴⁶ Σύμφωνα με τη δήλωση του Αρχιλοχία S. W. Garley, από το Auckland, ο οποίος, όπως γράφεται, είχε υπηρετήσει στην Κύπρο για πολλά χρόνια, οι Κύπριοι είναι ένας ιδιαίτερα πολυπολιτισμικός λαός, αλλά η καταγωγή τους είναι κυρίως ελληνική, τουρκική και αρμενική («*the residents of the island are very cosmopolitan, being mainly of Greek, Turkish and Armenian extraction*»). Στη συνέχεια, οι κάτοικοι του νησιού παρουσιάζονται ως ένας λαός «σε μεγάλο βαθμό αναλφάβητος και πρωτόγονος στις συνήθειές του, που ασχολείται κυρίως με τον αγροτικό τομέα».⁴⁷ Το 80% του πληθυσμού ανήκει στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ενώ οι Επίσκοποι ασκούν πολύ μεγάλη επιρροή. Ως προς τη σχέση τους με την Ελλάδα, ο συντάκτης δηλώνει ότι «πολλοί από τους Ελληνόφωνους κατοίκους έχουν εκφράσει, επί σειρά ετών, την επιθυμία τους να ενωθούν με την Ελλάδα, την οποία αποκαλούν ως Μητέρα Πατρίδα». Ωστόσο, ξεκαθαρίζει ότι «η Ελλάδα δεν ενθάρρυνε την αναταραχή, αντιθέτως μάλιστα, ήταν θετικά διακείμενη προς τη βρετανική διοίκηση».⁴⁸

Παρά τη μακροχρόνια παραμονή του Νεοζηλανδού Αρχιλοχία στην Κύπρο, οι πληροφορίες που παρέχει για τον κυπριακό πληθυσμό χαρακτηρίζονται ελλιπείς. Δεν υπάρχει καμία σαφής αναφορά στην πληθυσμιακή σύνθεση της Κύπρου, ενώ ο χαρακτηρισμός των Κυπρίων ως «αναλφάβητων και πρωτόγονων» δεν τεκμηριώνεται με συγκεκριμένα δεδομένα.⁴⁹ Εξίσου ελλιπής είναι και η αναφορά στη στάση της Ελλάδας απέναντι στην εξέγερση. Ο αρθρογράφος υπεραπλουστεύει τη συγκεκριμένη

⁴⁶ Για την εκστρατεία στα Δαρδανέλλια και την πρόταση των αγγλογαλλικών στρατευμάτων για κοινή επιχείρηση με τις ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις, η οποία τελικά δεν ευδοχώθηκε, βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1945-1981*, Εστία, Αθήνα 2001, σ. 141.

⁴⁷ «*The people, who are to a large extent illiterate and primitive in their habits, are employed principally in agricultural pursuits*».

⁴⁸ «*For a number of years many of the Greek-speaking islanders have shown a desire to be united with Greece, which they claim as their mother country. Greece, however, has not encouraged the agitation, and has been favourable to the British administration*», *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21013, 26 Οκτωβρίου 1931, σ. 10. [Ανακτήθηκε 17 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311026.2.77>].

⁴⁹ Για την πληθυσμιακή σύνθεση της Κύπρου, βλ. ενδεικτικά, Γεωργής (2016), σ. 34-35. Για τη στοιχειώδη εκπαίδευση στην Κύπρο πριν από την περίοδο της Αγγλοκρατίας, βλ. Ι. Κ. Περισιτιάνης, *Ιστορία των ελληνικών γραμμάτων από της τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της αγγλικής κατοχής (1571-1878)*, Β' έκδοση, Θ. Παπαδόπουλος, [Κυπριολογική Βιβλιοθήκη -11], Επιφανίου, Λευκωσία 2000 (το γνωρίζω, αλλά δεν το έχω δει). Χαρακτηριστική είναι, επίσης, η αναφορά της εφημερίδας *Νέον Κίτιον*, του έτους 1879, στην προγραμματική δήλωση της βρετανικής κυβέρνησης για λήψη πρόνοιας περί της εκπαίδευσης του κυπριακού λαού. Ο αρθρογράφος σχολιάζει σκωπτικά ότι αν αναλογιστεί κανείς τις αντιδράσεις της Αγγλικής Βουλής, όταν ανακοινώθηκε ότι η Βρετανία δάνεισε στη νήσο λίγες χιλιάδες λίρες για την οργάνωση του εκπαιδευτικού της συστήματος, είναι απίθανο να ληφθεί τελικά μέριμνα. Βλ. *Νέον Κίτιον*, 3/15.11.1879.

[Ανακτήθηκε 17 Νοεμβρίου 2020, από <https://hephaestus.nup.ac.cy/bitstream/handle/11728/7652/Neon%20Kition%203%2015.11%201879.pdf?sequence=1&isAllowed=y>].

στάση, παρουσιάζοντάς την ως θετικά διακείμενη στη βρετανική διοίκηση, αποσιωπώντας σημαντικές παραμέτρους, όπως οι διπλωματικές ανάγκες της χώρας στη δεδομένη συγκυρία, οι οποίες προσέκρουαν σε οποιαδήποτε πρωτοβουλία δυναμικής διεκδίκησης της Κύπρου.⁵⁰

Στις 28 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, η *New Zealand Herald*, σε επόμενο άρθρο της, με τίτλο «Βρετανία και Κύπρος», «*Britain and Cyprus*», αρνείται τον αυθόρμητο χαρακτήρα της συγκεκριμένης εξέγερσης («*revolt*»). Τόσο το πρόσφατο παρελθόν της Κύπρου («*the recent history of the island*») όσο και η παρουσία «ενός κομμουνιστή ηγέτη» ανάμεσα στους συλληφθέντες στασιαστές («*the fact that among the arrested insurgents is a Communist leader*») δεν συνάδουν με τον προβαλλόμενο ως αυθόρμητο ξεσηκωμό των Κυπρίων είτε για ανεξαρτησία είτε για ένωση με την Ελλάδα.⁵¹ Στο συγκεκριμένο άρθρο, λοιπόν, γίνεται προσπάθεια να ανατραπεί η εικόνα της αυθόρμητης εξέγερσης, χωρίς όμως να παρέχονται οι απαιτούμενες πληροφορίες. Το «πρόσφατο παρελθόν της Κύπρου» δεν επεξηγείται περαιτέρω, με αποτέλεσμα να αφήνεται μετέωρη η δήλωση περί ύπαρξης σκοπιμοτήτων πίσω από την εξέγερση. Ούτε όμως η παρουσία ενός κομμουνιστή ηγέτη, ο οποίος μάλιστα δεν κατονομάζεται, αποτελεί από μόνη της αποδεικτικό στοιχείο για την υπονόμηση του αυθόρμητου χαρακτήρα της εξέγερσης, πόσο μάλλον όταν δεν καταδεικνύεται και κανένα άλλο πρόσωπο.⁵² Συνεπώς, οι συγκεκριμένες πληροφορίες, με τον αποσπασματικό τους χαρακτήρα, στερούνται τεκμηρίωσης.

Η *New Zealand Herald* επανέρχεται και σε αυτό το άρθρο στη στάση της Ελλάδας απέναντι στο αίτημα της Ένωσης. Ο αρθρογράφος δηλώνει απερίφραστα ότι κατά τη διαπραγμάτευση της Συνθήκης της Λωζάννης, το 1923, η Τουρκία αναγνώρισε τη βρετανική προσάρτηση της Κύπρου, ενώ η Ελλάδα δεν έχει εκφράσει «καμία

⁵⁰ Για την ανάλυση της ελληνικής στάσης απέναντι στα Οκτωβριανά, βλ. Antonis Klapsis «The Strategic Importance of Cyprus and the Prospect of Union with Greece, 1919-1931», *The Perspective, The Journal of Imperial and Commonwealth History*, τμ. 41, τχ. 5, 2013, σ. 765-782, σ. 775-776. Βλ. επίσης, Markides (2008), σ. 85-87.

⁵¹ «*It is not to be lightly assumed that the revolt in Cyprus is a spontaneous movement for either independence of British rule or reattachment to Greece*».

⁵² Ενδεχομένως, η εφημερίδα αναφέρεται στον πολιτευτή Χριστόδουλο Γαλατόπουλο ως «κομμουνιστή ηγέτη», ο οποίος συνελήφθη στα γεγονότα του Πισσουρίου και δικάστηκε για εμπρησμό και ληλασία, βλ. ενδεικτικά *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 10.01.1948, σ. 2 και *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 11.01.1948, σ. 2. Επίσης, βλ. Πέτρος Παπαπολυβίου, «Τα Οκτωβριανά του 1931 και το Πισσούρι: Εξέγερση και καταστολή στην ύπαιθρο της αποικιοκρατούμενης Κύπρου», στο: Ευρυπίδης Χ. Αντωνιάδης (επιμ.), *Α΄ Επιστημονικό Συμπόσιο Πισσουρίου [Ιστορία, Κοινωνία, Πολιτική και Μέσα Επικοινωνίας]*, *Εξεγέρσεις που σημάδεψαν την Ιστορία του Σύγχρονου Ελληνισμού σε Ελλάδα και Κύπρο*, Επιφανίου, Λευκωσία 2018, σ. 19-38, σ. 36.

επιθυμία να ανακτήσει την κυριότητά της».⁵³ Χωρίς να δίνονται άλλα στοιχεία, ούτε και το όνομα της κυβέρνησης, υπεραπλουστεύεται, και πάλι, η στάση της Ελλάδας, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι διπλωματικές παράμετροι της συγκεκριμένης συγκυρίας. Η δεινή διπλωματική θέση της Ελλάδας στη Λωζάννη, ύστερα από την ήττα της στη Μικρά Ασία, καθιστούσε δυσχερή την επίσημη διεκδίκηση της Κύπρου από τον Βενιζέλο στη Συνθήκη της Λωζάννης.⁵⁴

Στη συνέχεια, επιχειρείται η ανάδειξη των ωφελημάτων του κυπριακού λαού από τη βρετανική κυβέρνηση. Η εφημερίδα παραπέμπει τους αναγνώστες της, αρχικά, στον «έκδηλο ενθουσιασμό» («*open enthusiasm*») με τον οποίο η «ελληνική μερίδα» («*the Greek portion*») του νησιού δέχτηκε τη βρετανική υπηκοότητα, κατά τα πρώτα χρόνια της βρετανικής διοίκησης του νησιού.⁵⁵ Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην «πρωτόγνωρη ευημερία» («*a prosperity unknown before*») του νησιού υπό βρετανική διοίκηση· ενίσχυση της γεωργίας, κατασκευή σιδηροδρόμων, διατήρηση της επικοινωνίας με τον υπόλοιπο κόσμο, «σημαντικές πρόοδοι» («*great strides*») στην εκπαίδευση και την κοινωνική ζωή των κατοίκων. Η απόσυρση της Βρετανίας από την Κύπρο, θα ήταν, συνεπώς, «πληγή» για την τελευταία, αλλά θα κόστιζε και στη Βρετανία, καθώς θα της στερούσε «ένα στρατηγικό σημείο στη Μέση Ανατολή, άμεσα συνδεδεμένο με το Σουέζ και τον δρόμο προς την Ινδία».⁵⁶ Ο αρθρογράφος καταλήγει, λοιπόν, στην κατάπιξη της εξέγερσης και στην επιδίωξη ευρύτερης αυτοδιοίκησης για την Κύπρο μέσα στο βρετανικό βασίλειο, ως «απλά βήματα προς το συμφέρον όλων» («*plain tasks needing to be done, in the interests of all concerned*»)⁵⁷

Σε αυτό το σημείο κινούν το ενδιαφέρον οι φράσεις «πρωτόγνωρη ευημερία» και «προς το συμφέρον όλων». Η βεβαιότητα με την οποία ο αρθρογράφος υποστηρίζει το ωφέλιμο της παραμονής των Βρετανών στην Κύπρο, για όλες τις πλευρές, δεν

⁵³ «*Turkey recognised British annexation when the Treaty of Lausanne was negotiated in 1923, and Greece has manifested no desire to recover possession*».

⁵⁴ Για την ανάλυση των διπλωματικών δυνατοτήτων διεκδίκησης της Κύπρου στη Λωζάννη, βλ. Klapsis (2013), σ. 771-772, και Markides (2008), σ. 71-83. Επίσης, για τις διπλωματικές ανάγκες της Ελλάδας μετά την υπογραφή της Λωζάννης, βλ. Σβολόπουλος (1978), σ. 503-504.

⁵⁵ Πράγματι, κατά τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας, ο κυπριακός λαός ήταν ευχαριστημένος με την ανάληψη της διοίκησής τους από τους Βρετανούς. Ενδεικτική ήταν η θερμή υποδοχή του Winston Churchill, που τον Οκτώβριο του 1907 είχε επισκεφθεί το νησί ως υφυπουργός Αποικιών. Βλ. σχετικά, Γεωργής (2016), σ. 77-79.

⁵⁶ «*To withdraw would be an injury to Cyprus, as well as an abandonment of a strategic point in the Near East, particularly related to Suez and therefore to the sea-road to India and beyond*».

⁵⁷ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21015, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311028.2.44>]. Θα είχε ενδιαφέρον να αναζητήσουμε αντίστοιχα επιχειρήματα στον βρετανικό τύπο.

συνοδεύεται από συγκεκριμένα οικονομικά στοιχεία, τα οποία να υποστηρίζουν τα οικονομικά οφέλη της βρετανικής διοίκησης για τον ίδιο τον κυπριακό λαό, σε βάθος χρόνου. Αντιθέτως, δεν γίνεται καμία αναφορά στην οικονομική πίεση που υφίσταντο συν τω χρόνω οι Κύπριοι, και ειδικά η αγροτική τάξη, από την αποικιακή πολιτική που άσκησε η Βρετανία.⁵⁸ Δεν εξηγείται, λοιπόν, από τον αρθρογράφο γιατί ο «έκδηλος ενθουσιασμός» με τον οποίο, όπως δηλώνει ο ίδιος, υποδέχθηκαν οι Κύπριοι τους Βρετανούς, μετεστράφη σταδιακά σε μια βαθιά απογοήτευση.⁵⁹

Η ίδια εφημερίδα, η *New Zealand Herald*, πέντε ημέρες αργότερα, στις 2 Νοεμβρίου, σε άρθρο της με τον ίδιο ακριβώς τίτλο, «Βρετανία και Κύπρος» («*Britain and Cyprus*»), εξακολουθεί να αναζητεί τον λόγο για τον οποίο ένα αίσθημα που ήταν «έκδηλο τόσον καιρό», εκδηλώθηκε εκείνη τη στιγμή «τόσο ξαφνικά και με τόση σφοδρότητα».⁶⁰ Μάλιστα, ο συντάκτης παρατηρεί ότι η ύπαρξη αντιπροσωπευτικού κλήρου της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας μεταξύ των διαδηλωτών συνηγορεί στην άποψη περί στενής σύνδεσης Εκκλησίας και πολιτικής στην Κύπρο. Είναι προφανές, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, ότι «οι εκκλησιαστικοί ηγέτες συσπειρώνουν γύρω τους υποστηρικτές της Ένωσης, λειτουργώντας ως ηγέτες, και στρέφοντάς τους εναντίον της βρετανικής διοίκησης».⁶¹

Αξίζει να παρατηρηθεί σε αυτό το σημείο ότι ο ρόλος της Εκκλησίας στα πολιτικά ζητήματα της Κύπρου απλώς επισημαίνεται χωρίς να επεξηγείται. Δεν είναι γνωστό αν σκόπιμα αποσιωπάται ή αν ο αρθρογράφος δεν γνωρίζει τον αντιδραστικό ρόλο της Εκκλησίας, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, σε κάθε μονομερή τουρκική προσπάθεια επιβολής πολιτικών μεταρρυθμίσεων που θα ζημίωναν τους Κύπριους Χριστιανούς. Δεν γράφεται ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου, εκτός από πρώτη αντιπρόσωπος προς τον Σουλτάνο, ήταν το αντίπαλον δέος της οθωμανικής

⁵⁸ Sophia Argyriou, «The Imperialistic Foundations of British Colonial Rule in Cyprus», *The Cyprus Review*, τμ 30, τχ. 1, 2018, σ. 297-316, σ. 302.

⁵⁹ Για την αποικιακή πολιτική της Βρετανίας στην Κύπρο, βλ. αναλυτικότερα, Demetriou (1997), σ. 27-29. Για τη γρήγορη μεταστροφή του αρχικά θετικού κλίματος από την αλλαγή του καθεστώτος, βλ. ενδεικτικά, Ευάγγελος Κωφός, «Οι εκχωρήσεις της Κύπρου εις την Αγγλίαν», *Πρακτικά του Πρώτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου, Λευκωσία 14-19 Απριλίου 1969*, τμ. Γ', Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία 1973, σ. 181-195, σ. 188-192.

⁶⁰ «*What remains unexplained so far is the reason for this sudden demonstration with such force, at this particular time, of a feeling which has long been manifest*».

⁶¹ «*This shows the leadership of the people in their anti-British demonstration*», *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21019, 2 Νοεμβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311102.2.35>].

καταπίεσης, αφυπνίζοντας πολιτικά και εθνικά τον κυπριακό λαό.⁶² Αξίζει, τέλος, να λεχθεί ότι δεν γίνεται καμία σαφής αναφορά σε συγκεκριμένα ονόματα εκκλησιαστικών ηγετών, όπως, για παράδειγμα, σε εκείνο του Μητροπολίτη Κιτίου, Νικόδημου Μυλωνά, του οποίου, μάλιστα, δεν αναφέρεται ούτε η παραίτηση από το Νομοθετικό Συμβούλιο.⁶³

iii. Ο μακρύς κατάλογος των βρετανικών παροχών

Η εφημερίδα *Press*, σε άρθρο της, με τίτλο «Ταραχές στην Κύπρο», «*Disorder in Cyprus*», που δημοσιεύθηκε στις 28 Οκτωβρίου 1931, στρέφεται εναντίον των αθηναϊκών εφημερίδων και της δήλωσής τους ότι «η εξέγερση οφείλεται στην κακομεταχείριση των Κυπρίων από τους Βρετανούς, η οποία είναι χειρότερη από αυτή που αντιμετωπίζουν νέγροι και κατώτερες φυλές».⁶⁴ Κατά τον αρθρογράφο, οι συγκεκριμένες δηλώσεις αποτελούν απλώς «μεμψιμοιρίες» («*bad-tempered nonsense*») και αντικρούονται από τα επίσημα στοιχεία. Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο ο συντάκτης ισοπεδώνει το αίσθημα αγανάκτησης που κυριαρχούσε όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά και στην Αθήνα, για τις αυθαιρεσίες της βρετανικής κυβέρνησης. Συνεχίζει, μάλιστα, λέγοντας ότι «μέσα στον μισό αιώνα βρετανικής διοίκησης, το νησί έχει ευημερήσει όσο ποτέ άλλοτε στη μακρά ιστορία κατακτήσεων, αποικισμού και διακυβέρνησης από Έλληνες, Πέρσες, Αιγύπτιους, Ρωμαίους, Γενουάτες και Τούρκους».⁶⁵

Αυτή η «άνευ προηγούμενου ευημερία» εξηγείται, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, αν αναλογιστεί κανείς την πρότερη κατάσταση των Κυπρίων, πριν την ανάληψη της διοίκησής τους από τους Βρετανούς. Η συγκεκριμένη κατάσταση είχε διαγραφεί με μελανά χρώματα έναν χρόνο νωρίτερα από ανταποκριτή των *Times*, ο οποίος όμως δεν κατονομάζεται: «ήταν αδαείς, απαθείς και φτωχοί, με ελλιπέστατους

⁶² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον ρόλο της Εκκλησίας, βλ. Demetriou (1997), σ. 25. Βλ. επίσης, Πασχάλης Χ. Κιτρομηλίδης, «Τα συλλογικά πεπρωμένα του Κυπριακού Ελληνισμού τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα», στο: *Η ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα*, Έκδοση Δήμου Λευκωσίας, Λευκωσία 1984, σ. 3-13, σ. 8.

⁶³ Για το πλήρες κείμενο της παραίτησης, βλ. *Ελευθερία*, 21.10.1931, σ. 2.

⁶⁴ «*The insurrection, they say, is "due to British ill-treatment of the "Cypriotes, worse than that shown to "negroes and inferior tribes"*». Να σημειωθεί ότι δεν αναφέρεται κανένα συγκεκριμένο δημοσίευμα ή τίτλος εφημερίδας.

⁶⁵ «*It is not too much to say that the island has prospered better under half a century or so of British administration than it ever did before in all its long history of conquest, colonisation, and government by Greeks, Persians, Egyptians, Romans, Genoese, and Turks*».

δημόσιους δρόμους και αξιολύπτες κοινωνικές, οικονομικές και υγειονομικές συνθήκες». ⁶⁶ «Το Βρετανικό Υπουργείο Οικονομικών τους παρείχε επιχορηγήσεις, που ξεκίνησαν από τις 8.000 και έφτασαν, το 1926, τις 50.000 λίρες ετησίως, όταν η Βρετανία επωμίστηκε το συνολικό τουρκικό χρέος, με μοναδικό αντάλλαγμα την ετήσια εισφορά στην αυτοκρατορική άμυνα, ύψους 10.000 λιρών». ⁶⁷

Στο συγκεκριμένο σημείο, η ανάληψη της πληρωμής του φόρου υποτελείας από τη βρετανική κυβέρνηση, μόλις το 1926, χαρακτηρίζεται από τον αρθρογράφο ως «επιχορήγηση», με στόχο την ελάφρυνση του κυπριακού λαού. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η Συνθήκη του 1878, μεταξύ της Βρετανίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προέβλεπε ότι η πληρωμή του συγκεκριμένου ποσού ήταν υποχρέωση της Βρετανίας και όχι του κυπριακού λαού. ⁶⁸ Επιπρόσθετα, αποσιωπάται από τον αρθρογράφο ότι το συγκεκριμένο ποσό, το οποίο βάραινε εξ ολοκλήρου τον κυπριακό λαό, παρά τη θέλησή του, δεν αποδιδόταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά το κρατούσε η Βρετανία για την αποπληρωμή του οθωμανικού δανείου του 1855. Επομένως, οι ελαφρύνσεις, για τις οποίες κάνει λόγο ο αρθρογράφος, αλλά και η ζημία των 40.000 λιρών δεν αποδίδουν την πλήρη αλήθεια και τουλάχιστον, δεν αντισταθμίζουν το οικονομικό βάρος του φόρου υποτελείας, το οποίο μέχρι το 1925 βάραινε εξ ολοκλήρου τον κυπριακό λαό, με τρόπο εντελώς ανελαστικό και δυσανάλογο των αντοχών του. ⁶⁹

Ακολουθεί, στο ίδιο δημοσίευμα της *Press*, μια απαρίθμηση των αλλαγών που επέφερε η βρετανική διοίκηση στις υποδομές του νησιού, η οποία προξενεί ενδιαφέρον, αν αναλογιστεί κανείς ότι αφορά σε μια εποχή 50 χρόνια πριν από το δημοσίευμα: «1.000 μίλια πρώτης τάξεως οδικό δίκτυο, διπλάσιο μήκος δευτερευόντων δρόμων, αλλά και δρόμων μεταξύ των χωριών. Από τις 634 μικρές πόλεις που ήταν αποκλεισμένες στα βουνά, τώρα μόνο 101 χωριά είναι ακόμα αποκομμένα, ενώ η

⁶⁶ «*The inhabitants were ignorant, apathetic and poor; there were only a few miles of track which could even pretend to be a public road; and the social, economic and sanitary conditions of the country were deplorable*».

⁶⁷ «*Grants-in-aid were raised from £8000 to an unvarying £50,000 a year until 1926, when the whole burden of the Turkish debt charge was taken over. In return, Cyprus contracted to pay an annual contribution of £10,000 for Imperial defense*».

⁶⁸ Για τη βρετανική υποχρέωση απέναντι στην Υψηλή Πύλη, βλ. *Cyprus Blue Book 1926*, Government Printing Office, Nicosia 1927, σ. 64. Για τις λεγόμενες «επιχορηγήσεις της βρετανικής κυβέρνησης», βλ. και σ. 12 της παρούσας εργασίας.

⁶⁹ Βλ. Demetriou (1997), σ. 21.

Κυβέρνηση διαθέτει 300.000 λίρες για την επισκευή 600 οδικών μιλίων». ⁷⁰ Αναφέρονται επίσης, το σιδηροδρομικό δίκτυο, ένα εκσυγχρονισμένο σύστημα καλλιεργειών, η ίδρυση γεωργικής σχολής και η προοπτική εγκατάστασης πειραματικών αγροκτημάτων και αμπελώνων. Ο κατάλογος των παροχών ολοκληρώνεται με την αναφορά στη «γενναιοδωρη συνεισφορά» («*generous attention*») στην εκπαίδευση, το εμπόριο, την υγεία και την ευημερία των χωρικών.

Η ανάγκη του αρθρογράφου να αναφερθεί, με αρκετή λεπτομέρεια, σε έργα υποδομών του παρελθόντος ίσως να μπορεί να συσχετιστεί με την οικονομική μεταμόρφωση που υπέστη η κοινωνία των Μαορί, κατά την περίοδο 1900-1950, η οποία τα προηγούμενα χρόνια ζούσε υπό άθλιες συνθήκες, μετά την προσάρτησή τους στο βρετανικό στέμμα το 1840. Το συγκεκριμένο διάστημα επήλθε σημαντική ενσωμάτωσή τους στην ευρωπαϊκή οικονομία, η αγροτική τους παραγωγή εμπορευματοποιήθηκε, ενώ αξιόλογες πρόοδοι σημειώθηκαν στην εκπαίδευση και την υγειονομική τους περίθαλψη. ⁷¹ Είναι η περίοδος της Νέας Ζηλανδίας που ακολούθησε την «εποχή Vogel», μια εποχή που πήρε το όνομά της από τον ομώνυμο πολιτικό, ο οποίος μετέτληε ιδιαίτερα αμφιλεγόμενα μέσα για την επίτευξη των οικονομικών του φιλοδοξιών: προώθησε την ταχεία και σε εξευτελιστική τιμή αγορά της γης των Μαορί από το Στέμμα, για την εξεύρεση κεφαλαίων που θα του επέτρεπαν να φέρει εις πέρας το εκσυγχρονιστικό του πρόγραμμα. Απώτερος σκοπός η προσέλκυση μεταναστών και η πλήρης ενσωμάτωση των Μαορί στην ευρωπαϊκή οικονομία, στόχους που πέτυχε, χωρίς όμως να αποφύγει τελικά την οικονομική ύφεση που ακολούθησε. ⁷²

Επίσης, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η συγκεκριμένη αρθρογραφία συναντάται στον νεοζηλανδικό τύπο, μόλις λίγα χρόνια μετά την επίσημη προσάρτηση της Κύπρου

⁷⁰ «*Today there are a thousand miles of first-class road, instead of the twenty-five miles of track provided by the Turks; there is twice that length of secondary and village roads. Formerly 634 towns in the mountains were inaccessible to wheeled transport; today only 101 villages are so cut-off, and the Government is spending £300,000 on reconditioning 600 miles of road.*»

⁷¹ Andrew Coleman - Sylvia Dixon - David C. Maré, «Māori economic development – Glimpses from statistical sources», *Motu Working Paper 05-13*, Motu, New Zealand, Σεπτέμβριος 2005, σ. 14-15, [<https://ssrn.com/abstract=911156>].

⁷² Ο Julius Vogel υπήρξε δημοσιογράφος, επιχειρηματίας, καθώς και ο πρώτος Εβραίος πρωθυπουργός της Νέας Ζηλανδίας (1873-1875 και 1876). Κυριάρχησε στην πολιτική ζωή της χώρας κατά τη δεκαετία του 1870, προκαλώντας ποικίλες κριτικές με τη φιλόδοξη οικονομική πολιτική του, New Zealand History Online, "Julius Vogel", [<https://nzhistory.govt.nz/people/julius-vogel>].

Για τις αντιδράσεις στην πολιτική του, βλ. αναλυτικότερα, Dalziel (1986), σ. 107-108. Επίσης, για τον σταδιακό εξευρωπαϊσμό της Νέας Ζηλανδίας και την ανάδυση του όρου Pakeha, ο οποίος δηλώνει την ευρωπαϊκή ταυτότητα της χώρας, σε αντιδιαστολή με εκείνη των ιθαγενών, βλ. ενδεικτικά, Michael King, «Being Pakeha», στο: Michael King (επιμ.), *Pakeha: The Quest for Identity in New Zealand*, Penguin Books, Australia 1991, σ. 9-22.

στο βρετανικό στέμμα. Τα γεγονότα των Οκτωβριανών, τα οποία έθεσαν σε αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα της Βρετανίας ως αποικιοκρατικής δύναμης, ίσως να έφεραν στην επιφάνεια την ανάγκη υπεράσπισης της πολιτικής και των επιλογών της, και παρουσίασης μια εικόνας απόλυτης ευημερίας, ειδικά στα μάτια ενός αναγνωστικού κοινού, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, ήταν κυρίως βρετανικής καταγωγής.

Τέλος, κλείνοντας το δημοσίευμα, ο αρθρογράφος αναρωτιέται αν αυτή η μεταχείριση μπορεί να ιδωθεί ως «στίγμα στον πολιτισμό», («*a stigma on civilisation*») όπως την χαρακτήρισε ο ελληνικός τύπος, ενώ εικάζει ότι η κριτική της βρετανικής διοίκησης συνδέεται με τον αντιβενιζελισμό μερικών αθηναϊκών εφημερίδων.⁷³

iv. Το αδικαιολόγητο και υπερβολικό αίτημα της Ένωσης

Σε άρθρο της στις 23 Οκτωβρίου, με τίτλο «Κύπρος», η *Otago Daily Times* επιχειρεί μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση των κατακτητών της Κύπρου από τους Φοίνικες, το 2.000 π.Χ. έως την 4^η Ιουνίου 1878, όταν πέρασε υπό βρετανική διοίκηση. Από τους Έλληνες, στον Άμασι της Αιγύπτου και τον Καμβύση της Περσίας, από τον Αλέξανδρο στον Πτολεμαίο και έπειτα στους Ρωμαίους και τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες. Έπειτα αναφέρονται οι Άραβες, ο Ριχάρδος Α΄ και ο Guy de Lusignan, οι οποίοι έδωσαν τη θέση τους στην τουρκική «κακή διακυβέρνηση» («*Turkish misrule*»), το 1570. Όπως και στην περίπτωση της *Evening Post*⁷⁴, που αναφέρθηκε παραπάνω, έτσι κι εδώ, χωρίς να επεξηγείται η συγκεκριμένη ανασκόπηση, εικάζεται ότι επιχειρείται να αναδειχθεί η βρετανική διακυβέρνηση ως η καλύτερη εποχή για την Κύπρο.⁷⁵ Επίσης, αξίζει να παρατηρηθεί ότι δεν δίδεται κανένα επιπλέον στοιχείο για

⁷³ Για την κριτική του αθηναϊκού αντιβενιζελικού τύπου στη διαχείριση των Οκτωβριανών, καθώς και για την κριτική που ασκήθηκε στον Έλληνα πρέσβη του Λονδίνου, Δημήτριο Κακλαμάνο, ειδικά από την εφημερίδα *Εστία*, βλ. Κλάψης (2007), σ. 127-132, *The Press*, τμ. LXVII, τχ. 20379, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 9 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/CHP19311028.2.50>].

⁷⁴ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 9. [Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.1>].

⁷⁵ Για μια αναλυτικότερη επισκόπηση της κυπριακής ιστορίας μέχρι τη Συνθήκη του 1878, βλ. Orr (1953), σ. 19-34.

την «τουρκική κακή διακυβέρνηση», η αναφορά της οποίας φαίνεται ότι απλώς εξυπηρετεί το εγκώμιο της βρετανικής εποχής.⁷⁶

Στη συνέχεια του άρθρου, δηλώνεται ότι ύστερα από 50 ειρηνικά έτη «αγαθής» βρετανικής διακυβέρνησης, («*after 50 years of peace under the benign administration of Great Britain*») και με εξασφαλισμένο το «αποικιακό κύρος της», («*the dignity of colonial status was conferred upon it*»), η Κύπρος βιάστηκε να επιδιώξει την αιματοχυσία και τη δυστυχία της («*Cyprus has somewhat violently sought to precipitate fresh bloodshed and unhappiness upon itself*»), για λόγους που ο αρθρογράφος θεωρεί «αδικαιολόγητους και υπερβολικούς» («*inexplicable and even fantastic*»). Όπως δηλώνει χαρακτηριστικά: «Είναι αδύνατον να πιστέψει κανείς ότι οι Κύπριοι θέλουν να συνδέσουν τη μοίρα τους με την Ελλάδα, μετά από τόσους αιώνες που η κάθε χώρα έχει πάρει τον δρόμο της».⁷⁷ Ούτε το θεωρεί απαραίτητο να πιστέψει ότι η πλειονότητα των Κυπρίων θα αντάλασσε την παρούσα διοίκηση για «οποιαδήποτε μορφή αμφίβολης ανεξαρτησίας» («*for any form of dubious independence*»). Αξίζει, σε αυτό το σημείο, να σημειωθεί ότι από τη μια, δεν γίνεται καμία σαφής αναφορά στα στοιχεία της λεγόμενης «50ετούς αγαθής βρετανικής διακυβέρνησης», ενώ από την άλλη, δεν αναφέρεται η κοινή καταγωγή των Κυπρίων με τους Ελλαδίτες, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται αδικαιολόγητο το αίτημα της Ένωσης.⁷⁸

Δηλώνει, μάλιστα, ρητά ο αρθρογράφος της *Otago Daily Times*, αναφερόμενος προφανώς στο ενωτικό υπόμνημα του 1929, ότι όπως ο Λόρδος Passfield, το 1929, είχε αρνηθεί στους Κυπρίους το δικαίωμα να επιλέξουν για τον εαυτό τους, καθώς όπως είχε δηλώσει, δεν τους θεωρούσε ικανούς για κάτι τέτοιο, αντίστοιχα ανέτοιμους τους θεωρεί ο ίδιος στην παρούσα συγκυρία.⁷⁹ Αξίζει να σημειωθεί η φράση «*exceedingly improbable*» («εξαιρετικά απίθανο»), την οποία χρησιμοποιεί ο συντάκτης για να

⁷⁶ Για την κατάσταση στην Κύπρο πριν από την έλευση των Βρετανών, βλ. ενδεικτικά, Κωφός (1973), σ. 184-185. Για την κατάσταση στην Κύπρο επί οθωμανικής κυριαρχίας, τα οικονομικά και διοικητικά προβλήματα, τα οποία όμως δεν μείωσαν το εμπορικό ενδιαφέρον της για της Βρετανία και τη Γαλλία, βλ. Anna Pouradier Duteil – Loïzidou, «La situation à Chypre (fin 17e – début 18e siècle)», στο: Eleftherios Antoniou (επιμ.), *Proceedings of the IV. International Cypriological Congress, Lefkosia 29 April – 3 May 2008*, τμ. 3, τχ. 2, Lefkosia 2012, σ. 883- 889, σ. 886-889.

⁷⁷ «*It is scarcely possible to believe that the Cyprians desire to link their fortunes once more with Greece, after having parted company from it so many centuries ago*».

⁷⁸ Για μια ενδιαφέρουσα μελέτη σχετικά με την ταυτότητα των Κυπρίων και τη σύνδεσή τους με την Ελλάδα, βλ. James Ker-Lindsay, *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*, Oxford University, New York 2011.

⁷⁹ «*It is exceedingly improbable that Cyprus today is more competent for independence than when the request was made on 1929*». Βλ. και πιο πίσω, σ. 14 της παρούσας εργασίας, για τη χρήση του όρου «ελευθερία» από την *Evening Post*.

αποδώσει πόσο ανέτοιμο θεωρεί τον κυπριακό λαό για τη διεκδίκηση της ανεξαρτησίας του. Επίσης, και πάλι γίνεται λόγος για «ανεξαρτησία», ενώ το ξεκάθαρο αίτημα ήταν η ένωση με την Ελλάδα. Και συνεχίζει λέγοντας ότι όπως στην περίπτωση του 1929, έτσι και τώρα, οι εκκλησιαστικές αρχές ηγήθηκαν της δυσαρεστημένης μερίδας του κόσμου («*The Church authorities figure somewhat prominently as the leaders of the disaffected element*»).⁸⁰ Ωστόσο, θεωρεί αμφίβολο ότι εκπροσώπησαν την πλειονότητα του λαού, δεδομένου ότι όπως παρατηρεί, «οι ταραχές («*disturbances*») στην πόλη δεν φαίνονται να είχαν απήχηση στις αγροτικές κοινότητες».⁸¹ Η συγκεκριμένη παρατήρηση όμως τίθεται εν αμφιβόλω, αν σκεφτεί κανείς ότι πάνω από το 80 τοις εκατό των Κυπρίων κατοικούσε στα χωριά.⁸²

Εξετάζοντας την επιμονή του νεοζηλανδικού τύπου ως προς τον εκκλησιαστικό παράγοντα και στην επιρροή του στα κυπριακά πολιτικά ζητήματα, η οποία παρατηρήθηκε και σε δημοσιεύματα της *Evening Post*⁸³ και της *New Zealand Herald*⁸⁴, ίσως θα πρέπει να συνδεθεί με την ανάδυση ενός εκκλησιαστικού κινήματος, την ίδια εποχή, στη Νέα Ζηλανδία, με μεγάλη επιρροή στην κοινότητα των Μαορί. Το κίνημα Ratana, το οποίο εγκαινιάστηκε, το 1918, από έναν Μαορί Μεθοδιστή αγρότη, τον Tahupotiki Wiremu Ratana, συσπείρωσε στους κόλπους του πλήθος ιθαγενών, δυσαρεστημένων από τη βρετανική κυβέρνηση. Ειδικά τη δεκαετία του 1920, όταν έχοντας χάσει σχεδόν όλη τους τη γη, είχαν να αντιμετωπίσουν τις αρρώστιες και τις συμφορές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μεγάλος αριθμός Μαορί βρήκε καταφύγιο στο συγκεκριμένο κίνημα, προσδοκώντας την υλοποίηση των υποσχέσεων των Βρετανών, κατά τη σύναψη της Συνθήκης Waitangi.⁸⁵ Το 1931, μάλιστα, εξελέγη και ο πρώτος εκπρόσωπος του Ratana στη Βουλή, ενώ το κίνημα συμμαχισε με το Κόμμα των

⁸⁰ Για το υπόμνημα του 1929, βλ. Γεωργής (2016), σ. 107-109.

⁸¹ *The revolt has been of sufficiently serious proportions to indicate that some of the Cyprians are hostile to Great Britain, but it is of such dubious origin that no great significance can be attached to it* και *The disturbances in the towns do not appear to have had any sympathetic counterpart in the agricultural districts, which represent the larger and more stable population*, *The Otago Daily Times*, τχ. 21476, 27 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 20 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ODT19311027.2.37>].

⁸² Για τα επίσημα δημογραφικά στοιχεία του έτους 1931, βλ. *Cyprus Blue Book* 1931, Government Printing Office, Nicosia 1932, σ. 180.

⁸³ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8.

⁸⁴ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21019, 2 Νοεμβρίου 1931, σ. 8.

⁸⁵ Για την κατάσταση των Μαορί μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την καταφυγή τους στο κίνημα Ratana, βλ. αναλυτικά, J. M. Henderson, *Ratana: The Man, the Church, the Political Movement*, A.H.-W. Reed, Hong Kong 1972, σ. 16-18.

Εργατικών, αποκτώντας μεγαλύτερη πολιτική επιρροή.⁸⁶ Ίσως, λοιπόν, οι Νεοζηλανδοί εκδότες να προσπαθούν, μέσω του κυπριακού παραδείγματος, να αποτρέψουν τους αναγνώστες τους από κάθε εκκλησιαστική επιρροή που θα μπορούσε να αφυπνίσει συνειδήσεις κατά της βρετανικής απολυταρχίας.

Τέλος, η αναφορά στο υπόμνημα του 1929 ίσως να αξίζει να συνεξεταστεί με μια πρωτοβουλία των Μαορί μέσω του κινήματος Ratana. Συγκεκριμένα, το 1924, μέλη του κινήματος μετέβησαν στο Λονδίνο, με σκοπό να υποβάλουν στον Βασιλιά Γεώργιο Ε΄ αίτημα, υπογεγραμμένο από χιλιάδες Μαορί. Τα αιτήματά τους είχαν σχέση με επανορθώσεις για δημεύσεις γαιών και παραβιάσεις της Συνθήκης Waitangi. Τελικά, η Νέα Ζηλανδία κατάφερε να αποτρέψει τη συγκεκριμένη συνάντηση.⁸⁷

⁸⁶ Encyclopedia Britannica, "Ratana church | Maori religion", [<https://www.britannica.com/topic/Ratana-church>].

⁸⁷ Keith Newman, "Te Haahi Rātana = Rātana church", Te Ara Encyclopedia of New Zealand [<https://teara.govt.nz/en/ratana-church-te-haahi-ratana>].

v. Η βρετανική θέση στην Κύπρο ως απλό πολιτικό ατύχημα

Στις 23 Οκτωβρίου, η *Auckland Star* αναμεταδίδει το τηλεγράφημα της *United Press Association-Electric Telegraph*, όπως και η *Evening Post*,⁸⁸ με τη διαφορά ότι δεν αρκείται στην απλή αναμετάδοση της είδησης, αλλά θίγει και το ζήτημα της ελληνικότητας της Κύπρου. Ο αρθρογράφος αναφέρει, συγκεκριμένα, ότι στην Κύπρο πάντα κυριαρχούσε το ελληνικό στοιχείο, τόσο στη γλώσσα όσο και στον πολιτισμό και τη θρησκεία, με το μεγαλύτερο μέρος των Κυπρίων να ανήκει στην Ορθόδοξη Εκκλησία.⁸⁹ Από έναν πληθυσμό 320.000 κατοίκων, γύρω στο 75 τοις εκατό είναι Έλληνες Χριστιανοί («*Greek Christians*»), ενώ 20 τοις εκατό είναι Μουσουλμάνοι («*Moslems*»), οι οποίοι όμως έχουν σημαντικό μερίδιο στη διακυβέρνηση του νησιού.⁹⁰ Παρατηρεί κανείς ότι ο συντάκτης επιλέγει έναν αμιγώς θρησκευτικό χαρακτηρισμό για τους Μουσουλμάνους, ενώ στους Χριστιανούς αποδίδει και εθνικό προσδιορισμό.

Λίγες ημέρες αργότερα, στις 26 Οκτωβρίου, η ίδια εφημερίδα εξετάζει το δίκαιο του αιτήματος της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, σε άρθρο της με τίτλο «Το Κυπριακό Ζήτημα», «*The Cyprus Issue*». Εντάσσοντάς το στο πλαίσιο της έξαρσης του Εθνικισμού στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ο αρθρογράφος αναγνωρίζει το συγκεκριμένο αίτημα ως συνέχεια του «πνεύματος που ξεσήκωσε την Ελλάδα να διεκδικήσει την ελευθερία και την αυτονομία της, έναν αιώνα νωρίτερα», ενώ παραδέχεται ότι η πλειοψηφία είναι «ελληνικής καταγωγής».⁹¹ Με τη συγκεκριμένη δήλωση, η *Auckland Star* αναδεικνύεται ως η μόνη από τις υπό εξέταση εφημερίδες που συνδέει ξεκάθαρα το ενωτικό αίτημα των Κυπρίων στα Οκτωβριανά με το ελληνικό αίτημα της απελευθέρωσης από τους Τούρκους.

Ως προς τη βρετανική θέση στην Κύπρο, η στάση του είναι ιδιαίτερα κριτική, παρουσιάζοντάς την ως «απλό πολιτικό ατύχημα, για το οποίο θα ήταν δύσκολο να βρεθεί κάποια ευλογοφανής δικαιολογία».⁹² Αναλύοντας τη βρετανοτουρκική συνθήκη

⁸⁸ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 9. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.4>].

⁸⁹ «*Cyprus has always been predominantly Greek in language, culture and religion, the bulk of the people belonging to the Orthodox Church*».

⁹⁰ *The Auckland Star*, τμ. LXII, τχ. 251, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 7. [Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19311023.2.87>]. Ο τίτλος του δημοσιεύματος: «*Cyprus Unrest*», «Ταραχές στην Κύπρο».

⁹¹ «*The Cypriots are most largely Greek by descent, and the spirit which urged Greece to assert its claim to liberty and autonomy a century ago is at work among them today*».

⁹² «*As to Britain's position in the island, that is merely a political accident for which it would be difficult to find even a plausible excuse*».

του 1878, ο αρθρογράφος επισημαίνει ότι «καθώς η Ρωσία δεν αποχώρησε από το Βατούμ και το Καρς, η Βρετανία παρέμεινε στην Κύπρο πληρώνοντας ετήσιο ενοίκιο 90.000 λιρών, το οποίο, έπειτα, επέβαλε στους Κυπρίους».⁹³ Οι βρετανική κοινή γνώμη, από την πλευρά της, υποδέχθηκε θερμά αυτή την προσάρτηση λόγω του Σουέζ.⁹⁴ Στο συγκεκριμένο σημείο, επιχειρείται μια κριτική αποτίμηση της Συνθήκης του Βερολίνου και των διπλωματικών ελιγμών της Βρετανίας για να επιτύχει τον σκοπό της, που ήταν η απόκτηση της Κύπρου. Είναι πράγματι εντυπωσιακό πόσο καλά γνωρίζουν τη Συνθήκη οι συντελεστές της συγκεκριμένης εφημερίδας. Ενδιαφέρον, επίσης, προκαλεί το σημείο στο οποίο δηλώνεται η επιβολή του φόρου υποτελείας στους Κυπρίους, γεγονός που αποσιωπάται από τις υπόλοιπες προαναφερθείσες εφημερίδες.

Ως προς τη στάση των Κυπρίων, ο αρθρογράφος της *Auckland Star* λαμβάνει σαφή θέση: «Οι Κύπριοι δεν συναίνεσαν ποτέ στη βρετανική εξουσία, παρά τον βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης που τους παραχωρήθηκε από το 1882».⁹⁵ Σημειώνεται επίσης, ότι «οι ελληνικές φωνές αντίδρασης που ακούστηκαν στις Βερσαλλίες», μετά την πλήρη υπαγωγή του νησιού στο βρετανικό στέμμα, απλώς «παραμερίστηκαν».⁹⁶ Ο συντάκτης δηλώνει, μάλιστα, ρητά ότι «δεν υπάρχει τίποτα ιστορικά που να δικαιολογεί τη διεκδίκηση της Κύπρου από τη Βρετανία, εκτός από το παρωχημένο επιχείρημα του πολιτικού ωφελιμισμού».⁹⁷ Καταλήγει, λοιπόν, στο άρθρο του σε μια ξεκάθαρη θέση υπέρ του ελληνικού αιτήματος, επισημαίνοντας ότι «το μόνο ικανοποιητικό αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης πρέπει να είναι, όπως στην περίπτωση της Κρήτης, η απόλυτη ένωση αυτών των Ελλήνων νησιωτών με τη Μητέρα Πατρίδα τους».⁹⁸

⁹³ «Russia did not withdraw from Batum and Kars, and therefore Britain remained in Cyprus, paying to the Turks a rent of £90,000 a year, which was levied later on the Cypriots».

⁹⁴ Για τις αντιδράσεις της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης στο άκουσμα της υπογραφής της Συνθήκης του Βερολίνου, βλ. Γεωργής (2016), σ. 13-15. Σχετικά με την εκδήλωση δυσαρέσκειας από την πλευρά της Γαλλίας για τη μυστικότητα με την οποία υπογράφηκε η συγκεκριμένη συνθήκη, βλ. αναλυτικά, Κύριλλος Νικολάου, «Ένα αριστούργημα και μια ντροπή: Η αγγλοτουρκική συμφωνία για την Κύπρο (1878) όπως την είδε η γαλλική διπλωματία», στο: Ελευθέριος Αντωνίου (επιμ.), *Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τμ. Γ'1, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία 2012, σ. 459-468.

⁹⁵ «...and since 1882 the Cypriots have enjoyed some measure of local self-government. But they have never acquiesced in what they regard as foreign domination».

⁹⁶ «When the Great War left Britain in full possession of the island, Greece objected, but her protests at Versailles were waved aside».

⁹⁷ «There is thus nothing in the historical record to justify Britain's claim upon Cyprus except the outworn argument of political expediency».

⁹⁸ «The only satisfactory outcome of the controversy must be, as in the case of Crete, the ultimate union of these Hellenic islanders with their own motherland», βλ. *The Auckland Star*, τμ. LXII, τχ. 253, 26 Οκτωβρίου 1931, σ. 6.

[Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19311026.2.68>].

Συνεπώς, η *Auckland Star* φαίνεται να τηρεί απόλυτα κριτική στάση απέναντι στη βρετανική πολιτική, τολμώντας να στηλιτεύσει την άκαμπτη αποικιακή πολιτική της απέναντι στο Κυπριακό, ενώ λαμβάνει σαφή θέση υπέρ του αιτήματος της Ένωσης.

Στις 26 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, η *Auckland Star* δημοσιεύει ένα ακόμα άρθρο, με τίτλο «Κύπρος και Ελευθερία», «*Cyprus and Freedom*», στο πλαίσιο μιας εβδομαδιαίας διεθνούς ανάλυσής της. Προς επίρρωση των όσων είχαν διατυπωθεί στα προηγούμενα φύλλα, με αφορμή την ανακοίνωση «400 ακόμα συλληφθέντων, καθώς και των έξι αρχηγών που θα εξορίζονταν», ο αρθρογράφος καταδικάζει τα γεγονότα, δηλώνοντας απερίφραστα ότι οι πράξεις της Βρετανίας δεν επιδεικνύουν «μεγάλη γενναιοφροσύνη ή ελευθεροφροσύνη».⁹⁹ Άλλωστε, όπως τονίζει στη συνέχεια, η Βρετανία θα έπρεπε να έχει διδαχθεί από τις εμπειρίες της στην Αίγυπτο και το Τράνσβααλ και να «μη χρησιμοποιεί πλέον τις εξορίες επαναστατών για την επίλυση πολιτικών προβλημάτων» («*the deportation of rebels is not the best way of solving political problems*»). Συνεπώς, η *Auckland Star* είναι η μόνη εφημερίδα που τάσσεται εναντίον των βρετανικών πρακτικών στην Κύπρο, κάνοντας λόγο για τις συλλήψεις και τις εξορίες της βρετανικής κυβέρνησης.

Ο αρθρογράφος καλεί, τελικά, τη Βρετανία να φερθεί «συνετά» («*to be wise in time*») και να υποχωρήσει στον Εθνικισμό στην Κύπρο («*to make that concession to Nationalism in Cyprus*»), μιας και όπως υπενθυμίζει, «η βρετανική αρχή στο νησί οφείλεται απλώς σε ένα έξυπνο διπλωματικό κόλπο».¹⁰⁰ Ενδιαφέρον, τέλος, προκαλεί η χρήση του όρου «Nationalism» από την εφημερίδα.

Αναζητώντας τους λόγους για τους οποίους η στάση της συγκεκριμένης εφημερίδας διαφέρει αισθητά από εκείνη των υπολοίπων, τουλάχιστον όσον αφορά στην περίοδο των Οκτωβριανών, θα μπορούσαμε να αποδώσουμε αυτή τη διαφορετική οπτική στην παρουσία του δημοσιογράφου και εκδότη Henry Brett, ο οποίος ανέλαβε την ιδιοκτησία της εφημερίδας το 1870. Η συμβολή του στην εφημερίδα θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η κυκλοφορία της *Auckland Star* το 1898, ξεπερνώντας τα 15.000 έντυπα, βρέθηκε στην κορυφή των προτιμήσεων των Νεοζηλανδών

⁹⁹ «*There is not much generosity or magnanimity about this*».

¹⁰⁰ «*The existence of British authority in the island was due in the first place only to a clever diplomatic trick*», *The Auckland Star*, τμ. LXII, τχ. 280, 26 Νοεμβρίου 1931, σ. 6. [Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19311126.2.28>]. Για τις μυστικές διαβουλεύσεις της Βρετανίας σχετικά με την Κύπρο, στο πλαίσιο του Συνεδρίου του Βερολίνου, βλ. ενδεικτικά, Κωφός (1973), σ. 185-188.

αναγνωστών.¹⁰¹ Η καινοτόμος προσέγγισή του ως προς τη δημοσιογραφία αποτυπώνεται στο σλόγκαν της εφημερίδας, το οποίο κάνει την εμφάνισή του το 1871, μόλις έναν χρόνο μετά την ανάληψη της ιδιοκτησίας της από τον ίδιο: «Για τον σκοπό που στερείται βοήθειας, για την αδικία που χρήζει αντίστασης, για το μέλλον που έρχεται από μακριά, και για το καλό που μπορούμε να πράξουμε».¹⁰² Ίσως, λοιπόν, η στάση της εφημερίδας απέναντι στο Κυπριακό να συνδέεται με τη συγκεκριμένη προσωπικότητα.

3. Ο ενωτικός αγώνας μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας

i. Τα κίνητρα της εξέγερσης

Αν επιχειρούσαμε να σταχυολογήσουμε τα κίνητρα της εξέγερσης των Οκτωβριανών, όπως διαγράφονται μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, θα λέγαμε ότι παρατηρείται μια προσπάθεια υπονόμησης του αυθόρμητου και μαζικού χαρακτήρα της εξέγερσης.

Σύμφωνα με την *Evening Post*¹⁰³, η εκδήλωση αυτής της «επίθεσης» προς τη βρετανική κυβέρνηση υπήρξε αντίδραση στην απόρριψη των αιτημάτων των Κυπρίων, οι οποίοι προσπάθησαν με αυτόν τον τρόπο να διεκδικήσουν την ελευθερία τους. Σημείο καμπής σε αυτή την απόφαση θεωρεί η εφημερίδα τη ματαίωση της προσφοράς της Κύπρου στην Ελλάδα, το 1915. Ωστόσο, δηλώνεται ξεκάθαρα ότι «παρασύρθηκαν» σε αυτή την εξέγερση από μια μερίδα κληρικών. Αντίστοιχο ρόλο στην Εκκλησία αποδίδει και η *Otago Daily Times*¹⁰⁴, η οποία διαβλέπει με καχυποψία τον εκκλησιαστικό παράγοντα στα συγκεκριμένα γεγονότα. Η δυσαρεστημένη μερίδα του κόσμου, «για λόγους αδικαιολόγητους και υπερβολικούς» «βιάστηκε να επιδιώξει την αιματοχυσία», καθοδηγούμενη από την Εκκλησία. Σε καμία όμως περίπτωση δεν

¹⁰¹ Michael Brett, "Brett, Henry", Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [<https://teara.govt.nz/en/biographies/2b39/brett-henry>].

¹⁰² «For the cause that lacks assistance,
For the wrong that needs resistance,
For the future in the distance

And the good that we can do». G. H. Scholefield, *Newspapers in New Zealand*, Wright & Carman Ltd., Wellington 1958, σ. 88.

¹⁰³ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311028.2.46>].

¹⁰⁴ *The Otago Daily Times*, τχ. 21476, 27 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 20 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ODT19311027.2.37>].

πιστεύει ο αρθρογράφος ότι στη συγκεκριμένη συγκυρία εκπροσωπήθηκε η πλειονότητα. Επομένως, και οι δύο εφημερίδες παρουσιάζουν την εξέγερση σαν μια μεμονωμένη πρωτοβουλία κληρικών, οι οποίοι έπεισαν μια συγκεκριμένη μερίδα κόσμου να αντιδράσει σπασμωδικά και να επιτεθεί στη βρετανική κυβέρνηση, διεκδικώντας την ελευθερία της. Απομονώνουν, συνεπώς, την πρωτοβουλία, χωρίς να τη χαρακτηρίζουν.

Αντίστοιχα σκιάδη κίνητρα εντοπίζει και η *New Zealand Herald*¹⁰⁵. Ο ρόλος της Εκκλησίας επικεντρώνεται στο να στρέφει τον κόσμο εναντίον της βρετανικής διοίκησης. Ωστόσο, ο λόγος για τον οποίο η εφημερίδα αρνείται κατηγορηματικά τον αυθόρμητο χαρακτήρα της εξέγερσης είναι η «παρουσία Κομμουνιστή ηγέτη ανάμεσα στους στασιαστές», η οποία, σύμφωνα με την εφημερίδα, «δίνει άλλες προεκτάσεις στην εξέγερση». Παρατηρείται, λοιπόν, μια προσπάθεια να συνδεθεί η εξέγερση των Οκτωβριανών με φιλοκομμουνιστικά κίνητρα και να παρουσιαστεί ως μια αντιδυτική επίθεση, χωρίς κανένα εθνικό υπόβαθρο. Παράλληλα, επιχειρείται να υποβιβαστεί ο παλαιαϊκός της χαρακτήρας. Χαρακτηριστικές είναι, τέλος, οι φράσεις «ανεξήγητη έκρηξη» και «ξαφνική εκδήλωση βίας», οι οποίες τείνουν να απογυμνώσουν το κίνημα από κάθε εύλογη εθνική απαίτηση.

Στη συνέχεια, για την υποστήριξη της αναιτιολόγητης αυτής εκδήλωσης βίας, οι περισσότερες εφημερίδες καταφεύγουν στην ανάδειξη, όχι πάντα με ακρίβεια, των βρετανικών ευεργεσιών. Σύμφωνα με την *Evening Post*, η αλλαγή καθεστώτος του 1878 παρουσιάζεται ως «ό, τι καλύτερο είχε συμβεί στην Κύπρο για πολλούς αιώνες»¹⁰⁶, ενώ επί βρετανικής διοίκησης σημειώθηκαν «σημαντικές πρόοδοι στην εκπαίδευση, τη γεωργία και τη διοίκηση»¹⁰⁷, ωστόσο το αντάλλαγμα για την «επίδειξη ευγένειας, ενδιαφέροντος, υπομονής και ανιδιοτέλειας» από πλευράς της Βρετανίας ήταν η εν λόγω εξέγερση.¹⁰⁸ Κατά τη *New Zealand Herald*¹⁰⁹, η «πρωτόγνωρη ευημερία» που γνώρισε η Κύπρος με την αλλαγή του καθεστώτος δεν δικαιολογεί αυτή

¹⁰⁵ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21019, 2 Νοεμβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311102.2.35>].

¹⁰⁶ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311028.2.46>].

¹⁰⁷ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 October 1931, σ. 9. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.1>].

¹⁰⁸ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311028.2.46>].

¹⁰⁹ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21015, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311028.2.44>].

την «ξαφνική εκδήλωση βίας». Η *Otago Daily Times*¹¹⁰, με τη σειρά της, για να καταδείξει ως «αδικαιολόγητους και υπερβολικούς» τους λόγους της εξέγερσης, ανατρέχει στα οφέλη της «50ετούς αγαθής βρετανικής διακυβέρνησης», κατά την οποία οι Κύπριοι είχαν «εξασφαλισμένο το αποικιακό κύρος» τους, ενώ είναι αδιανόητη για την εφημερίδα η αναζήτηση, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, «οποιασδήποτε μορφής αμφίβολης ανεξαρτησίας». Τέλος, η *Press* για να υποστηρίξει ότι η Κύπρος «έχει ευημερήσει όσο ποτέ άλλοτε» επί βρετανικής κυριαρχίας, καταφεύγει σε μια εξαντλητική απαρίθμηση των βρετανικών παροχών, αντιπαραβάλλοντάς τες με την πρότερη κατάσταση των Κυπρίων. Όσο για τις οικονομικές της υποχρεώσεις, η Βρετανία χαρακτηρίζεται γενναιόδωρη, καθώς τόσο η *Press*¹¹¹ όσο και η *Evening Post*¹¹² παρουσιάζουν την ανάληψη της υποχρέωσής της για πληρωμή του φόρου υποτελείας, από το 1926, ως «κρατική επιχορήγηση» από το βρετανικό Υπουργείο Οικονομικών, για την ελάφρυνση του κυπριακού λαού.

Επομένως, και οι τέσσερις προαναφερθείσες εφημερίδες, *Evening Post*, *New Zealand Herald*, *Press* και *Otago Daily Times*, δίνοντας έμφαση στη βελτίωση των κυπριακών υποδομών, επί βρετανικής διακυβέρνησης, αποσιωπώντας όμως το οικονομικό βάρος που είχαν για τον κυπριακό λαό, προσπαθούν να παρουσιάσουν στους αναγνώστες τους τα γεγονότα ως μια ανεξήγητη εκδήλωση βίας, που δεν συνάδει με τις ευεργεσίες που δέχθηκαν από τη βρετανική διοίκηση. Χωρίς να αναγνωρίζουν κανένα ειλικρινές κίνητρο, το οποίο θα μπορούσε να κινητοποιήσει τον κυπριακό λαό να διεκδικήσει την ελευθερία του, είτε αποδίδουν τα γεγονότα σε μια επιπόλαιη έκρηξη θυμού («θερμοκέφαλοι») είτε στην επιρροή τους από μια ομάδα κληρικών είτε σε υποβόσκοντα αντιδυτικά κίνητρα. Σε κάθε περίπτωση όμως, αρνούνται τον αυθόρμητο και παλλαϊκό χαρακτήρα της εξέγερσης και την ανάγκη αποτίναξης μιας πιεστικής και επίπονης ξένης κηδεμονίας.

Αντιθέτως, η μόνη από τις υπό εξέταση εφημερίδες που θεωρεί «απόλυτα δικαιολογημένη» την εξέγερση είναι η *Auckland Star*. Η Βρετανία δεν έχει καμία θέση στην Κύπρο, σύμφωνα με την εφημερίδα, ενώ η προσάρτηση του 1878 ήταν απλώς ένα βρετανικό διπλωματικό τέχνασμα. Από την πλευρά της, η Κύπρος έχει κάθε λόγο να

¹¹⁰ *The Otago Daily Times*, τχ. 21476, 27 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 20 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ODT19311027.2.37>].

¹¹¹ *The Press*, τμ. LXVII, τχ. 20379, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 9 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/CHP19311028.2.50>].

¹¹² *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 9. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.4>].

επιζητεί την απελευθέρωση από τη βρετανική κηδεμονία, από τη στιγμή μάλιστα που έναν αιώνα νωρίτερα, είχε κάνει το ίδιο και η Ελλάδα, διεκδικώντας την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους. Συνεπώς, δεν υπάρχει κανένα υποβόσκον κίνητρο, παρά μόνο η απόλυτα δικαιολογημένη απαίτηση των Κυπρίων να επανενωθούν με τη Μητέρα Πατρίδα τους, την Ελλάδα.

ii. Το κίνημα και τα πρόσωπα

Ως προς το κίνημα των Οκτωβριανών, τέσσερις από τις πέντε υπό μελέτη εφημερίδες, αρνούμενες να δεχθούν οποιοδήποτε δίκαιο στην πρωτοβουλία των Κυπρίων, παρουσιάζουν το κίνημα ως μια ανεξήγητη εκδήλωση βίας απέναντι στην αγαθή βρετανική διακυβέρνηση.

Συγκεκριμένα, η *Evening Post*¹¹³ αποκαλεί τους κινήματιες «θερμοκέφαλους», οι οποίοι θεώρησαν ότι ήρθε η ώρα να διεκδικήσουν την ελευθερία τους, μετά τη ματαίωση των προσπαθειών τους για ένωση με την Ελλάδα. Σε αυτόν τον χαρακτηρισμό υποδηλώνεται ότι η εφημερίδα δεν αναγνωρίζει κανένα ουσιαστικό κίνητρο στη συγκεκριμένη λαϊκή εξέγερση. Αντιθέτως, αποδίδει το όλο εγχείρημα στην έλλειψη αυτοσυγκράτησης των διαδηλωτών, οι οποίοι παρασύρθηκαν από ομάδα κληρικών και έδωσαν στα συγκεκριμένα γεγονότα την «εντύπωση τζιχάντ ή Ιερού Πολέμου», όπως δηλώνει χαρακτηριστικά.

Επίσης, τόσο στην *Evening Post* όσο και στις υπόλοιπες υπό εξέταση εφημερίδες, εκτός από την *Auckland Star*, η συνεχής αναφορά στα ευεργετήματα της βρετανικής διοίκησης για τον κυπριακό λαό, η οποία παρουσιάστηκε αναλυτικά στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, φαίνεται πως είχε ως στόχο να κάνει τον αναγνώστη να αναρωτιέται τι ήταν αυτό που έκανε τον κυπριακό λαό να εξεγερθεί απέναντι στον ευεργέτη του. Η πρωτόγνωρη ευημερία της Κύπρου και οι αναρίθμητες παροχές της βρετανικής κυβέρνησης μόνο έναν αγνώμονα λαό θα μπορούσαν να στρέψουν εναντίον της. Και αυτή η αγνωμοσύνη υποβόσκει ως χαρακτηρισμός και στις τέσσερις αυτές εφημερίδες.

Τέλος, είναι χαρακτηριστικό ότι παρά την επιμονή των εφημερίδων *New Zealand Herald*, *Evening Post* και *Otago Daily Times* στον εκκλησιαστικό παράγοντα, δεν κατονομάζεται κανείς εκκλησιαστικός ηγέτης, ως υποκινητής του κινήματος, ούτε καν

¹¹³ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311028.2.46>].

ο Μητροπολίτης Κιτίου, Νικόδημος Μυλωνάς. Ο μόνος όρος που χρησιμοποιείται είναι «η μερίδα κληρικών», γεγονός που φαίνεται να έχει στόχο την υποτίμηση του ρόλου των εκκλησιαστικών ηγετών ως εμπνευστών του ενωτικού κινήματος και ως καθοδηγητών κατά της βρετανικής απολυταρχίας. Εξίσου αποσιωπάται από τη *New Zealand Herald*¹¹⁴ και το όνομα του «Κομμουνιστή ηγέτη», παρά τον κομβικό του ρόλο, σύμφωνα με την εφημερίδα, στα γεγονότα.

Ως προς τους όρους με τους οποίους αποδίδουν την εξέγερση, είναι χαρακτηριστικό ότι κάθε εφημερίδα χρησιμοποιεί διαφορετική ορολογία. Η *Evening Post* χαρακτηρίζει τα γεγονότα ως «*Nationalist riots*» («εθνικιστικές ταραχές»), ενώ σε επόμενο άρθρο της χρησιμοποιεί τον όρο «*insurrection*» («εξέγερση», με την έννοια της ανταρσίας). Από την πλευρά της, η *New Zealand Herald* επιλέγει τον όρο «*revolt*» («εξέγερση»). Την έννοια των ταραχών αποδίδουν στα γεγονότα η *Press* και η *Otago Daily Times*, χρησιμοποιώντας όμως διαφορετική ορολογία («*disorder*» και «*disturbances*», αντίστοιχα). Τέλος, η *Auckland Star* αποφεύγει να δώσει κάποιον χαρακτηρισμό.

iii. Το αίτημα της Ένωσης

Η *Auckland Star*¹¹⁵ το διατυπώνει ρητά: «το μόνο ικανοποιητικό αποτέλεσμα αυτής της αντιπαράθεσης είναι η απόλυτη ένωση της Κύπρου με τη Μητέρα Πατρίδα». Άλλωστε, το συγκεκριμένο αίτημα το θεωρεί ως συνέχεια του ελληνικού αιτήματος απελευθέρωσης από τους Τούρκους, που είχε εκφραστεί έναν αιώνα νωρίτερα, με την ελληνική επανάσταση. Ωστόσο, καμία άλλη από τις εφημερίδες δεν αποδίδει δίκαιο στο συγκεκριμένο αίτημα.

Η *New Zealand Herald* παραδέχεται ότι πολλοί «Ελληνόφωνοι» κάτοικοι έχουν εκφράσει κατά καιρούς την επιθυμία να ενωθούν με την Ελλάδα, την οποία αποκαλούν Μητέρα Πατρίδα, ωστόσο βασικό μέλημα της εφημερίδας φαίνεται πως είναι να ξεκαθαρίσει την αποστασιοποίηση της Ελλάδας από το εν λόγω αίτημα. Από τη μια, στην περίπτωση των Οκτωβριανών, η Ελλάδα όχι μόνο δεν ενθάρρυνε την αναταραχή,

¹¹⁴ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21015, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311028.2.44>].

¹¹⁵ *The Auckland Star*, τμ. LXII, τχ. 253, 26 Οκτωβρίου 1931, σ. 6. [Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19311026.2.68>].

αλλά ήταν και «θετικά διακείμενη προς τη βρετανική διοίκηση».¹¹⁶ Από την άλλη, από τη Συνδιάσκεψη της Λωζάννης, η ελληνική αντιπροσωπία δεν έχει εκφράσει «καμία επιθυμία να ανακτήσει την Κύπρο».¹¹⁷ Η δυσχερής διπλωματική συγκυρία για την Ελλάδα, τόσο στην περίπτωση της Λωζάννης όσο και σε αυτή των Οκτωβριανών, και η αδυναμία της να λάβει σαφή και δυναμική θέση, μεταφράστηκε από την εφημερίδα ως έλλειψη ενδιαφέροντος για τη διεκδίκησή της εν γένει. Το Ενωτικό Ζήτημα παρουσιάζεται, λοιπόν, ως ένα θέμα που δεν αφορά καθόλου την Ελλάδα, παρά μόνο μια μεγάλη μερίδα Ελληνόφωνων κατοίκων της νήσου.

Από την πλευρά της, η *Evening Post*¹¹⁸, θεωρεί ότι το ενωτικό αίτημα είναι αποτέλεσμα της «επιμονής ελληνικών εθνικιστικών τάσεων», το οποίο στερείται ουσιαστικού ερείσματος. Ενδεικτική είναι η συναναφορά του με το αίτημα της αυτονομίας και της ελευθερίας, με απώτερο ίσως στόχο, την ανάδειξη του ενωτικού αιτήματος ως απλή αντίδραση στη βρετανική διακυβέρνηση, την οποία υποκινεί η Εκκλησία.

Από την πλευρά της, η *Otago Daily Times*¹¹⁹ αμφισβητεί την ορθότητα του ενωτικού αιτήματος, θεωρώντας αδικαιολόγητη την επιθυμία ένωσης με έναν λαό, με τον οποίο, κατά την ίδια, δεν υπάρχει τίποτα κοινό πια, ενώ παράλληλα, αμφισβητεί και την απήχηση του αιτήματος στον κυπριακό λαό. Συγκεκριμένα, αρνείται να πιστέψει ότι «η πλειονότητα των Κυπρίων θέλουν να συνδέσουν τη μοίρα τους με την Ελλάδα, μετά από τόσους αιώνες που η κάθε χώρα έχει πάρει τον δρόμο της» ή ότι θα ήθελαν πράγματι να διεκδικήσουν «οποιαδήποτε μορφή αμφίβολης ανεξαρτησίας». Οι ευεργεσίες της βρετανικής διοίκησης καθιστούν το συγκεκριμένο αίτημα «αδικαιολόγητο και υπερβολικό», ενώ στη βάση του προβλήματος τίθενται και πάλι οι εκκλησιαστικές αρχές, που χρηματοδοτούν τον αγώνα για Ένωση.

¹¹⁶ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21013, 26 Οκτωβρίου 1931, σ. 10.

[Ανακτήθηκε 17 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311026.2.77>].

¹¹⁷ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21015, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311028.2.44>].

¹¹⁸ *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 103, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311028.2.46>] και *The Evening Post*, τμ. CXII, τχ. 99, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 9.

[Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19311023.2.70.4>].

¹¹⁹ *The Otago Daily Times*, τχ. 21476, 27 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 20 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ODT19311027.2.37>].

Ως προς την εθνική ταυτότητα της Ελλήνων της Κύπρου, οι περισσότερες εφημερίδες παραλείπουν οποιονδήποτε χαρακτηρισμό, αποκαλώντας τους απλώς «Κυπρίους» ή «κυπριακό λαό». Μόνο στα δημοσιεύματα της *New Zealand Herald*¹²⁰ εντοπίζονται οι χαρακτηρισμοί «ελληνόφωνοι» και «ελληνική μερίδα», ενώ η *Auckland Star*¹²¹ δεν διστάζει να τους χαρακτηρίσει «Έλληνες χριστιανούς», δηλώνοντας ξεκάθαρα την ελληνική τους ταυτότητα.

Εκτός, λοιπόν, από την *Auckland Star*, η οποία αναγνωρίζει πλήρως και υποστηρίζει το ενωτικό αίτημα, και την *Press*, που δεν αναφέρεται ευθέως στο Ενωτικό Ζήτημα, αλλά επικεντρώνεται στο να δώσει την εικόνα της ριζικής αλλαγής των συνθηκών ζωής των Κυπρίων χάρη στη βρετανική διοίκηση, οι εφημερίδες *Evening Post*, *New Zealand Herald* και *Otago Daily Times* το παρουσιάζουν ως ένα αίτημα αδικαιολόγητο, αλλά και αβάσιμο. Αποσιωπώντας πλήρως την κοινή καταγωγή, αλλά και την πνευματική σύνδεση μεταξύ Ελλαδιτών και Κυπρίων, παρουσιάζουν τον ενωτικό αγώνα ως μια απερίσκεπτη και μονόπλευρη προσπάθεια των εθνικιστικών τάσεων της Κύπρου να εναντιωθούν στη βρετανική εξουσία, χωρίς κάποιο ουσιαστικό έρεισμα και χωρίς να έχουν στην πραγματικότητα τη συναίνεση του κυπριακού λαού.

Με λίγα λόγια, το κίνημα των Οκτωβριανών παρουσιάζεται ως μια παραφορά και ως προϊόν πίεσης και χειραγώγησης. Μέσω της έμφασης που δίνεται από όλες τις εφημερίδες, εκτός της *Auckland Star*, στην απαρίθμηση των οικονομικών πλεονεκτημάτων της βρετανικής διακυβέρνησης, προβάλλεται μια εικόνα απόλυτης ευημερίας, που έχει ως στόχο την αποδόμηση της εξέγερσης. Χωρίς, μάλιστα, να γίνεται λόγος για την ξεχωριστή ιστορία της Κύπρου και τη σύνδεσή της με την Ελλάδα, το αναγνωστικό κοινό των εν λόγω εφημερίδων, το οποίο ήταν κατά βάση βρετανικής καταγωγής, διαβάζοντας τη συγκεκριμένη αρθρογραφία, καταλήγει να αναρωτιέται για τα κίνητρα μια τέτοιας, φαινομενικά αδικαιολόγητης, εξέγερσης.

¹²⁰ *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21013, 26 Οκτωβρίου 1931, σ. 10. [Ανακτήθηκε 17 Οκτωβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311026.2.77>], και *The New Zealand Herald*, τμ. LXVIII, τχ. 21015, 28 Οκτωβρίου 1931, σ. 8. [Ανακτήθηκε 3 Νοεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19311028.2.44>].

¹²¹ *The Auckland Star*, τμ. LXII, τχ. 251, 23 Οκτωβρίου 1931, σ. 7. [Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2020, από <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19311023.2.87>].

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ (1954)

Το ιστορικό πλαίσιο

Η ελληνοκυπριακή ηγεσία, απογοητευμένη από τις συνεχείς βρετανικές απορρίψεις του αιτήματός της για ένωση με την Ελλάδα, και βλέποντας άλλες αποικιακές χώρες να κερδίζουν, η μία μετά την άλλη, την ανεξαρτησία τους, πιέζει την ελληνική πολιτική ηγεσία να αναλάβει δραστικότερο ρόλο στη διεκδίκηση του Κυπριακού.¹²² Είναι η εποχή του Ψυχρού Πολέμου και των μεγάλων ανακατατάξεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Από την πλευρά τους, οι ελληνικές πολιτικές κυβερνήσεις προτιμούν τις διμερείς συνομιλίες με τη Βρετανία, φοβούμενες ότι οποιαδήποτε μετωπική σύγκρουση με την τελευταία θα έθετε την ασφάλεια της Ελλάδας σε κίνδυνο.¹²³ Η βρετανική, όμως, επιμονή να αντιμετωπίζει το Κυπριακό ως «κλειστό ζήτημα», η απαγόρευση οποιασδήποτε εκδήλωσης της λαϊκής βούλησης στην Κύπρο και ο αναβρασμός της κοινής γνώμης θα πείσουν τελικά την κυβέρνηση του Αλέξανδρου Παπάγου (1952-1955) να προσφύγει τελικά στον ΟΗΕ, αναζητώντας μια λύση.¹²⁴

Ωστόσο, η διατύπωση σε διεθνή κλίμακα των αιτιάσεων εναντίον των βρετανικών πρακτικών στην Κύπρο, σε μια περίοδο, μάλιστα, που οι μεσανατολικές εξελίξεις είχαν προκαλέσει σοβαρούς κλυδωνισμούς στη διεθνή θέση της Βρετανίας, ήταν αναπόφευκτο να στρέψει την τελευταία εναντίον κάθε ελληνικής πρωτοβουλίας.¹²⁵ Από το 1951, η κρίση για τη βάση στο Σουέζ είχε επιφέρει βαρύτατο πλήγμα στην άλλοτε κραταιή βρετανική θέση στη Μέση Ανατολή, στρέφοντάς την προς την αναζήτηση ερεισμάτων στην περιοχή.¹²⁶ Η Κύπρος αναδεικνυόταν σε εξαιρετική βάση, λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης, σε συνδυασμό με την έλλειψη κάποιας διεθνούς συμφωνίας που θα περιόριζε τη βρετανική πολιτική, συνεπώς θα

¹²² Μενέλαος Αλεξανδράκης - Βύρων Θεοδωρόπουλος, - Ευστάθιος Λαγάκος (επιμ.), *Το Κυπριακό, 1950-1974: Μια ενδοσκοπήση*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1987, σ. 22.

¹²³ Στο ίδιο, σ. 21.

¹²⁴ Stephen G. Xydias, «The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-1958», *The Journal of Conflict Resolution*, τμ. 12, τχ. 2, 1968, σ. 141-158, σ. 142.

¹²⁵ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950*, Πατάκης, Αθήνα 2005, σ. 291.

¹²⁶ Στο ίδιο, σ. 287.

έπρεπε πάση θυσία να διατηρηθεί υπό το βρετανικό στέμμα.¹²⁷ Υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, λοιπόν, η διεθνοποίηση του Κυπριακού επέτεινε τη βρετανική αδιαλλαξία.

Στις 16 Αυγούστου 1954, η κυβέρνηση Παπάγου κατέθεσε στην Ολομέλεια του ΟΗΕ την πρώτη προσφυγή για το Κυπριακό, αιτούμενη το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης για τον κυπριακό λαό. Συγκεκριμένα, ο αντιπρόσωπος της Ελλάδας, Αλέξης Κύρου, υποβάλλοντας το ελληνικό σχέδιο ψηφίσματος, επικαλέστηκε την απόφαση 637 της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1952, όπως αποτυπώνεται στο 1^ο άρθρο του Καταστατικού Χάρτη, σύμφωνα με την οποία όλα τα μέλη του οργανισμού υποχρεούνται να σέβονται την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, καθώς και να διευκολύνουν εκείνους που αγωνίζονται να την εφαρμόσουν μέσω δημοκρατικών μέσων.¹²⁸

Παρά τις βρετανικές ενστάσεις, η Ολομέλεια αποφάσισε, στις 24 Σεπτεμβρίου 1954, να συμπεριλάβει το συγκεκριμένο ζήτημα στην ημερήσια διάταξή της, ενώ στις 13 Δεκεμβρίου, η ελληνική αντιπροσωπία κατέθεσε ένα σχέδιο ψηφίσματος, το οποίο όμως, τελικά, δεν τέθηκε καν σε ψηφοφορία. Αντ' αυτού, υιοθετήθηκε η λύση που είχε καταθέσει η Νέα Ζηλανδία, αιτούμενη τη διακοπή της συζήτησης για το Κυπριακό, με την προσθήκη, απλώς, της φράσης «προς το παρόν», ύστερα από παρέμβαση της Κολομβίας και του Ελ Σαλβαδόρ.¹²⁹

Παρόλο που η συγκεκριμένη εξέλιξη δεν ήταν ιδανική για τη Βρετανία, της έδωσε ένα προβάδισμα σε αυτόν τον πρώτο γύρο διεθνοποίησης του Κυπριακού. Έκτοτε, θα χρησιμοποιούσε τη συμμαχία της με την Τουρκία για να συγκεντρώνει τις ψήφους που χρειαζόταν για την απόρριψη του ελληνικού αιτήματος αυτοδιάθεσης της Κύπρου. Ωστόσο, η έναρξη της δράσης της ΕΟΚΑ, λίγο μετά από αυτή την πρώτη προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη, ήταν μια άλλη παράμετρος, που δεν θα μπορούσε εύκολα να αντιμετωπίσει.¹³⁰

¹²⁷ Στο ίδιο, σ. 290.

¹²⁸ *Έθνος*, 15.12.1954, σ. 1.

¹²⁹ Xydis (1968), σ. 142.

¹³⁰ Robert Holland, *Britain and the Revolt in Cyprus 1954-1959*, Oxford University Press, New York 1998, σ. 44.

1. Ο τύπος της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στην προσφυγή του 1954

ι. Ο κίνδυνος από τη συζήτηση του Κυπριακού

Η είδηση της απόρριψης από την Ολομέλεια του ΟΗΕ του ελληνικού αιτήματος για αυτοδιάθεση της Κύπρου φθάνει στη Νέα Ζηλανδία, μέσω του ειδησεογραφικού πρακτορείου *Reuters*, στις 16 Δεκεμβρίου 1954. Η *New Zealand Herald* επευφημεί, ήδη από τον τίτλο, τη «νίκη της Βρετανίας στον πρώτο γύρο του Κυπριακού».¹³¹

Η έγκριση του ψηφίσματος του εκπροσώπου της Νέας Ζηλανδίας, Leslie Knox Munro¹³², για τη μη περαιτέρω εξέταση του Κυπριακού ζητήματος εξαιρείται από την εφημερίδα ως «μια σημαντική νίκη της Βρετανίας στην αντιπαράθεση με την Ελλάδα για το Κυπριακό». Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Munro, το συγκεκριμένο ψήφισμα κατατέθηκε από τη Νέα Ζηλανδία «για να αποτρέψει τις σοβαρές πολιτικές συνέπειες που αναπόφευκτα θα επέσυρε μια ψηφοφορία για το ελληνικό αίτημα, στη βάση του οποίου βρίσκεται το αίτημα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα».¹³³ Χαρακτηρίζοντάς το ως εδαφική διεκδίκηση, *territorial claim*, ο ίδιος θεώρησε ότι θα επέφερε αρνητικές συνέπειες τόσο στις σχέσεις Μ. Βρετανίας και Ελλάδας όσο και στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας. Οι συνέπειες αυτές, όπως εξηγεί, απορρέουν από τη «σημασία της Κύπρου ως μέρους του μεσανατολικού και μεσογειακού αμυντικού συστήματος».¹³⁴

Αξίζει να αναφερθεί ότι η επιλογή της ανάδειξης αποκλειστικά των λεγομένων του αντιπροσώπου της Νέας Ζηλανδίας για «εδαφική διεκδίκηση» της Κύπρου από την Ελλάδα, χωρίς την αντιπαράβολή τους προς τα λεγόμενα του Αλέξη Κύρου, γενικού

¹³¹ Το άρθρο της *New Zealand Herald* στις 16 Δεκεμβρίου 1954 τιτλοφορείται: «*Britain Wins First Round On Cyprus Issue*».

¹³² Ο Leslie Knox Munro (1901-1974) υπήρξε δικηγόρος, δημοσιογράφος και σημαντικός διπλωμάτης και πολιτικός της Νέας Ζηλανδίας, ιδρυτικό μέλος του Εθνικού Κόμματος (*New Zealand National Party*). Η νίκη του συγκεκριμένου κόμματος, το 1949, τον ανέδειξε πρεσβευτή της Νέας Ζηλανδίας στις Ηνωμένες Πολιτείες και μόνιμο αντιπρόσωπο της ίδιας στον ΟΗΕ, από το 1952. Ως προς τη δημοσιογραφική του καριέρα, για τρία χρόνια πριν το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έκανε ομιλίες ανά δύο εβδομάδες στον *Εθνικό Ραδιοφωνικό Σταθμό* και από το 1939 αρθρογραφούσε για διεθνή θέματα στην εφημερίδα *Weekly News*. Από το 1942 έως το 1951 διετέλεσε αρχισυντάκτης της *New Zealand Herald*. Φαίνεται, λοιπόν, το έντονο ενδιαφέρον του για τα διεθνή ζητήματα, τα οποία παρακολούθησε ως δημοσιογράφος και διπλωμάτης. Ωστόσο δεν φαίνεται να είχε κάποια σχέση με την Κύπρο ούτε να γνώριζε από προσωπική επαφή τις πτυχές του Κυπριακού.

Βλ. Derek Round, "Munro, Leslie Knox", *The Ara Encyclopedia of New Zealand*, [teara.govt.nz/en/biographies/5m63/munro-leslie-knox].

¹³³ «*The resolution was motivated by the concern of his delegation at the grave political consequences which we feel will inevitably ensue from a debate and vote on the Greek item, at the root of which is the Greek claim for Enosis*».

¹³⁴ «*Cyprus is an essential part of any Middle Eastern and Mediterranean defence system*».

διευθυντή του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών και αντιπροσώπου της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, κατά την κατάθεση του ελληνικού ψήφισματος, αποτελεί μονομερή παρουσίαση των τεκταινομένων.¹³⁵ Ενώ στο συγκεκριμένο ψήφισμα ο τελευταίος μιλά για εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης, όλη η έμφαση δίνεται στον αντίλογο του Νεοζηλανδού αντιπροσώπου, χωρίς να παρουσιάζεται ολοκληρωμένα η αρχική πρόταση που κατατέθηκε στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.¹³⁶

Παρατηρούμε, επίσης, ότι ο Munro, παρόλο που μιλά εξ ονόματος της Νέας Ζηλανδίας, φαίνεται να εκφράζει τις ανησυχίες της ίδιας της Βρετανίας, οι οποίες συνδέονταν, τη συγκεκριμένη εποχή, με την αποδυνάμωσή της στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Έχοντας χάσει την Ινδία και το Πακιστάν, το 1947, η Βρετανία κάνει απέλπιδες προσπάθειες να διατηρήσει την επιρροή της στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, γι' αυτό και θεωρεί τόσο σημαντικό έρεισμα την Κύπρο. Η απώλεια της Κύπρου θα προκαλούσε τριγμούς στη βρετανική θέση στην περιοχή, σε μια περίοδο που η Βρετανία αναζητούσε πάση θυσία μεσανατολικούς συμμάχους.¹³⁷

Σύμφωνα με τον Munro, λοιπόν, κατά το ίδιο δημοσίευμα της *New Zealand Herald*, «η διατήρηση της ασφάλειας στη συγκεκριμένη περιοχή είναι ζήτημα που αφορά τις χώρες της Μέσης Ανατολής, τα μέλη της Βαλκανικής Συμμαχίας, καθώς και αυτά της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, συμπεριλαμβανομένης της Νέας Ζηλανδίας». Αξίζει να σημειωθεί, παρενθετικά, ότι μια χώρα που βρίσκεται 11.000 μίλια μακριά από την Ελλάδα παρεμβαίνει στο Κυπριακό Ζήτημα και επιβάλλει την άποψή της, υποστηρίζοντας ότι το κάνει για λόγους ασφαλείας. Συνεχίζοντας, εκτιμά ότι οποιαδήποτε αντιπαράθεση μεταξύ των χωρών που συνθέτουν το συγκεκριμένο σύστημα «θα έθετε σε κίνδυνο όχι μόνο τις σχέσεις μεταξύ αυτών των χωρών, αλλά και τη σταθερότητα και ασφάλεια της περιοχής». «Οποιαδήποτε, μάλιστα, δημόσια έκφραση μιας τέτοιας αντιπαράθεσης θα έδινε την ευκαιρία σε αυτούς που απεργάζονται την αποδυνάμωση της σταθερότητας και ασφαλείας της περιοχής να

¹³⁵ Βλ. περισσότερα στα απομνημονεύματα του Αλέξη Κύρου, *Όνειρα και πραγματικότητας: Χρόνια Διπλωματικής Ζωής (1923-1953)*, Αθήνα 1972. Επίσης, για μια ενδιαφέρουσα αποτίμηση των διπλωματικών επιλογών του Κύρου, βλ. Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «Ο ρόλος της προσωπικότητας στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής: η περίπτωση του Αλέξη Κύρου, 1953-1954», στο: *Δελτίο του Κέντρου Ερευνας της Ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού*, Ακαδημία Αθηνών, 2003, σ. 283-307. Για την κίνηση της Νέας Ζηλανδίας να ζητήσει τη διακοπή συζήτησης του Κυπριακού, βλ. ειδικότερα, Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, *Ιστορία χαμένων ευκαιριών. Κυπριακό 1950-1963*, τ. 1-2, Αθήνα 1982.

¹³⁶ Για το ελληνικό ψήφισμα που κατατέθηκε στον ΟΗΕ, βλ. *Έθνος*, 15.12.1954, σ. 1.

¹³⁷ Χατζηβασιλείου (2005), σ. 287.

υποκινήσουν ταραχές».¹³⁸ Ενδιαφέρον προκαλεί η παρενθετική δήλωση, στο μέσον της προηγούμενης περιόδου, «-και όλοι εδώ γνωρίζουμε ποιοι είναι αυτοί-», η οποία υπονοεί, χωρίς όμως να τον κατονομάζει αρχικά, ότι ο κομμουνιστικός παράγοντας καιροφυλακτεί να αδράξει οποιαδήποτε ευκαιρία αποσταθεροποίησης του εν λόγω συστήματος.¹³⁹

Η αποσταθεροποίηση του εν λόγω συστήματος, που όπως αφήνεται να εννοηθεί από τον Μουνρο, είναι ο στόχος του Κομμουνισμού, θα πρέπει να αποτραπεί. Προς την ίδια κατεύθυνση, «η διεκδίκηση της Ένωσης από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου», που σύμφωνα με τον ίδιο, είναι από τους βασικότερους υποστηρικτές της, «εγείρει υποψίες ως προς τις προθέσεις του κόμματος, που σίγουρα», όπως εκτιμά, «δεν είναι η υπαγωγή του στην παρούσα ελληνική κυβέρνηση».¹⁴⁰ Συνεπώς, το αίτημα εφαρμογής της αρχής της αυτοδιάθεσης, όπως διατυπώθηκε στο ελληνικό ψήφισμα, συσχετίζεται, και πάλι, με σκιώδεις διαδικασίες επιβολής του Κομμουνισμού, χωρίς όμως να παρέχονται συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία. Αποσιωπάται, επίσης, ότι η αυτοδιάθεση ήταν ένα αίτημα που αφορούσε τη συντριπτική πλειονότητα του κυπριακού λαού και όχι μόνο το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου.¹⁴¹

Σχετικά με την ελληνική προσφυγή, ο συντάκτης του ίδιου άρθρου σχολιάζει ότι η Ελλάδα «εντελώς απρόθυμα» («*most reluctantly*») έφερε το ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη. Η ελληνική κυβέρνηση, χωρίς να την κατονομάζει, ήταν πεπεισμένη ότι «φιλικές διμερείς συζητήσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια λύση («*The Greek Government was convinced that friendly bilateral talks could lead to a solution*»), η οποία ενώ θα ικανοποιούσε τις εθνικές βλέψεις των Κυπρίων, θα διαφύλασσε παράλληλα τα κοινά συμφέροντα και θα προστάτευε επαρκώς τα δικαιώματα της τουρκικής μειονότητας στο νησί» («*which, while satisfying the national aspirations of the Cypriots, would fully safeguard the common interests and adequately protect the*

¹³⁸ «*Any Public airing of such a dispute can only provide opportunities for mischief-making on the part of those- and we here know who they are- to whom the weakening of the stability and security of the area is a desirable objective*».

¹³⁹ Για την πίεση που άσκησε η αμερικανική διπλωματία στη Βρετανία, από το 1949, για τον κίνδυνο εξάπλωσης του κομμουνισμού μέσω του ΑΚΕΛ, βλ. Ioannis D. Stefanidis, «The Cyprus question, 1949-1952: British attitude, American reactions and Greek dilemmas», στο: *Byzantine and Modern Greek Studies*, τμ. 15, τχ. 1, 1991, σ. 212-267, σ. 220-223.

¹⁴⁰ «*For, is it not significant that among the strongest supporters of Enosis is the Communist Party of Cyprus? Is it contended by anyone that the Communists in Cyprus are animated by a desire to be governed by the present Government of Greece? Surely it is not*».

¹⁴¹ Για τη δράση του ΑΚΕΛ σε σχέση με το Ενωτικό Ζήτημα, κατά τα έτη 1946-1950, βλ. ειδικά, Stefanidis (1991), σ. 216-217.

rights of the Turkish minority in the island»). Η συγκεκριμένη δήλωση υπεραπλουστεύει τον ρόλο της Ελλάδας ως προς το Κυπριακό Ζήτημα. Η αρχική προτίμηση της Ελλάδας για διμερείς συνομιλίες προσέκρουε συνεχώς σε μια διαρκή άρνηση από την πλευρά της Βρετανίας, η οποία εκφραζόταν κυρίως, από το 1951, μέσω του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών, Anthony Eden (1951-1955). Η επιμονή του να παρουσιάζει το Κυπριακό ως «κλειστό ζήτημα» δυναμίτιζε συνεχώς τις σχέσεις Ελλάδας-Βρετανίας, αφήνοντας λίγα περιθώρια στην ελληνική πρωτοβουλία.¹⁴²

Από την άλλη, η δεινή διπλωματική θέση της Ελλάδας καθιστούσε απαραίτητη τη διατήρηση καλών σχέσεων τόσο με τη Βρετανία όσο και με την Τουρκία. Μια αντιπαράθεση με τη βρετανική κυβέρνηση φάνταζε αδιανόητη, τη στιγμή που οι ελληνικές κυβερνήσεις πάσχιζαν να κλείσουν τις πληγές του Εμφυλίου και να ενισχύσουν την ασφάλειά της, στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου.¹⁴³ Παράλληλα, η ένταξή της στο NATO, το 1952, σχεδόν ταυτόχρονα με την Τουρκία, η σύναψη του Τριμερούς Βαλκανικού Συμφώνου στην Άγκυρα, οι στρατιωτικές συμβάσεις και η Τριμερής Συνθήκη του Μπλεντ καθιστούσαν απαραίτητη τη διατήρηση καλών διπλωματικών σχέσεων και με την Τουρκία, για την προάσπιση της ασφάλειάς της.¹⁴⁴ Αυτοί οι διπλωματικοί συσχετισμοί, σε συνδυασμό με τη βρετανική αδιαλλαξία, καθήλωναν, τελικά, την Ελλάδα σε μια αδρανή στάση απέναντι στο Κυπριακό. Πρώτος ο πρωθυπουργός Παπάγος μίλησε για την ανάγκη ανάληψης άμεσης δράσης για την προώθηση του ζητήματος.¹⁴⁵

Στη συνεδρίαση της Βουλής, στις 13 Μαΐου 1954, αναγνώστηκε η έντυπη ανακοίνωση του Αλέξανδρου Παπάγου, ως Προέδρου της Κυβέρνησης, για την αλλαγή πλεύσης της ελληνικής κυβέρνησης στο Κυπριακό. Συγκεκριμένα, ο Παπάγος δήλωσε ότι αδυνατώντας να αγνοεί πια «το αίτημα 400.000 Ελλήνων», θα προσφύγει στα Ηνωμένα Έθνη, αν δεν βρεθεί φιλική λύση. Μάλιστα, επεσήμανε ότι η συγκεκριμένη

¹⁴² Robert Holland - Diana Markides, *The British and the Hellenes Struggles for Mastery in the Eastern Mediterranean 1850-1960*, Oxford University Press, New York 2006, σ. 224.

¹⁴³ Αλεξανδράκης - Θεοδωρόπουλος - Λαγάκος (1987), σ. 22.

¹⁴⁴ Αντώνης Κλάνης, «Περιφερειακές πιέσεις και Κυπριακό: Η βαλκανική διάσταση, 1956-1959», στο: Πέτρος Παπαπολυβίου-Αγγελος Συρίγος-Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.) *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας θέση στον κόσμο*, Πατάκης, Αθήνα 2013, σ. 107-119, σ. 108.

¹⁴⁵ Holland (1998), σ. 31. Για τη γνωστοποίηση στον ΟΗΕ της απόφασης της κυβέρνησης Παπάγου να καταθέσει ψήφισμα για το Κυπριακό στην επόμενη Γενική Συνέλευση, βλ. *Ελευθερία*, 29.07.1954, σ. 1.

εκκρεμότητα αποτελεί κίνδυνο για όλο τον ελεύθερο κόσμο. Όπως ήταν αναμενόμενο, η αίθουσα ξέσπασε σε χειροκροτήματα.¹⁴⁶

Οι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου παρουσιάζονται αδιατάρακτες στο ίδιο φύλλο της *New Zealand Herald*. Συγκεκριμένα, αναφέρεται το εξής: «Το ελληνικό και τουρκικό στοιχείο είχαν ζήσει για πολλές δεκαετίες δίπλα-δίπλα, χωρίς καν να διανοηθούν ότι ήταν ποτέ δυνατή μια τέτοια διαμάχη μεταξύ τους, αν και οι «Έλληνες» (*«the Greeks»*) δεν υποχώρησαν ποτέ στις προσπάθειές τους για αυτοδιάθεση».¹⁴⁷ Από την πλευρά του, ο Βρετανός Υπουργός Επικρατείας, Anthony Nutting (1954-1956) δήλωσε ότι η Βρετανία στήριξε την πρόταση της Νέας Ζηλανδίας, «για να αποφύγει μια ανούσια συζήτηση για την Κύπρο», χωρίς όμως να επεκταθεί περισσότερο.¹⁴⁸ Επεσήμανε, μάλιστα, ότι «οι *Τουρκόφωνοι και Ελληνόφωνοι* κάτοικοι του νησιού» είχαν ζήσει δίπλα-δίπλα με ειρήνη και ομόνοια, ενώ η βρετανική πολιτική στο νησί στόχευε πάντα στη στήριξη της προσπάθειας των Κυπρίων να αναπτύξουν τους δικούς τους πολιτικούς θεσμούς και να εργαστούν ειρηνικά προς την κατεύθυνση της αυτοκυβέρνησης. Ωστόσο, η Ένωση δεν σήμαινε αυτοκυβέρνηση, αλλά το αντίθετο».¹⁴⁹

Στο συγκεκριμένο σημείο, η διεκδίκηση της Ένωσης παρουσιάζεται ως ένας παράγοντας που διέρρηξε ξαφνικά τους κατά τ' άλλα άρρηκτους δεσμούς των Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου.¹⁵⁰ Από την άλλη, δίνεται η εντύπωση ότι ο ρόλος της Βρετανίας μεταξύ τους ήταν ειρηνευτικός. Αποκρύπτεται, συνεπώς, η υποδαύλιση της συγκεκριμένης σύγκρουσης και από την πλευρά της Βρετανίας, η οποία την εκμεταλλευόταν για να προσεταιρίζεται την τουρκική κοινότητα έναντι των ελληνικών απαιτήσεων. Επίσης, δεν δίνονται λεπτομέρειες για την απαρχή των συγκρούσεων μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου για το ζήτημα της Ένωσης, με αποτέλεσμα να τίθεται η ελληνική πρωτοβουλία της προσφυγής στον ΟΗΕ ακόμα περισσότερο στο

¹⁴⁶ Βλ. *Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων*, τμ. Α' 1915-1956, Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών, Αθήνα 1997, σ. 45.

¹⁴⁷ «*The Greek and Turkish elements had lived side by side in Cyprus for long decades without even thinking that strife between them was possible, although the Greeks never relented in their efforts for self-determination*». Αξίζει να παρατηρηθεί ο χαρακτηρισμός τους ως «Έλλήνων».

¹⁴⁸ «*Britain supported the New Zealand proposal to avoid a senseless discussion on Cyprus*».

¹⁴⁹ «*He said that for many years the Turkish and Greek-speaking people of Cyprus had lived side by side in peace and amity. The purpose of British policy had consistently been to help the people of Cyprus to develop their own political institutions and work in an orderly manner toward self-government. Enosis did not mean self-government. In fact, it meant the opposite*». *The New Zealand Herald*, 16.12.1954, σ. 11.

¹⁵⁰ Για την ανάλυση των σχέσεων Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων πριν από την έναρξη της δράσης της ΕΟΚΑ, την παραδοσιακή συνύπαρξή τους και τις τάσεις για διένεξη, βλ. ενδεικτικά, Μιχάλης Ατταλίδης, *Οι σχέσεις των Ελληνοκυπρίων με τους Τουρκοκυπρίους*, Εστία, Αθήνα 1981, σ. 416-421.

στόχαστρο.¹⁵¹ Τέλος, χαρακτηριστική είναι η χρήση της ορολογίας «Ελληνες», η οποία αμέσως μετά αλλάζει σε «ελληνόφωνους», χωρίς όμως να αναφέρεται αν δηλώνεται και η θρησκευτική τους διάσταση.

Η ίδια εφημερίδα, σε επόμενο άρθρο της, στο ίδιο φύλλο, με τίτλο «Η κίνηση έχει την πλήρη στήριξη της κυβέρνησης» (*«Move has Full Support of Government»*), δίνει μια εικόνα της συζήτησης που επακολούθησε στο Νεοζηλανδικό Κοινοβούλιο μετά τα γεγονότα στον ΟΗΕ. Σύμφωνα με τον κοινοβουλευτικό ανταποκριτή, ο οποίος δεν κατονομάζεται, ο Νεοζηλανδός Υπουργός Εξωτερικών, Thomas Lachlan Macdonald¹⁵², χαρακτήρισε τη συζήτηση του ζητήματος «ανόητη και ανάρμοστη».¹⁵³ «Μια εδαφική μεταβίβαση (*«a territorial transfer»*), σαν αυτή της Κύπρου στην Ελλάδα είναι σαφώς διαφορετική από τη σταδιακή ανάπτυξη θεσμών αυτοκυβέρνησης (*«progressive development of self-governing institutions»*), την οποία η βρετανική κυβέρνηση πάντα ευνοούσε». Έχοντας, λοιπόν, συνδιαλλαγή και με άλλες αντιπροσωπίες με την ίδια νοοτροπία, η αντιπροσωπία της Νέας Ζηλανδίας κατέθεσε το συγκεκριμένο ψήφισμα «κατόπιν εντολής».¹⁵⁴

Στο συγκεκριμένο άρθρο, λοιπόν, αναπαράγονται τα λεγόμενα του Νεοζηλανδού Υπουργού, περί «μεταβίβασης κυριαρχίας της Κύπρου», χωρίς όμως και πάλι να παρουσιάζεται ο αντίλογος του Αλέξη Κύρου. Ο τελευταίος, κατά τη Συνέλευση της Ολομέλειας, χαρακτήρισε τον συγκεκριμένο ισχυρισμό «αβάσιμο» και τη στάση της Βρετανίας «άκαμπτη», ενώ παρέπεμψε στις συζητήσεις μεταξύ Γαλλίας και Μαρόκου για το Μαροκινό Ζήτημα.¹⁵⁵ Επίσης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί η δήλωση ότι η Νέα Ζηλανδία κατέθεσε το ψήφισμα «κατόπιν εντολής». Αν και δεν επεξηγείται περαιτέρω, εύλογα υποθέτει κανείς ότι ο εντολέας ανήκει στους

¹⁵¹ Για τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων της Κύπρου και την απαρχή των μεταξύ τους συγκρούσεων, βλ. Γεωργής (2016), σ. 177.

¹⁵² Νεοζηλανδός πολιτικός, ο οποίος υπηρέτησε το νεοζηλανδικό κράτος ως Υπουργός Άμυνας από το 1949 έως το 1957, ενώ από το 1954 ανέλαβε και το Υπουργείο Εξωτερικών. Σε αντίθεση με τον Leslie Knox Munro, ο οποίος απείχε από πολεμικές επιχειρήσεις, ο Macdonald υπηρέτησε στο πλευρό των βρετανικών στρατευμάτων στη Μέση Ανατολή, στον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, χωρίς όμως να γνωρίζουμε αν ήρθε σε άμεση επαφή με την Κύπρο. Βλ. Malcolm Templeton, "Macdonald, Thomas Lachlan", Te Ara Encyclopedia of New Zealand, [teara.govt.nz/en/biographies/5m11/macdonald-thomas-lachlan].

¹⁵³ «*The discussion of the question by the United Nations was unwise and inappropriate*».

¹⁵⁴ «*The New Zealand delegation was instructed to submit the motion now being discussed*».

¹⁵⁵ *Εθνος*, 15.12.1954, σ. 1.

βρετανικούς κύκλους, δεδομένου ότι άμεσα κερδισμένη από το συγκεκριμένο ψήφισμα ήταν η Βρετανία.¹⁵⁶

Όσο, λοιπόν, κι αν η συγκεκριμένη προσφυγή παρουσιάζεται ως αίτημα για αυτοδιάθεση, αποτελεί στην πραγματικότητα, κατά τον Υπουργό Macdonald, «αίτημα μεταφοράς της βρετανικής κυριαρχίας στην Ελλάδα». Και «παρά τις αγαστές σχέσεις της Νέας Ζηλανδίας με την Ελλάδα», όπως υποστηρίζει ο ίδιος, «η κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας ένωσε ότι είχε χρέος», χωρίς να δηλώνει κάτι άλλο, «να εναντιωθεί στην ελληνική κίνηση στα Ηνωμένα Έθνη».¹⁵⁷ Συνεπώς, στο Κοινοβούλιο της Νέας Ζηλανδίας, η κατάθεση του ψηφίσματος παρουσιάστηκε ως «χρέος» της Νέας Ζηλανδίας, χωρίς να επεξηγείται πώς συνδέεται η διακοπή οποιασδήποτε συζήτησης για το Κυπριακό με τα συμφέροντα της χώρας.

ii. Το ειλικρινές ενδιαφέρον της Νέας Ζηλανδίας

Η εφημερίδα *Press* αναδημοσιεύει, με τη σειρά της, τις εξελίξεις από τη Νέα Υόρκη που φθάνουν μέσω *Reuters*. Σε άρθρο της στις 17 Δεκεμβρίου, με τίτλο «Τα Ηνωμένα Έθνη αναβάλλουν την ψηφοφορία για το Κυπριακό» («*U.N. Defers Vote on Cyprus Issue*»), παρουσιάζει την απόφαση της μη συζήτησης του Κυπριακού στον ΟΗΕ, επισημαίνοντας, όπως και η *New Zealand Herald*, ότι το ψήφισμα αποτελεί «νίκη για τη Βρετανία που απεμπόλησε την αξίωση της Ελλάδας για εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην περίπτωση της Κύπρου».¹⁵⁸

Ακολούθως, στο συγκεκριμένο δημοσίευμα δηλώνεται το ιστορικό ενδιαφέρον της Νέας Ζηλανδίας στη Μέση Ανατολή. Ο Νεοζηλανδός αντιπρόσωπος Munro υπενθυμίζει την αποστολή νεοζηλανδικών στρατευμάτων, κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στην Παλαιστίνη και την Καλλίπολη, καθώς και την πολεμική βοήθεια που

¹⁵⁶ Για τις διαβουλεύσεις της Βρετανίας πριν από τη συζήτηση του Κυπριακού στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και την προσπάθεια άσκησης πίεσης τόσο στη Γαλλία όσο και στις ΗΠΑ, βλ. ενδεικτικά, Ανθή Γ. Λιμπιτσιούνη, «Η προσπάθεια διεθνοποίησης του Κυπριακού μέσα από τα διπλωματικά αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Γαλλίας (1950-1954)», *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τχ. 17, 2015, σ. 107-130, σ. 123-125.

¹⁵⁷ «I have no need to emphasise that New Zealand has the best of relations with Greece and that there is the warmest possible respect and affection between the people of our two countries. Nevertheless, in view of the basic weakness of the Greek case on the Cyprus issue, the New Zealand Government has felt obliged to oppose the Greek move in the United Nations», *The New Zealand Herald*, 16.12.1954, σ. 11.

¹⁵⁸ «The vote represented a victory for Britain, which had opposed Greece's claim that the principle of self-determination of peoples should be applied to the British colony of Cyprus».

είχαν προσφέρει στην Ελλάδα, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, εναντίον του Χίτλερ.¹⁵⁹ Δηλώνει, λοιπόν, ότι η Νέα Ζηλανδία, με τα στρατεύματά της, είχε μερίδιο στη διάσωση της δημοκρατίας στην περιοχή της Μεσογείου, γι' αυτό και τώρα μιλά ειλικρινά σε αυτό το ζήτημα. Αυτό το, κατά τον Μουνρο, «ειλικρινές, ενεργό και έντονο ενδιαφέρον» πηγάζει από την εμπειρία, της στρατηγικής σημασίας της περιοχής στην οποία υπάγεται η Κύπρος, μια εμπειρία που τους κόστισε, μάλιστα, ακριβά.¹⁶⁰

Ο Νεοζηλανδός αντιπρόσωπος, στο σημείο αυτό, προσπαθεί να δικαιολογήσει την ένσταση που προβάλλει η Νέα Ζηλανδία ως προς την παραχώρηση αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, αποδίδοντάς την στο ιστορικό ενδιαφέρον της χώρας του για τη Μέση Ανατολή, λόγω της πολεμικής εμπλοκής της στον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν εξηγείται όμως πώς αυτή η ένσταση συνδέεται με την παρούσα θέση της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στα μεσανατολικά ζητήματα. Παράλληλα, δεν γίνεται καμία μνεία στο σύγχρονο ενδιαφέρον της Βρετανίας για την περιοχή, ούτε στην ανακοίνωση των αρχών του Ιουλίου 1954 για μεταφορά του βρετανικού μεσανατολικού αρχηγείου αεροπορίας και στρατού ξηράς από τη βάση του Σουέζ στην Κύπρο.¹⁶¹

iii. Ο βασικός υποκινητής του κινήματος

Η *Evening Post* δημοσιεύει ένα άρθρο, στις 16 Δεκεμβρίου, με αφορμή τα τηλεγραφικά νέα από τον ΟΗΕ, τιτλοφορώντας το «Η Κύπρος ως προμαχώνας της Μέσης Ανατολής» («*Cyprus As Bastion Of The Middle East*»). Η υιοθέτηση του ψηφίσματος της Νέας Ζηλανδίας από την Πολιτική Επιτροπή, με 28 ψήφους έναντι 15, και με 16 αποχές, σηματοδοτεί για τον αρθρογράφο «μια ιδιαίτερα σημαντική αλλαγή

¹⁵⁹ Σημειώνεται ότι στο δημοσίευμα της *Press* δεν αναφέρεται ο αριθμός των Νεοζηλανδών συμμετεχόντων στα πολεμικά γεγονότα του Α΄ και Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ούτε όμως και το κίνητρο της συμμετοχής τους. Φαίνεται πως σε αντίθεση με τους Κύπριους εθελοντές που κατετάγησαν εθελοντικά στον ελληνικό στρατό και στους δύο Πολέμους (βλ. Γεωργής (2016), σ. 61), η στρατολόγηση Νεοζηλανδών εργατών, τουλάχιστον στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, βλ. σχετικά, Philippa M. Smith, *A Concise History of New Zealand*, Cambridge University Press, New York 2012, σ. 167.

¹⁶⁰ «'New Zealand troops played their share in the saving for democracy the Mediterranean area', he said, 'so that if New Zealand speaks frankly in this matter, it is because of a very real, live and strong concern arising from the dearly-bought experience of the strategic importance of the area in which Cyprus is.'», *The Press*, 16.12.1954, σ. 6.

¹⁶¹ Holland (1998), σ. 35. Χαρακτηριστική είναι η εγκατάσταση της RAF στο Ακρωτήριο, την 1^η Ιουλίου 1955 και η άμεση εμπλοκή της στην κρίση του Σουέζ. Βλ. GOV.UK, "British Forces Overseas Posting: RAF Akrotiri, Cyprus", [www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-raf-akrotiri-cyprus#history].

τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Κύπρο, τη μετάθεση του βάρους από τη Βρετανία στη Νέα Ζηλανδία» (*«It removes the onus from Britain to New Zealand»*). Χωρίς να το επεξηγεί περαιτέρω, ο συντάκτης του άρθρου καλεί τους αναγνώστες να αναλογιστούν ότι η Μέση Ανατολή, το σταυροδρόμι του κόσμου, έχει παρομοιαστεί με αμέτρητες πυριτιδαποθήκες, στις οποίες ενδέχεται να προστεθεί και η Κύπρος, αν γίνει κυρίαρχο κράτος ή περάσει σε αδύναμα χέρια, όπως αυτά της Ελλάδας.¹⁶²

Σύμφωνα με τον ίδιο, το καθεστώς της Κύπρου δεν έχει πολιτικό, αλλά στρατιωτικό ενδιαφέρον (*«is governed not by political but by military considerations»*). Από τη στιγμή που η Βρετανία αποσύρεται από το Σουέζ, για την εξασφάλιση της μελλοντικής σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή, εξηγεί πως «είναι σημαντικό να διατηρήσει τις στρατιωτικές της βάσεις για τη Μέση Ανατολή στην Κύπρο». Επομένως, καταλήγει πως «όσο πρόθυμη κι αν έχει φανεί έως τώρα η Βρετανία ως προς την παραχώρηση θεσμών αυτοκυβέρνησης», θεωρεί ότι «πρέπει να αποκλειστεί το ενδεχόμενο πλήρους αυτοδιάθεσης ή ένωσης με την Ελλάδα».¹⁶³ Επισημαίνει, μάλιστα, ότι αν λάβει κανείς υπόψη την «επιβεβαιωμένη» ενίσχυση της έκκλησης για Ένωση, τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα, από το ισχυρό και στις δύο χώρες Κομμουνιστικό στοιχείο, θα μπορούσε να θεωρήσει ακόμα και ότι το Κρεμλίνο είναι ο βασικός υποκινητής του όλου κινήματος.¹⁶⁴ Στο σημείο αυτό, δηλώνεται ξεκάθαρα το στρατηγικό ενδιαφέρον της Κύπρου για τη Βρετανία ως μεσανατολικής βάσης, ενώ η Νέα Ζηλανδία παρουσιάζεται να μεριμνά για την ασφάλεια της περιοχής και το καλό όλων, χωρίς βέβαια να αναφέρεται ότι μπορεί να λειτουργήσει ως εγγυητής. Ωστόσο, ίσως για να ενισχύσει την αίσθηση του κινδύνου, ο αρθρογράφος καταλήγει να συνδέει το παλλαϊκό αίτημα της αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού με υπόγειες ενέργειες της Σοβιετικής Ένωσης για επιβολή της στον δυτικό κόσμο μέσω της Κύπρου.

«Η δέσμευση της Βρετανίας να δαπανά εκατοντάδες εκατομμύρια λίρες στην οχύρωση της Κύπρου και πολλά ακόμα εκατομμύρια ετησίως για τη διατήρησή της ως

¹⁶² *«The importance of this, for the time being at any rate, will be better understood when it is pointed out that the Middle East, the crossroads of the world, has been likened to so many powder barrels-to which Cyprus may be added, if it is granted sovereignty or gets into weak hands such as those of Greece»*. Μια τέτοια δήλωση δεν συνοδεύεται από καμία συγκεκριμένη εξήγηση ούτε κάποια επιπλέον πληροφορία για την Κύπρο.

¹⁶³ *«Whatever rights the Cypriots may desire in regulating their own affairs Britain has shown her willingness to concede, but not that of sovereignty, nor that of union with Greece»*.

¹⁶⁴ *«It has been freely asserted, not without justification, that the cry for "Enosis" in both Greece and Cyprus has been fostered by the Communist element which is strong in both countries. The Russian backing, accordingly, is understandable, if indeed, the Kremlin is not the actual instigator of the whole movement»*.

βάσης», αποτελεί, κατά τον συντάκτη, «μεγάλο όφελος για την Κύπρο».¹⁶⁵ Αν όντως αποσυρόταν η Βρετανία, «οι πατριώτες», οι οποίοι κατ' εξακολούθηση απορρίπτουν όλα τα βασικά συστατικά της αυτοκυβέρνησης που τους έχουν προσφερθεί κατά καιρούς, θα είχαν πια κάθε λόγο να παραπονιούνται για την ύφεση που θα επερχόταν.¹⁶⁶

Στο σημείο αυτό, υποστηρίζεται η ιδιαίτερη χρησιμότητα που είχε για την ίδια την Κύπρο η χρήση της ως βρετανικής βάσης, χωρίς όμως να τεκμηριώνεται με συγκεκριμένα στοιχεία. Η απόσυρση της Βρετανίας επισημαίνεται ότι θα σήμαινε αυτομάτως ύφεση για τους Κυπρίους, οι οποίοι ίσως ειρωνικά, χαρακτηρίζονται «πατριώτες» από τον συντάκτη, χωρίς όμως να διευκρινίζεται πώς επωφελούνται οι ίδιοι από την παρούσα συγκυρία. Αντίθετα με όσα δηλώνονται, το υπό εξέταση διάστημα, η Βρετανία ήταν άμεση εξαρτημένη από τη διατήρηση της Κύπρου για πολιτικο-στρατηγικούς λόγους. Για να διατηρήσει το κύρος της στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, μετά την κρίση του Σουέζ, έπρεπε να χρησιμοποιεί πάση θυσία την Κύπρο ως στρατιωτική βάση. Η ιδιαίτερα ευνοϊκή θέση της Κύπρου της επέτρεπε να την χρησιμοποιεί ως εξαιρετική αεροπορική βάση για επιχειρήσεις τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και στη Σοβιετική Ένωση.¹⁶⁷

iv. Η διατήρηση της Κύπρου σημαντική όσο ποτέ άλλοτε

Η *Otago Daily Times*, στις 17 Δεκεμβρίου, σε άρθρο της με τίτλο «Κίνηση για Ένωση», «*Move Made For Enosis*», εφιστά την προσοχή ως προς την εξαιρετική στρατηγική σημασία της Κύπρου ως «τελευταίου σταθερού πατήματος της Βρετανίας, σε μια περιοχή ιδιαίτερα εχθρική προς τη Δύση». «Η διατήρησή της, μάλιστα, είναι σημαντική όσο ποτέ άλλοτε, από την εποχή της πρώτης κατοχής της από τη Βρετανία, το 1878».¹⁶⁸

¹⁶⁵ «*Seeing that Britain is committed to an expenditure of hundreds of millions of pounds in fortifying Cyprus and to many more million annually in maintaining it as a base, the Cypriots clearly are benefiting substantially*».

¹⁶⁶ «*If Britain were to withdraw we should probably hear quite a different story from patriots who have been offered all the essentials of self-government but refuse to accept them. Then they would have cause to complain of the depression*», *The Evening Post*, 16.12.1954, σ. 10.

¹⁶⁷ Evanthis Hatzivassiliou, «The Suez crisis, Cyprus and Greek foreign policy, 1956: A view from the British archives», *Balkan Studies*, τμ. 30, 1989, σ. 107-129, σ. 110. Για τη βρετανική επιμονή ως προς τη διατήρηση της Κύπρου, για να κατοχυρώσει τη θέση της στη Μέση Ανατολή, βλ. επίσης, Leon. D. Epstein, *British Politics in the Suez Crisis*, Pall Mall Press, London 1964, σ. 42.

¹⁶⁸ «*As the last stable foothold in an area in which there is considerable hostility to the West, Cyprus, the largest British possession in the Mediterranean, is strategically more important than at any other time since Great Britain occupied it in 1878*».

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της Νέας Ζηλανδίας για την προσφυγή της Ελλάδας στα Ηνωμένα Έθνη, με αίτημα την αυτοδιάθεση της Κύπρου, εξηγείται από τον συντάκτη «και μόνο από την παρουσία ενός βασιλικού νεοζηλανδικού μαχητικού αεροσκάφους στο νησί».¹⁶⁹ Επιχειρείται, λοιπόν, να δικαιολογηθεί η παρέμβαση της Νέας Ζηλανδίας για διακοπή της συζήτησης για το Κυπριακό, με το επιχείρημα ότι υπάρχει άμεση στρατιωτική εμπλοκή της χώρας στο νησί, λόγω της παρουσίας του μαχητικού αεροσκάφους.

Στη συνέχεια, ο αρθρογράφος της *Otago Daily Times* εκτιμά ότι «η προσωρινή εγκατάλειψη του ζητήματος, μετά από την ενέργεια του Munro, είναι σίγουρο ότι δεν θα διαρκέσει πολύ». Αναγνωρίζοντας, καταρχήν, το κίνημα της Ένωσης ως ένα στοιχείο που προϋπήρχε ήδη από τα πρώτα χρόνια της βρετανικής κυριαρχίας, το οποίο, μάλιστα, εξέφραζε τα 4/5 των 500.000 κατοίκων της Κύπρου («*four-fifths of the island's 500,000 inhabitants*»), ο αρθρογράφος καυτηριάζει, στη συνέχεια, τον ρόλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, απέναντι στο ενωτικό κίνημα: «Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία έχει μετατρέψει την Ένωση σε σταυροφορία κι έχει και την υποστήριξη της καλύτερα οργανωμένης πολιτικής δύναμης του νησιού, του Κομμουνιστικού Κόμματος».¹⁷⁰

Και σε αυτό το άρθρο, λοιπόν, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη στήριξη του κινήματος της Ένωσης από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου, σε συνέχεια της δήλωσης του αντιπροσώπου του ΟΗΕ, Munro. «Παρόλο που οι Κομμουνιστές θεωρείται ότι είναι λίγοι, ελέγχουν τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, ενώ Κομμουνιστές δήμαρχοι κατέχουν τρεις από τις τέσσερις κύριες πόλεις».¹⁷¹ Στη συνέχεια, ο αρθρογράφος παραπέμπει στη σημαντική, κατά τα λεγόμενά του, δήλωση του Munro στην Πολιτική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, ότι ανάμεσα στους ισχυρότερους υποστηρικτές της Ένωσης ήταν το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου: «θα υποστήριζε κανείς ότι οι Κομμουνιστές στην Κύπρο εμψυχώνονται από την επιθυμία να

¹⁶⁹ «*There is at present a Royal New Zealand Air Force fighter squadron stationed on the island. For this reason alone the move by Greece in the United Nations General Assembly to obtain for Cyprus the right of self-determination holds particular interest for New Zealand*». Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν επεκτείνεται περισσότερο, θεωρώντας ενδεχομένως ότι ο αναγνώστης πρέπει να το έχει κατά νου.

¹⁷⁰ «*The Greek Orthodox Church in Cyprus has made "Enosis" into a crusade, and it has the support, too, of the best organised political force in the island, the Communist Party*».

¹⁷¹ «*Although Communists are believed to be few they dominate the trade unions, and Communist mayors hold three out of the four main towns*».

κυβερνηθούν από την παρούσα κυβέρνηση της Ελλάδας; Σίγουρα όχι, απάντησε σωστά ο Munro στην ίδια του την ερώτηση».¹⁷²

Μετά την αναφορά στον ρόλο της Εκκλησίας, ο οποίος όπως στην περίπτωση των Οκτωβριανών, στηλιτεύεται χωρίς όμως να αναλύεται, έμφαση δίνεται επίσης στον ρόλο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κύπρου. Εκμεταλλευόμενος το κλίμα έναντι του κομμουνισμού, τόσο ο Munro στη Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών όσο και ο συντάκτης στο συγκεκριμένο άρθρο, ταυτίζει την πρωτοβουλία της προσφυγής με τη δράση των Κομμουνιστών στην Κύπρο, δαιμονοποιώντας την επιρροή τους και υποτιμώντας, παράλληλα, την εμβέλεια του αιτήματος της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο.¹⁷³ Ωστόσο, ενδεικτική της μαζικής συμπαράταξης στο αίτημα της αυτοδιάθεσης στον ΟΗΕ αποτελεί η αθρόα προσέλευση στην «Παγκύπριο συνέλευση» της Λευκωσίας, στις 22 Αυγούστου 1954, στην οποία, σύμφωνα με τον κυπριακό τύπο, συμμετείχαν πάνω από 60.000 κόσμου, διαδηλώνοντας τη συνέχιση του αγώνα τους.¹⁷⁴ Εντύπωση, τέλος, προκαλεί η παντελής απουσία κάποιας αναφοράς στο ενωτικό δημοψήφισμα του 1950.¹⁷⁵

Ο αρθρογράφος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «όσο κι αν οι Νεοζηλανδοί έχουν στενούς δεσμούς με τους Έλληνες, αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούν να παραβλέψουν την ανίσχυρη επιχειρηματολογία τους».¹⁷⁶ Και συνεχίζει λέγοντας ότι το αίτημα της ελληνικής πλευράς καθιστά την απόρριψή του «αναπόφευκτη».¹⁷⁷ Άλλωστε, όπως καταλήγει, μια τέτοια αλλαγή θα υποβίβαζε το βιοτικό επίπεδο του κυπριακού

¹⁷² «'It is contended by anyone that the Communists in Cyprus are animated by a desire to be governed by the present Government of Greece? Surely it is not,' said Munro. This was the correct answer to his own question».

¹⁷³ Την ίδια εντύπωση για την απήγηση του ελληνικού αιτήματος φαίνεται πως είχε και το Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, στο πλαίσιο της επιρροής που ασκούσε το Foreign Office, βλ. ειδικά, Λιμπιτσιούνη (2015), σ. 110.

¹⁷⁴ *Αλήθεια*, 23 Αυγούστου 1954, σ. 1.

¹⁷⁵ Για το ενωτικό δημοψήφισμα, βλ. ειδικά, Κύπρος Γεωργαλλής, «Το Ενωτικό Δημοψήφισμα του 1950. Η αποστολή πρεσβείας για διεθνοποίηση του Κυπριακού – Η οικονομική πτυχή», Γιώργος Καζαμιάς, Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου (επιμ.), *Η Κύπρος τον εικοστό αιώνα: Κράτος, Κοινωνία και Οικονομία*, Γ' Ημερίδα Ιστορικού Αρχείου Τράπεζας Κύπρου, Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία 2016, σ. 73-82.

¹⁷⁶ «New Zealanders have close ties with the people of Greece, but those ties cannot blind them to the fact that her case is weak». Να σημειωθεί, ωστόσο, ότι δεν αναφέρεται τίποτα περισσότερο ούτε δίνονται κάποια στοιχεία για τον πολιτισμό τους.

¹⁷⁷ «The rejection of her claim is, of course, inevitable». Στο δημοσίευμα αναφέρεται μόνο η θέση της Νέας Ζηλανδίας και δεν γίνεται λόγος για την αντίδραση της ελληνικής πλευράς.

λαού, λόγω της αισθητά μειονεκτικής θέσης στην οποία βρίσκονται πολλοί Έλληνες σε σχέση με τους Κυπρίους.¹⁷⁸

Επομένως, παρά την υποστηριζόμενη από τον συντάκτη στενή σύνδεση Ελλάδας και Νέας Ζηλανδίας, το ελληνικό αίτημα στον ΟΗΕ δεν μπορεί παρά να απορριφθεί, για το καλό μάλιστα των ίδιων των Κυπρίων. Αξίζει, στο σημείο αυτό, να επισημανθεί ότι η υπόμνηση των δεσμών της Ελλάδας με τη Νέα Ζηλανδία σχολιάστηκε και από τον Σπύρο Κυπριανού, υπεύθυνο του Γραφείου διαφωτίσεως Κυπριακού αγώνος στο Λονδίνο, σε συγκέντρωση της Διεθνούς Λεγεώνας Φιλίας, στη βρετανική πρωτεύουσα. Ο Κυπριανού είπε χαρακτηριστικά ότι «η Νέα Ζηλανδία θυμήθηκε ότι πολέμησε μαζί με την Ελλάδα, αλλά ξέχασε για ποιο σκοπό πολέμησε».¹⁷⁹

v. Η απόφαση για τη μη περαιτέρω συζήτηση του κυπριακού

Από την πλευρά της, η *Auckland Star* δεν λαμβάνει κάποια θέση έναντι του ζητήματος. Αναπαράγει απλώς όσα μεταδίδονται μέσω *Reuters*, γνωστοποιώντας σε άρθρο της στις 16 Δεκεμβρίου, την απόφαση για τη μη περαιτέρω συζήτηση του Κυπριακού Ζητήματος. «Η πολιτική επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αποφάσισε απόψε, με 44 ψήφους έναντι καμίας, και με 16 αποχές, ότι προς το παρόν, δεν φαίνεται αρμόζον να υιοθετηθεί κάποια λύση για την Κύπρο. Η Επιτροπή αποφάσισε επίσης με 49 ψήφους έναντι καμίας και με 11 αποχές να μην εξετάσει περαιτέρω το Κυπριακό Ζήτημα που έθεσε η Ελλάδα. Οι δύο διατάξεις ψηφίστηκαν ξεχωριστά κι έπειτα η Επιτροπή υιοθέτησε το ψήφισμά της εν συνόλω, με 49 ψήφους έναντι καμίας, και με 11 αποχές».¹⁸⁰

Προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε τη συγκεκριμένη μεταστροφή, η οποία θα γίνει εντονότερη τα μεταγενέστερα χρόνια, κυρίως από το 1956 και μέχρι την

¹⁷⁸ «*Materially, the position of the Cypriots is markedly superior to that of many Greeks; if Cyprus were to become part of Greece, one result would be a lowering of the standard of living of the Cypriots*», *The Otago Daily Times*, 17.12.1954, σ. 4.

¹⁷⁹ *Εθνος*, 16.12.1954, σ. 1.

¹⁸⁰ «*The Political Committee of the United Nations General Assembly tonight decided by 44 votes to none with 16 abstentions that "for the time being it did not appear appropriate to adopt a resolution on Cyprus". The committee also decided by 49 votes to none with 11 abstentions "not to consider further" the Cyprus question brought by Greece. The two provisions were voted on separately and then the committee adopted its resolution as a whole by 49 to none with 11 abstentions*». *The Auckland Star*, 16.12.1954, σ. 3.

υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για την εξαγωγή ασφαλούς συμπεράσματος. Είναι γεγονός ότι κατά τα Οκτωβριανά ήταν η μοναδική εφημερίδα που αρθρογραφούσε υπέρ του κυπριακού αγώνα, όπως αναδείχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Αν μελετήσει, όμως, κανείς την αρθρογραφία των ετών 1956-1957, θα παρατηρήσει μια δριμεία κριτική απέναντι στον Μακάριο και τον Γρίβα. Το 1958, μάλιστα, οι αναλύσεις επικεντρώνονται στο Σχέδιο Μακμίλλαν, παρουσιάζοντας τα πλεονεκτήματά του.

Στην εξέταση αυτής της αλλαγής στάσης απέναντι στον κυπριακό αγώνα, το μόνο στοιχείο που θα μπορούσε, ενδεχομένως, να συνδεθεί με αυτή την αλλαγή είναι η εξαφάνιση από το 1941 και έπειτα, του σλόγκαν της εφημερίδας από το έντυπο, ενός σλόγκαν που, όπως αναφέρθηκε και στο Α΄ Κεφάλαιο, τυπωνόταν από το 1871, για λόγους που αποδόθηκαν στην έλλειψη δημοσιογραφικού χαρτιού.¹⁸¹ Η απώλεια του ιδιοκτήτη της Henry Brett, το 1927, ο οποίος, όπως επισημάνθηκε νωρίτερα, είχε προσφέρει μια ξεχωριστή δημοσιογραφική πνοή στην *Auckland Star*, διαφοροποιώντας την από τις υπόλοιπες εφημερίδες της εποχής, φαίνεται πως άλλαξε τα δεδομένα της εφημερίδας, στρέφοντάς την προς πιο συντηρητικές ατραπούς. Τέλος, χωρίς να είμαστε βέβαιοι αν είναι επίσης δηλωτικό, η *Auckland Star* γνώρισε πολύ μεγάλη ανάπτυξη κυρίως τα έτη 1954-6, όταν μεταφέρθηκε σε ένα πολύ μεγαλύτερο κτίριο.

¹⁸¹ «*For the cause that lacks assistance,
For the wrong that needs resistance,
For the future in the distance
And the good that we can do*». G. H. Scholefield, *Newspapers in New Zealand*, Wright & Carman Ltd., Wellington 1958, σ. 88. Βλ. πιο πίσω, σ. 31 της παρούσας εργασίας.

2. Η δικαιολόγηση της κίνησης στα Ηνωμένα Έθνη

i. Η σημασία διατήρησης της Κύπρου

Σε μια επισκόπηση των επιχειρημάτων που παρουσιάζονται από τον νεοζηλανδικό τύπο ως προς τη σημασία διατήρησης της Κύπρου από τη Βρετανία, τρεις από τις υπό εξέταση εφημερίδες επιστούν την προσοχή ως προς την ανάγκη διατήρησης της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή.

Η *Otago Daily Times*¹⁸² παρουσιάζει την Κύπρο ως «το τελευταίο σταθερό πάτημα της Βρετανίας σε μια περιοχή ιδιαίτερα εχθρική προς τη Δύση», υπογραμμίζοντας την κρισιμότητα της διατήρησής της στην παρούσα συγκυρία. Παράλληλα, η *Evening Post*¹⁸³ επισημαίνει το στρατιωτικό ενδιαφέρον του κυπριακού καθεστώτος, καθώς η απόσυρση της Βρετανίας από το Σουέζ καθιστά αναγκαία τη διατήρηση των βρετανικών βάσεων για τη Μέση Ανατολή στην Κύπρο. Στο ίδιο πνεύμα, αλλά χωρίς να εστιάζει στο όφελος για τη Βρετανία, η *New Zealand Herald*¹⁸⁴ προειδοποιεί για την κρισιμότητα αποτροπής των πολιτικών συνεπειών που θα επέφερε μια ψηφοφορία για το Κυπριακό, κυρίως ως προς τις σχέσεις Βρετανίας-Ελλάδας και Ελλάδας-Τουρκίας, όπως ανέφερε ο Munro.

Και οι τρεις αυτές εφημερίδες επιμένουν ως προς το θέμα της ασφάλειας, την οποία βλέπουν να διασαλεύεται από την προσπάθεια προώθησης του ελληνικού αιτήματος για την Κύπρο στον ΟΗΕ. Πιστές στην αντικομμουνιστική ρητορική τους, κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου ως προς τα κίνητρα που υποβόσκουν πίσω από το ελληνικό αίτημα. Η *New Zealand Herald*¹⁸⁵, και πάλι σύμφωνα με τις δηλώσεις Munro, προειδοποιεί ότι μια αντιπαράθεση για το συγκεκριμένο ζήτημα θα επέτρεπε στον κομμουνιστικό παράγοντα να υποκινήσει ταραχές στην ευρύτερη περιοχή, ενώ ύποπτη θεωρεί και την υποστήριξη της Ένωσης από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου. Τον ίδιο ρόλο αποδίδει στο Κομμουνιστικό Κόμμα και η *Otago Daily Times*¹⁸⁶, η οποία υποστηρίζει ότι μαζί με την Ορθόδοξη Εκκλησία έχουν μετατρέψει την Ένωση σε

¹⁸² *The Otago Daily Times*, 17.12.1954, σ. 4.

¹⁸³ *The Evening Post*, 16.12.1954, σ. 10.

¹⁸⁴ *The New Zealand Herald*, 16.12.1954, σ. 11.

¹⁸⁵ Ο.π.

¹⁸⁶ *The Otago Daily Times*, 17.12.1954, σ. 4.

σταυροφορία. Τέλος, για την *Evening Post*¹⁸⁷ ο βασικός υποκινητής του ενωτικού κινήματος είναι το ίδιο το Κρεμλίνο.

Επομένως, οι τρεις αυτές εφημερίδες εστιάζουν στον ρόλο της Κύπρου ως πολύτιμης βρετανικής βάσης για την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής και την ανάσχεση του κομμουνισμού.

ii. Ο λόγος παρέμβασης της Νέας Ζηλανδίας

Εκτός όμως από τη Βρετανία και τη θέση της στην περιοχή, στα δημοσιεύματα γίνεται λόγος και για τον ρόλο της Νέας Ζηλανδίας, ως προς τη διατήρηση της ασφάλειας. Αν λάμβανε κανείς υπόψη τη χιλιομετρική της απόσταση από την υπό εξέταση περιοχή, θα του προξενούσε απορία η παρέμβασή της για τη διακοπή της συζήτησης του Κυπριακού.

Η *Otago Daily Times*¹⁸⁸ δικαιολογεί την παρέμβασή της λόγω της παρουσίας «ενός βασιλικού νεοζηλανδικού μαχητικού αεροσκάφους στο νησί», χωρίς όμως να δίνει περισσότερες λεπτομέρειες. Με τη σειρά της, η *Press*¹⁸⁹, μεταφέροντας τις δηλώσεις του Munro, παρουσιάζει το ενδιαφέρον της Νέας Ζηλανδίας για το ζήτημα ως «ειλικρινές, ενεργό και έντονο», παραπέμποντας στη συμμετοχή της στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους, μέσω της οποίας συνέβαλε στη «διάσωση της δημοκρατίας». Η εμπειρία της αυτή και το «ιστορικό της ενδιαφέρον για την περιοχή» δικαιολογούν, κατά τον συντάκτη της, τη διατύπωση της ένστασης ως προς την προώθηση του Κυπριακού Ζητήματος στον ΟΗΕ.

Η *New Zealand Herald*¹⁹⁰ φιλοξενώντας και πάλι τις δηλώσεις Munro, εξηγεί πως το ζήτημα της ασφάλειας της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου αφορά και τη Νέα Ζηλανδία, ως μέλος της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, ενώ σύμφωνα με τις δηλώσεις Macdonald, οι οποίες φιλοξενούνται στο ίδιο φύλλο, η νεοζηλανδική αντιπροσωπία κατέθεσε το ψήφισμα «κατόπιν εντολής». Χωρίς να δίνεται κάποια επιπλέον εξήγηση γι' αυτή την πρωτοφανή δήλωση, μεταφέρεται η δήλωση του ίδιου Υπουργού ότι η κυβέρνηση της Νέας Ζηλανδίας «ένιωσε ότι είχε χρέος να εναντιωθεί στην ελληνική κίνηση στα Ηνωμένα Έθνη».

¹⁸⁷ *The Evening Post*, 16.12.1954, σ. 10.

¹⁸⁸ *The Otago Daily Times*, 17.12.1954, σ. 4.

¹⁸⁹ *The Press*, 16.12.1954, σ. 6.

¹⁹⁰ *The New Zealand Herald*, 16.12.1954, σ. 11.

Σε όλες, λοιπόν, τις υπό εξέταση εφημερίδες, εκτός από την *Auckland Star*¹⁹¹, της οποίας το δημοσίευμα έχει αμιγώς πληροφοριακό χαρακτήρα, γίνεται προσπάθεια δικαιολόγησης της νεοζηλανδικής παρέμβασης στα Ηνωμένα Έθνη, τονίζοντας το προσωπικό ενδιαφέρον της χώρας για το Κυπριακό Ζήτημα.

iii. Τα οφέλη της παρέμβασης για την ίδια την Κύπρο

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι τρεις από τις εφημερίδες προσπαθούν να παρουσιάσουν την κίνηση της Νέας Ζηλανδίας για διακοπή της συζήτησης ως συμφέρουσα για την ίδια την Κύπρο.

Συγκεκριμένα, η *Otago Daily Times*¹⁹² υποστηρίζει ότι η προώθηση του ελληνικού αιτήματος στα Ηνωμένα Έθνη θα ενείχε τον κίνδυνο υποβιβασμού του βιοτικού επιπέδου των Κυπρίων, καθώς η Ελλάδα βρίσκεται σε δυσμενέστερη οικονομική θέση. Στο ίδιο κλίμα, η *Evening Post*¹⁹³ θεωρεί ωφέλιμη για την Κύπρο τη στρατιωτική παρουσία της Βρετανίας στο νησί, δεδομένου ότι η τελευταία «δαπανά εκατοντάδες εκατομμύρια λίρες στην οχύρωση της Κύπρου και πολλά ακόμα εκατομμύρια ετησίως για τη διατήρησή της ως βάσης». Γι' αυτό και η απόσυρση της Βρετανίας θα επέφερε ύφεση στο νησί, σύμφωνα με τον συντάκτη της εφημερίδας.

Από τη δική της πλευρά, η *New Zealand Herald*¹⁹⁴ επισημαίνει τις συνέπειες της ελληνικής προσφυγής στην πορεία των σχέσεων Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου. Παρουσιάζοντας τις σχέσεις τους ως άριστες στο παρελθόν, εξάγει τη βρετανική προσπάθεια σύγκλισης των δύο κοινοτήτων μέσω της προώθησης θεσμών αυτοκυβέρνησης, που θα τους εξασφάλιζαν μια αρμονική συμβίωση. Έτσι, η κίνηση της Νέας Ζηλανδίας, σε εναρμόνιση με τη βρετανική πολιτική, είχε ως στόχο να αποτρέψει την περαιτέρω επιδείνωση των σχέσεών τους, ωφελώντας το σύνολο του πληθυσμού.

¹⁹¹ *The Auckland Star*, 16.12.1954, σ. 3.

¹⁹² *The Otago Daily Times*, 17.12.1954, σ. 4.

¹⁹³ *The Evening Post*, 16.12.1954, σ. 10.

¹⁹⁴ *The New Zealand Herald*, 16.12.1954, σ. 11.

Τέλος, ας σημειωθεί παρενθετικά ότι στο ίδιο δημοσίευμα της *New Zealand Herald*¹⁹⁵, οι Έλληνες της Κύπρου χαρακτηρίζονται από τον συντάκτη ως «Έλληνες», ενώ λίγο παρακάτω, σύμφωνα με δήλωση του Υπουργού Nutting, ο πληθυσμός της Κύπρου διακρίνεται σε «Τουρκόφωνους και Ελληνόφωνους», χωρίς να προσδιορίζεται περαιτέρω η ταυτότητά τους. Η *Evening Post*¹⁹⁶ αποφεύγει οποιονδήποτε προσδιορισμό, χαρακτηρίζοντάς τους ειρωνικά «πατριώτες» («*patriots*»), καταδεικνύοντας την απεισκευσία τους να απορρίπτουν τα βρετανικά μέτρα αυτοκυβέρνησης, προτιμώντας την ύφεση που θα επερχόταν, σε περίπτωση πρόωθησης του αιτήματός τους.

Συνεπώς, η στάση και των τεσσάρων εφημερίδων χαρακτηρίζεται μάλλον προσφιλής προς τα βρετανικά συμφέροντα, ενώ η προβαλλόμενη ως δικαιολογημένη παρέμβαση του Νεοζηλανδού αντιπροσώπου στα Ηνωμένα Έθνη δεν επεξηγείται επαρκώς.

¹⁹⁵ Ο.π.

¹⁹⁶ *The Evening Post*, 16.12.1954, σ. 10.

Κεφάλαιο Τρίτο

Η Τριμερής Διάσκεψη στο Λονδίνο (1955)

Το ιστορικό πλαίσιο

Το 1955, ως έτος, αποτέλεσε τομή στην πορεία του Κυπριακού. Η έναρξη του ένοπλου αγώνα της ΕΟΚΑ, την 1^η Απριλίου, λίγους μήνες μετά την απόρριψη του ελληνικού αιτήματος στον ΟΗΕ, επέφερε βαρύτατους κλυδωνισμούς στην αποικιακή πολιτική της Βρετανίας στην Κύπρο, καθιστώντας απαραίτητη την αλλαγή των διπλωματικών συσχετισμών που διείπαν το Κυπριακό. Η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου ήταν η πρώτη και ίσως, η καθοριστικότερη έκφανση αυτής της αλλαγής συσχετισμών, η σύγκληση της οποίας θα εξέτρεπε την πορεία των διαπραγματεύσεων, φέρνοντας στο προσκήνιο έναν παράγοντα που είχε αποκλειστεί στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λωζάννης, την Τουρκία.

Στην εξέταση της βρετανικής πρωτοβουλίας για τη σύγκληση της Τριμερούς Διάσκεψης, στις 29 Αυγούστου του 1955, δεν πρέπει να παραβλεφθεί, εκτός από το ζήτημα της ασφάλειας, μετά την έναρξη της δράσης της ΕΟΚΑ, και το ζήτημα των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων που θα έπρεπε να παραχωρήσει η ίδια στο νησί.¹⁹⁷ Παράλληλα, η κυβέρνηση του Anthony Eden (1955-1957), η οποία είχε διαδεχθεί, τον Απρίλιο του ίδιου έτους, τον Winston Churchill (1940-1945 και 1951-1955), είχε θέσει ως κύριο στόχο την εξασφάλιση της εντύπωσης ακλόνητης κυριαρχίας της Βρετανίας στη Μέση Ανατολή.¹⁹⁸ Χαρακτηριστικό δείγμα της συγκεκριμένης τακτικής για ισχυροποίηση της θέσης της στην περιοχή ήταν η αναζήτηση περιφερειακών συμμάχων. Η προσχώρησή της στο Τουρκοϊρακινό Σύμφωνο της Βαγδάτης, τον Απρίλιο του 1955, μόλις τρεις μέρες μετά την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ, αποτελεί εύγλωττο παράδειγμα.¹⁹⁹

Σε αυτό το πλαίσιο, η Βρετανία προσκαλεί την Ελλάδα και την Τουρκία στο Λονδίνο, για να συζητήσουν «στρατηγικά ζητήματα στην Ανατολική Μεσόγειο»,

¹⁹⁷ Holland (1998), σ. 56.

¹⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 57.

¹⁹⁹ Χατζηβασιλείου (2005), σ. 292.

ουσιαστικά όμως για να επιλύσουν τα εσωτερικά ζητήματα της Κύπρου. Η ανάμειξη του τουρκικού παράγοντα θα αφαιρούσε από πάνω της το βάρος, θέτοντας την Ελλάδα αντιμέτωπη με την Τουρκία για την εξεύρεση μιας λύσης.²⁰⁰ Πλέον απαλλαγμένη από το στίγμα της αδιαλλαξίας, συζητώντας απλώς για σταδιακή αυτοδιοίκηση, θα κέρδιζε την εύνοια των ΗΠΑ στα Ηνωμένα Έθνη και θα μπορούσε να διαπραγματευθεί, από θέση ισχύος, ένα ζήτημα, για το οποίο δεν θα φαινόταν η ίδια άμεσα υπεύθυνη.²⁰¹ Τέλος, στον αποκλεισμό της ελληνοκυπριακής ηγεσίας από τις συγκεκριμένες συζητήσεις, βασικό ρόλο φαίνεται πως έπαιξε ο νέος Υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Eden, Harold Macmillan (Απρίλιος-Δεκέμβριος 1955), ο οποίος αδιαφορώντας για την εσωτερική πολιτική της Κύπρου, πάσχιζε να ανάγει το Κυπριακό Ζήτημα σε περίπλοκους διεθνείς συσχετισμούς, που θα έδιναν στη βρετανική κυβέρνηση ισχυρότερα ερείσματα.²⁰²

Ελλάδα και Τουρκία αποδέχονται, λοιπόν, τη βρετανική πρόταση και προσέρχονται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Από την πλευρά της, η μετεμφυλιακή Ελλάδα, εξαρτημένη οικονομικά και στρατιωτικά από τις δυτικές δυνάμεις, και αποδυναμωμένη πολιτικά λόγω της ασθένειας του πρωθυπουργού Αλέξανδρου Παπάγου (1952-1955), έκρινε πως έπρεπε να φανεί διαλλακτική και να διεκδικήσει στο νέο αυτό πλαίσιο την αυτοδιάθεση της Κύπρου, αποδεχόμενη τελικά τη βρετανική πρόσκληση, με επικεφαλής τον Στέφανο Στεφανόπουλο (Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Εξωτερικών, 1952-1955).²⁰³ Η Τουρκία, από την άλλη, η οποία είχε αποκλειστεί από τις διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης, στο πλαίσιο της Τριμερούς Διάσκεψης, με επικεφαλής τον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών Fatin Rüştü Zorlu (1954-1955 και 1957-1960), εξουσιοδοτήθηκε να αναπτύξει την επιχειρηματολογία της στο Κυπριακό, προτάσσοντας την ασφάλειά της και αντιτείνοντας στο ελληνικό αίτημα την άσκηση χωριστής αυτοδιάθεσης των δύο κυπριακών κοινοτήτων.²⁰⁴ Δεν δίστασε, μάλιστα, να αμφισβητήσει τις διατάξεις της

²⁰⁰ Holland (1998), σ. 59.

²⁰¹ Χαράλαμπος Κανκαρίδης, *Η Τουρκική πολιτική στην Κύπρο από το 1923 έως το 1960 και οι βασικοί εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες διαμόρφωσής της* (διδασκαρική διατριβή), Τμήμα Τουρκικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου 2008, σ. 203 και Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2018, σ. 132.

²⁰² Holland (1998), σ. 58.

²⁰³ Χαράλαμπος Α. Αλεξάνδρου - Μιχάλης Σταυρής, «Σεπτεμβριανά: Πτυχές της καταστροφής», στο: Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς (επιμ.), *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, τχ. 40, Λευκωσία Ιούλιος-Δεκέμβριος 2017, σ. 61.

²⁰⁴ Γιάννης Γ. Βαληνάκης, *Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική, 1949-1988*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 72.

Λωζάννης, οι οποίες, κατά τη γνώμη της, έπρεπε να τροποποιηθούν και να διεκδικήσει ακόμα και την επιστροφή του νησιού στην Τουρκία, σε περίπτωση παραίτησης της Βρετανίας επί των δικαιωμάτων της.²⁰⁵

Οι εργασίες της Τριμερούς Διάσκεψης, οι οποίες διήρκεσαν από τις 29 Αυγούστου έως τις 7 Σεπτεμβρίου 1955, διακόπηκαν από το ανθελληνικό πογκρόμ. Η έκρηξη μιας βόμβας στο τουρκικό προξενείο της Θεσσαλονίκης το βράδυ της 5^{ης} Σεπτεμβρίου, ενέργεια Τούρκων πρακτόρων, όπως αποδείχθηκε αργότερα, πυροδότησε, μια ημέρα αργότερα, μια άνευ προηγουμένου λεηλασία των ελληνικών περιουσιών στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης, την οποία οι αστυνομικές δυνάμεις παρακολουθούσαν αμέτοχες. Καταστροφές σημειώθηκαν και στο ελληνικό προξενείο της Σμύρνης, ενώ επιτέθηκαν και στους αξιωματικούς που υπηρετούσαν στο στρατηγείο του ΝΑΤΟ στη Σμύρνη.²⁰⁶ Η τουρκική κυβέρνηση, για να διασκεδάσει τις εντυπώσεις, απέδωσε τις βίαιες αυτές ενέργειες στη δράση κομμουνιστών, προχωρώντας σε αυθαίρετες συλλήψεις προσώπων, που θα λειτουργούσαν ως αποδιοπομπαίοι τράγοι.²⁰⁷

Η αποτυχία της Τριμερούς Διάσκεψης και η ανθελληνική έκρηξη βίας στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη οδήγησαν την ελληνική κυβέρνηση στη διεκδίκηση εγγραφής του Κυπριακού ζητήματος στη 10^η Σύνοδο του ΟΗΕ.²⁰⁸ Ωστόσο, η Συνέλευση, μόλις δύο εβδομάδες μετά τα επεισόδια, απέρριψε το ελληνικό αίτημα, αφήνοντας την ελληνική κυβέρνηση αντιμέτωπη με τα νέα δεδομένα: τη σημαντική συρρίκνωση της ελληνικής μειονότητας στην Πόλη και την αναγνώριση της Τουρκίας ως ισότιμου συνομιλητή στο Κυπριακό.²⁰⁹

²⁰⁵ Καυκαρίδης (2008), σ. 207.

²⁰⁶ Συρίγος (2018), σ. 133.

²⁰⁷ Καυκαρίδης (2008), σ. 225.

²⁰⁸ Xydis (1968), σ. 144.

²⁰⁹ Βαληνάκης (1989), σ. 73.

1. Ο τύπος της Νέας Ζηλανδίας απέναντι στην Τριμερή Διάσκεψη (1955)

i. Το διαφαινόμενο αδιέξοδο

Η *Press* σε άρθρο της, στις 29 Αυγούστου 1955, αναμεταδίδει την είδηση που φθάνει από το Λονδίνο για «διαφαινόμενο αδιέξοδο» στις συζητήσεις που θα ξεκινούσαν στη βρετανική πρωτεύουσα την προσεχή Δευτέρα, μεταξύ της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας, για θέματα σχετικά με την άμυνα στην Κύπρο και τη Μέση Ανατολή.²¹⁰ Οι διαφορές που χωρίζουν τις τρεις αντιπροσωπίες σε σχέση με το καθεστώς της Κύπρου χαρακτηρίζονται στο δημοσίευμα «αγεφύρωτες» («*irreconcilable*»).

Η Τουρκία, σύμφωνα με το δημοσίευμα, είναι παρούσα στη Διάσκεψη «για την τουρκική μειονότητα στο νησί», η οποία σύμφωνα με τον ανταποκριτή, αντιπροσωπεύει λίγο λιγότερο από το ένα πέμπτο του πληθυσμού.²¹¹ Χαρακτηρίζεται, ωστόσο, «αμετακίνητα αντίθετη» ως προς την παραχώρηση αυτοδιάθεσης στην Κύπρο («*is adamant that she could in no case agree to self-determination*»), σε αντίθεση με την ελληνική αντιπροσωπία, η οποία στηρίζει το αίτημα της ελληνικής πλειονότητας στο νησί. Από την πλευρά της, η Βρετανία συγκάλεσε τη διάσκεψη «λόγω του αυξανόμενου κύματος τρομοκρατίας στην Κύπρο, με κλιμακούμενες, από το καλοκαίρι, διαδηλώσεις υπέρ της αυτοδιάθεσης, με απώτερο σκοπό την Ένωση».²¹²

Αν και η βρετανική πολιτική στη Διάσκεψη δεν έχει διατυπωθεί πλήρως, όπως σημειώνει ο ανταποκριτής, διπλωματικοί κύκλοι προβλέπουν ότι η Βρετανία θα αρνηθεί να παραιτηθεί από την κυριαρχία του νησιού και ότι θα προσφέρει ένα σύνταγμα, το οποίο θα επαναξιολογείται κατά διαστήματα στο μέλλον. Σημειώνεται, τέλος, ότι στη Διάσκεψη δεν εκπροσωπείται η ελληνοκυπριακή ηγεσία, η οποία ζητά την Ένωση.²¹³

²¹⁰ Ο τίτλος του άρθρου «Διαφαινόμενο αδιέξοδο στις συζητήσεις για το Κυπριακό» («*Talks on Cyprus Facing Deadlock*»).

²¹¹ Στο σημείο αυτό δηλώνεται ότι η Τουρκία παρίσταται στην Τριμερή για την υπεράσπιση της τουρκικής μειονότητας, χωρίς να αναφέρεται η παρουσία της τριμελούς τουρκικής αποστολής στο Λονδίνο «Η Κύπρος είναι Τουρκική», υπό τον Fazıl Küçük. Βλ. *Έθνος*, 12.08.1955, σ. 1.

²¹² «*In view of a rising tide of terrorism in Cyprus, where demonstrations in favour of self-determination leading to enosis (union with Greece) have mounted this summer*». Για τις απαιτήσεις της τουρκικής αντιπροσωπίας, όπως προβλήθηκαν κατά τις εργασίες της Τριμερούς Διάσκεψης, βλ. ενδεικτικά, Συρίγος (2018), σ. 132.

²¹³ *The Press*, 29.08.1955, σ. 11.

Στο ίδιο πνεύμα, μια ημέρα αργότερα, και η *Auckland Star*, αναμεταδίδοντας την είδηση του *Reuters*, αναφέρει την έναρξη των συνομιλιών και τις αστυνομικές δυνάμεις που περιφρουρούν τους δρόμους που οδηγούν στο Lancaster House, στο West End του Λονδίνου.²¹⁴ Στο συγκεκριμένο άρθρο κάνει κι εκείνη λόγο, όπως και η *Press*, για το «διαφαινόμενο αδιέξοδο», ήδη από την έναρξη των συζητήσεων μεταξύ των τριών υπουργών Εξωτερικών, Harold Macmillan, Στέφανου Στεφανόπουλου και Fatin Zorlu.

Ο ανταποκριτής επισημαίνει, επίσης, ότι η ελληνική αντιπροσωπία υποστηρίζει το ελληνοκυπριακό αίτημα της αυτοδιάθεσης, ενώ η Τουρκία παρευρίσκεται στις συζητήσεις για την τουρκική μειονότητα. Από την πλευρά της, η Βρετανία δεν προβλέπεται, σύμφωνα με τον ανταποκριτή, να δεχθεί το ελληνικό αίτημα, παρά μόνο να προτείνει ένα νέο σύνταγμα, δίνοντας στον κυπριακό λαό μεγαλύτερο βαθμό αυτοκυβέρνησης.²¹⁵ Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες υπό εξέταση εφημερίδες, η *Auckland Star* δεν θα δημοσιεύσει καμία ανάλυση για την εξέλιξη της Τριμερούς Διάσκεψης ούτε για τη θέση της κάθε πλευράς, πέρα από το συγκεκριμένο, πληροφοριακού χαρακτήρα, άρθρο. Ακολουθεί, λοιπόν, την ίδια γραμμή που ακολουθούσε κατά την περίοδο της πρώτης προσφυγής στον ΟΗΕ, όπως αναδείχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.²¹⁶

ii. Το παράδοξο του ελληνικού αιτήματος

Στις 29 Αυγούστου 1955, η *Evening Post* σχολιάζει, στο ομότιτλο άρθρο της, το «Παράδοξο της Μέσης Ανατολής», το οποίο μάλιστα είναι «πρωτοφανές στην ιστορία».²¹⁷ Σύμφωνα με την εφημερίδα, η σύγκριση της Κύπρου με τη Μάλτα, «μιας

²¹⁴ Τίτλος του άρθρου: «*Strong police guards for Cyprus talks*». Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες υπό εξέταση εφημερίδες, η *Auckland Star* δεν θα δημοσιεύσει καμία ανάλυση για την εξέλιξη της Τριμερούς Διάσκεψης ούτε για τη θέση της κάθε πλευράς, πέρα από το συγκεκριμένο, πληροφοριακού χαρακτήρα, άρθρο.

²¹⁵ «*Diplomatic observers said Britain was extremely unlikely to hold out hopes of early self-determination for the Cypriots, though the plan she would put to the meeting would include proposals for a new Constitution giving the population a wide measure of self-government*», *The Auckland Star*, 30.08.1955, σ. 2.

²¹⁶ Για την ανάλυση της συγκεκριμένης στάσης της εφημερίδας, βλ. πιο πίσω, σ. 52-53 της παρούσας εργασίας.

²¹⁷ «*The Middle East today presents a paradox to which it would be difficult to find a parallel in history*».

βρετανικής κτήσης που επιζητεί στενότερη σύνδεση με το Ηνωμένο Βασίλειο», αποκαλύπτει «το παράδοξο του αιτήματος των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα».²¹⁸

Ο αρθρογράφος ξεκαθαρίζει ότι και τα δύο νησιά είναι εξαιρετικής στρατηγικής σημασίας για τη Μεσόγειο. Ωστόσο, και τα δύο χαρακτηρίζονται εξίσου «αδύναμα να εγγυηθούν την ασφάλειά τους χωρίς την ισχύ των βρετανικών όπλων».²¹⁹ Από τη μια λοιπόν, για τη Μάλτα, η οποία «βραβεύθηκε για την ανδρεία της στον τελευταίο πόλεμο, η λέξη που τη χαρακτηρίζει είναι η αφοσίωση», για την Κύπρο η αντίστοιχη λέξη είναι «η αναταραχή, που έχει οδηγήσει στην τρομοκρατία».²²⁰

Ο δημοσιογράφος της *Evening Post* επιλέγει μια βρετανική κτήση εξίσου σημαντική για τα βρετανικά συμφέροντα, η οποία αποτέλεσε πολύτιμη στρατιωτική βάση, ιδιαίτερα κατά την εισβολή της Βρετανίας στην Αίγυπτο, το 1956.²²¹ Η Μάλτα, λοιπόν, εξαιρείται για την αφοσίωσή της, σε αντίθεση με την Κύπρο. Πράγματι, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Μάλτα δεν επιζητούσε την ένωση με καμία άλλη χώρα, προσπαθώντας μάλιστα να κατασιγάσει τις παραδοσιακές εντάσεις μεταξύ της εκκλησιαστικής της ιεραρχίας και της βρετανικής διοίκησης.²²² Χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψη η ξεχωριστή ιστορία της Κύπρου και η εθνική ταυτότητα του κυπριακού λαού, ο αρθρογράφος επιλέγει τη συγκεκριμένη σύγκριση σκόπιμα και στοχευμένα για να καταδείξει ως «παράδοξο» το αίτημα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση.²²³

²¹⁸ «While the people of Malta, a British possession, seek closer union with the United Kingdom as part of it, the Greeks of Cyprus demand Enosis, actual union with Greece».

²¹⁹ «Both, apart from the strength of British arms, are unable to guarantee their own security».

²²⁰ «In Malta which was awarded the George Medal for the gallantry of her people in the late war, loyalty is the keynote; in Cyprus there is unrest which has led to terrorism».

²²¹ Hatzivassiliou (1989), σ. 110.

²²² Holland (1998), σ. 220.

²²³ Για την ποικιλία των εθνικών ταυτοτήτων που χαρακτήριζαν τον λαό της Μάλτας, τουλάχιστον κατά τον 19^ο αιώνα, βλ. ενδεικτικά, Henry Frenco, «Maltese Colonial Identity: Latin Mediterranean or British Empire?», στο: V. M. Millanes (επιμ.), *The British Colonial Experience 1800-1964: The impact on Maltese Society*, Mireva Publications, Malta 1988. σ. 185-214, σ. 187.

Επίσης, στην εξέταση αυτής της στοχευμένης ανάδειξης, από τον νεοζηλανδικό τύπο, της βρετανικής διακυβέρνησης, που αγγίζει κάποιες φορές τα όρια της προπαγάνδας, δεν πρέπει να ξεχνά κανείς ότι το αναγνωστικό κοινό των συγκεκριμένων εφημερίδων αποτελούνταν κυρίως από Βρετανούς μετανάστες, τους οποίους έφερνε στη χώρα η κυβέρνηση, για να εξυπηρετήσει τις οικονομικές στρατηγικές της. Μόλις το διάστημα από το 1947 έως το 1975, έφτασαν στη Νέα Ζηλανδία 77.000 Βρετανοί, βλ. *New Zealand History Online*, "Assisted immigration to New Zealand 1947-1975", [<https://nzhistory.govt.nz/culture/assisted-immigration-to-nz-from-the-uk/>].

Άλλωστε, η συγκεκριμένη χώρα απέκτησε την πλήρη νομική της ανεξαρτησία από το βρετανικό στέμμα μόλις το 1986, βλ. David W. McIntyre, "Self-Government and Independence", *Te Ara Encyclopedia of New Zealand*, [teara.govt.nz/en/self-government-and-independence].

Με αυτή τη σύγκριση, η εφημερίδα αναγγέλλει την έναρξη, την ίδια ημέρα, των εργασιών της Τριμερούς Διάσκεψης του Λονδίνου ανάμεσα στη Βρετανία, την Τουρκία και την Ελλάδα. Δηλώνει, μάλιστα, ότι το αποτέλεσμα της Διάσκεψης αναμένεται «με έντονο ενδιαφέρον, αν όχι με ανησυχία», καθώς η Βρετανία έχει ήδη ξεκαθαρίσει, ως επί το πλείστον, τη θέση της.

Σχετικά με τη θέση της Τουρκίας επί της νήσου, ο συντάκτης θεωρεί «κατανοητό» το ενδιαφέρον της να επανακτήσει την παλιά της κτήση, λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας της Κύπρου με την Τουρκία. Κι όσο κι αν «οι Έλληνες αποτελούν τον κύριο όγκο του πληθυσμού», οι Τούρκοι δεν παύουν να συνιστούν μια «σημαντική μειονότητα».²²⁴ Καθιστώντας σαφή την απαίτηση του Τούρκου πρωθυπουργού για «διατήρηση, τουλάχιστον, του παρόντος status quo», όπως διατυπώθηκε τις παραμονές της Διάσκεψης, ο αρθρογράφος καταλήγει ότι «μένει να αποκαλυφθεί η στάση της Ελλάδας», η οποία ενδέχεται να αποδειχθεί «πιο δεκτική στις επιταγές της λογικής», τώρα που «το διεθνές τοπίο έχει ξεκαθαρίσει σε σημαντικό βαθμό».²²⁵

Είναι, λοιπόν, «στο πλαίσιο της λογικής» η διατήρηση του υπάρχοντος κυπριακού καθεστώτος, ενώ η τουρκική θέση για επανάκτηση της Κύπρου, σε περίπτωση καθεστωτικής αλλαγής, χαρακτηρίζεται «κατανοητή», με το επιχείρημα της γεωγραφικής εγγύτητας της Κύπρου με την Τουρκία, από τη στιγμή μάλιστα που υπάρχει «σημαντική τουρκική μειονότητα». Η προκλητική θέση του συντάκτη του συγκεκριμένου άρθρου της *Evening Post* προδίδει, ίσως, τη συστράτευσή του με τη βρετανική πολιτική εμπλοκής της Τουρκίας στο Κυπριακό ως μέσο άσκησης πίεσης στην Ελλάδα.²²⁶ Αξίζει, ωστόσο, να αναφερθεί ότι στο άρθρο του αναγνωρίζεται τουλάχιστον η πλειοψηφία των κατοίκων του νησιού ως «ελληνική».²²⁷

²²⁴ «It is much nearer to Turkey than to Greece, and though Greeks make up the bulk of the population, the Turks form a substantial minority. Turkish interest in former Turkish territory is therefore understandable». Για την πρώτη επίσημη διατύπωση των τουρκικών θέσεων, στο πλαίσιο της πρώτης διεθνούς συζήτησης του ΟΗΕ για το Κυπριακό, βλ. ενδεικτικά, Καυκαρίδης (2008), σ. 180-181.

²²⁵ «On the eve of present proceedings the Turkish Prime Minister stated Turkey's policy clearly 'We demand', he said, 'as a minimum condition the preservation of the present status quo'»(...) «What Greece's attitude now will be remains to be revealed. Today, when the international atmosphere has been clearing up so remarkably, Greece may prove to be more amenable to the dictates of reason».

²²⁶ Βαληνάκης (1989), σ. 72.

²²⁷ *The Evening Post*, 29.08.1955, σ. 10.

iii. Οι πεισματικά επίμονες στάσεις

Τις επόμενες ημέρες, κατά τη διάρκεια των εργασιών της Διάσκεψης, καμία εφημερίδα δεν αρθρογραφεί επί του θέματος. Πρώτη η *New Zealand Herald* στις 8 Σεπτεμβρίου σχολιάζει την έκβαση της Τριμερούς Διάσκεψης, με ένα άρθρο που τιτλοφορείται «Το αδιέξοδο επί της Κύπρου συνεχίζεται» («*Deadlock Over Cyprus Continues*»). Ο αρθρογράφος επισημαίνει ότι η μόνη αλλαγή που έχει επιφέρει η συγκεκριμένη Διάσκεψη, σε σχέση με το Κυπριακό, είναι «η αυξημένη ένταση» («*increased tension*») από τις ταραχές και τις διαδηλώσεις τις οποίες έχει πυροδοτήσει. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι βρίσκεται υπό εξέταση κάποια συμβιβαστική λύση ή ότι κάποια από τις πλευρές έχει αλλάξει ιδιαίτερα την «πεισματικά επίμονη στάση της» («*stubbornly held views*»), ακόμα κι αν στο τέλος των συζητήσεων εκδοθεί κάποιο καθησυχαστικό ανακοινωθέν.

Στο ίδιο δημοσίευμα της *New Zealand Herald*, οι Τούρκοι από τη μια, παρουσιάζονται να επιμένουν ως προς τη διαφύλαξη της τουρκικής μειονότητας, «πρόθυμοι να συναινέσουν μόνο στην επιστροφή του νησιού στην Τουρκία».²²⁸ Από την άλλη, οι Έλληνες ζητούν ακόμα «αυτοδιάθεση ή τίποτα». Μάλιστα, δηλώνεται ότι κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης, διαβεβαίωσαν τη Βρετανία ότι «θα της επέτρεπαν ή μάλλον θα την παρότρυναν να διατηρεί βάσεις στο νησί αν περνούσε υπό ελληνικό έλεγχο».²²⁹ Προέβαλαν, μάλιστα, το ευλογοφανές επιχείρημα, κατά τον συντάκτη, ότι «οι βάσεις θα αποκτούσαν μεγαλύτερη αξία, αν ελέγχονταν από έναν φιλικό και συνεργάσιμο πληθυσμό» («*the value of the bases would be greatly increased if they were set among a friendly and cooperative population*»)²³⁰ Στο σημείο αυτό ο συντάκτης υποστηρίζει ότι σκόπιμα, όμως, αγνοούν τον λόγο για τον οποίο η Κύπρος είναι τόσο ζωτικής σημασίας για τη Βρετανία στην Ανατολική Μεσόγειο. Προς επίρρωση μάλιστα της θέσης του και για να δικαιολογήσει τη βρετανική στάση,

²²⁸ «*The only change they will countenance is the return of the island to Turkey*».

²²⁹ «*They have asserted that Britain would be allowed, even urged, to maintain bases on the island if it came under Greek rule*».

²³⁰ Ως προς το αίτημα της αυτοδιάθεσης, χαρακτηριστική είναι η επιστολή του Ζήνωνα Ρωσσίδη, Εθναρχικού Συμβούλου στο Λονδίνο, προς τις βρετανικές εφημερίδες *Times* και *Truth*, όπως δημοσιεύθηκε στην κυπριακή εφημερίδα *Ελευθερία*, στις 5 Αυγούστου 1955. Σύμφωνα με τον Ρωσσίδη, το αίτημα της αυτοδιάθεσης της ελληνικής αντιπροσωπίας στην Τριμερή Διάσκεψη, πρέπει να συνδυαστεί με τη διασφάλιση της άμυνας της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και των δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας. Η ικανοποίηση των συμφερόντων και των άλλων δύο πλευρών θα εξασφαλίσει, κατά τον Ρωσσίδη, το απαιτούμενο φιλικό πλαίσιο συζήτησης στη συγκεκριμένη διάσκεψη. Βλ. *Ελευθερία*, 05.08.1955, σ. 1.

υπενθυμίζει ότι «ένα άλλο έθνος, η Αίγυπτος, επέλεξε να καταγγείλει παρόμοιες δεσμευτικές συμφωνίες, που επέτρεπαν στη Βρετανία να διατηρεί βάσεις».²³¹

Παράλληλα, το ίδιο διάστημα την ανησυχία της Βρετανίας για τον κίνδυνο απώλειας της επιρροής της στη Μέση Ανατολή παρουσιάζει και ο κυπριακός τύπος. Συγκεκριμένα, σε άρθρο της εφημερίδας *Έθνος*, που δημοσιεύθηκε στις 18 Αυγούστου με θέμα την επικείμενη σύγκληση της Τριμερούς Διάσκεψης, αναφέρεται ότι διπλωματικοί κύκλοι θεωρούν ότι οι κινήσεις της Βρετανίας στο Κυπριακό, καθώς και το Τουρκοϊρακινό σύμφωνο της Βαγδάτης θα αποξενώσουν ακόμη περισσότερο την Αγγλία από τη Μέση Ανατολή.²³²

Σχετικά με την ελληνική απαίτηση για αυτοδιάθεση της Κύπρου, ο αρθρογράφος της *New Zealand Herald*, στο ίδιο άρθρο, της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1955, υποστηρίζει ότι η Βρετανία «για τρίτη φορά προσφέρει έναν μεγάλο βαθμό αυτοκυβέρνησης στο νησί» («a wide measure of self-government»), χωρίς να ανατρέχει στις δύο προηγούμενες φορές ή να αναλύει τις συνθήκες υπό τις οποίες έγινε η συγκεκριμένη προσφορά.²³³ Προβλέπει, ωστόσο, ότι ούτε αυτή τη φορά θα τύχει αποδοχής από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Παρόλ' αυτά, δηλώνει πεπεισμένος ότι αν οι Κύπριοι λειτουργούσαν «με περισσότερη πολιτική οξυδέρκεια παρά με το συναίσθημα», θα αντιλαμβάνονταν ότι «αυτός είναι ο πιο σίγουρος δρόμος για να πετύχουν την πλήρη αυτονομία» («full autonomy»)²³⁴ Παραπέμπει, μάλιστα, ως απόδειξη, στις υπόλοιπες αυτοκυβερνούμενες περιοχές, οι οποίες, χωρίς βέβαια να κατονομάζονται, αναπόφευκτα, κατά τα λεγόμενά του, οδηγούνται σε ένα σημείο όπου αποφασίζουν για το πεπρωμένο τους.²³⁵ Οι Κύπριοι, λοιπόν, παροτρύνονται να λειτουργήσουν με βάση το συμφέρον τους, το οποίο σύμφωνα με τον αρθρογράφο,

²³¹ «Another nation, Egypt, chose to denounce similar binding undertakings permitting Britain to maintain bases». Για τη συμφωνία του 1954 μεταξύ Αιγύπτου και Βρετανίας, για σταδιακή απόσυρση της τελευταίας από τη βάση του Σουέζ, βλ. Epstein (1964), σ. 30-31.

²³² «Οί άγγλικοί διπλωματικοί κύκλοι δεικνύουν ποιάν τινα νευρικότητα και άνησυχίαν και δέν άποκρύπτουν τούς φόβους των ότι ή άκολουθούμενη άγγλική πολιτική επί τοῦ Κυπριακοῦ, έν συνδυασμῶ με τῶ Τουρκοϊρακινόν σύμφωνον και τόν δημιουργούμενον άξονα Ινδιών-Αιγύπτου-Γιουγκοσλαβίας, θα άποξενώσει άκόμη περισσότερον τήν Αγγλίαν από τήν Μέσην Ανατολήν». Βλ. *Έθνος*, 18.08.1955, σ. 2.

²³³ Για την προσφορά αυτοκυβέρνησης από τη Βρετανία το 1947 και την άρνηση συνεργασίας από την πλευρά της Εθναρχίας, βλ. Stefanidis (1991), σ. 215.

²³⁴ «Yet if the Cypriots were actuated by political sagacity rather than by emotion they would realize that this is the surest road to the goal of full autonomy».

²³⁵ «All the evidence elsewhere points to the fact that self-governing territories come inevitably and irresistibly into a position to decide their own destiny». Για την αυτοκυβέρνηση που παραχωρήθηκε στη Νέα Ζηλανδία μέσω του φιλελεύθερου συντάγματος του 1852, η οποία παρόλ' αυτά δεν κατασίγασε τις αντιδράσεις των Μαορί για την κατοχή της γης τους, βλ. αναλυτικά, W. P. Morrell, *British Colonial Policy in the Mid-Victorian Age*, Oxford University Press, Great Britain 1969, σ. 223-229.

είναι η αποδοχή απλώς κάποιων συνταγματικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες όμως θα τους οδηγήσουν «αναπότρεπτα» στο να ορίσουν το μέλλον τους. Το τεκμήριο των «άλλων αυτοκυβερνούμενων περιοχών» αφήνεται μετέωρο, καθώς δεν δίνονται συγκεκριμένα στοιχεία που να πιστοποιούν την παραπάνω θέση.

Ο συντάκτης της *New Zealand Herald* καταλήγει στην άποψη ότι με την εμπειρία της αυτοκυβέρνησης, ο κυπριακός λαός είναι πιθανό «να αντιληφθεί την αλήθεια και να πάψει να είναι ευεπίφορος σε συνθήματα». ²³⁶ «Θα έβλεπε πιο ξεκάθαρα τα μειονεκτήματα της ένωσης με μια φτωχότερη και κάπως ασταθή χώρα». ²³⁷ Και συνεχίζει λέγοντας ότι «αυτό το δεδομένο είναι πιθανόν ήδη γνωστό στους ηγέτες των στοιχείων που κραυγάζουν για Ένωση (*«the leaders of the elements which cry so loudly for Enosis»*), ενώ μένει να εξηγηθεί γιατί οι τελευταίοι έχουν ωθήσει με τόση σφοδρότητα (*«with such vehemence»*) τον κόσμο στην απόρριψη της αυτοκυβέρνησης». ²³⁸ Το παλλαϊκό αίτημα της αυτοδιάθεσης, το οποίο εκφράστηκε στην πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ και έπειτα στην Τριμερή Διάσκεψη, από την ελληνική αντιπροσωπία, παρουσιάζεται ως προϊόν παραπλάνησης της κοινής γνώμης από αρνητές της κυπριακής αυτοκυβέρνησης. Οι τελευταίοι, αδιαφορώντας για τα μειονεκτήματα της ένωσης με την Ελλάδα, «ωθούν με σφοδρότητα» τον κυπριακό λαό προς ένα ασαφές μέλλον, παρασύροντάς τον με συνθήματα.

iv. Το αίτημα της αυτοδιάθεσης ως συναισθηματικό ζήτημα

Λίγες ημέρες αργότερα, στις 12 Σεπτεμβρίου, δημοσιεύεται από την *Press* ένα άρθρο με τίτλο «*Τι θα επακολουθήσει στην Κύπρο;*» (*«What next in Cyprus?»*), αναλύοντας τις προοπτικές που διαφαίνονται για το νησί. Και πάλι δηλώνεται emphaticά ότι «είναι η τρίτη φορά, από το 1947, που οι Κύπριοι απορρίπτουν τις βρετανικές προτάσεις για ένα πιο φιλελεύθερο σύνταγμα στην Κύπρο, το οποίο, ενδεχομένως, θα είχε απώτερο σκοπό την αυτοδιάθεση». ²³⁹

²³⁶ «*With experience of self-rule the people of Cyprus would become more aware of realities and less liable to be swayed by catch-cries.*»

²³⁷ «*They would see more clearly the disadvantages of union with a poorer and somewhat unstable country.*»

²³⁸ *The New Zealand Herald*, 08.09.1955, σ. 10.

²³⁹ «*British proposals for a more liberal constitution for Cyprus, with the possible ultimate goal of self-determination, have been rejected by the Cypriots for the third time since 1947.*»

Ο αρθρογράφος εικάζει ότι «το μέλλον της αποικίας θα τεθεί πάλι υπό την κρίση των Ηνωμένων Εθνών, κατ' απαίτηση της Ελλάδας», παρόλο που ο ίδιος εκτιμά ότι «δύσκολα θα προταθεί εκεί κάποια καλύτερη συμφωνία». Η δυσκολία αυτή έγκειται, κατά τη γνώμη του, στο ότι «οποιαδήποτε λύση θα πρέπει να συμβιβάσει τις επιδιώξεις των ελληνόφωνων Κυπρίων, να διαφυλάξει τα δικαιώματα της τουρκόφωνης μειονότητας, καθώς και τα στρατηγικά συμφέροντα της Τουρκίας, ενώ παράλληλα, να επιτρέψει στη Βρετανία να διατηρήσει τη σταθερή στρατιωτική της βάση, που είναι εξίσου ζωτική τόσο για την Ελλάδα και την Τουρκία όσο και για την υπόλοιπη Μέση Ανατολή».²⁴⁰

Παρατηρεί κανείς, καταρχάς, ότι οι Έλληνες της Κύπρου αποκαλούνται «Ελληνόφωνοι» («*Greek-speaking Cypriots*»), παρότι ο Βρετανός κυβερνήτης sir Robert Armitage (1954-1955) είχε εισηγηθεί στις 6 Οκτωβρίου 1954, την επίσημη αναφορά τους ως «Ελλήνων Κυπρίων».²⁴¹ Επίσης, μια ακόμα προσφυγή στον ΟΗΕ για το Κυπριακό κρίνεται από τον συντάκτη ανώφελη, καθώς θεωρείται εξαιρετικά δύσκολο να συμβιβαστούν τα αντικρουόμενα συμφέροντα Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας. Από την άλλη, δηλώνεται ότι οι Κύπριοι απέρριψαν και πάλι τη βρετανική προσφορά αυτοκυβέρνησης, η οποία, μάλιστα, λέγεται ότι ίσως να οδηγούσε στην αυτοδιάθεση, χωρίς όμως να τεκμηριώνεται κάπως ο συγκεκριμένος ισχυρισμός.

Η κριτική αυτή των ελληνοκυπριακών επιλογών αξίζει να αντιπαρατεθεί προς το άρθρο της ιρλανδικής εφημερίδας *Irish Press*, το οποίο αναδημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Κύπρος*, στις 8 Αυγούστου 1955. Το συγκεκριμένο άρθρο, με τίτλο «Το Δημοψήφισμα και όχι η Τριμελής θα Επιλύσουν το Κυπριακό», ασκεί δριμεία κριτική στη βρετανική πολιτική που ακολουθείται στο Κυπριακό. Καταρχάς, ο συντάκτης κάνει λόγο για «παρεμπόδιση, από τη βρετανική πλευρά, των Ηνωμένων Εθνών να ασχολούνται με τα αποικιακά προβλήματα». Στηλιτεύεται, επίσης, η εμμονή της Βρετανίας να «προβάλλει τους στρατηγικούς λόγους και το γόητρό της» έναντι του αιτήματος ανεξαρτησίας του κυπριακού λαού, ενώ εκφράζονται σοβαροί ενδοιασμοί για τον τρόπο σύγκλησης της Τριμερούς Διάσκεψης, καθώς «δὲν ἐκλήθησαν νὰ

²⁴⁰ «Any solution must reconcile the aspirations of the Greek-speaking Cypriots, safeguard the rights of the Turkish-speaking minority and the strategic interests of Turkey, and permit Britain to maintain the firm military base that is as vital to Greece and Turkey as it is to the rest of the Middle East».

²⁴¹ Βλ. Χατζηβασιλείου (2001-2002), σ. 227-228.

μετάσχουν καθ' ὃ εἶχαν δικαίωμα οἱ Κύπριοι». Τέλος, ο συντάκτης προτείνει ως «άπλουστερά λύση» «τὴ διενέργεια δημοψηφίσματος εἰς τὴν μεγαλόνησον»²⁴².

Επιστρέφοντας στο ἄρθρο της *Press* της 12^{ης} Σεπτεμβρίου, παρατηρεῖται μια κριτική ως προς τα κίνητρα του κυπριακοῦ αγώνα και των εκφάνσεών του. Λέγεται ὅτι μια ενδεχόμενη ἀπόφαση στο πλαίσιο του ΟΗΕ για παραίτηση της Βρετανίας ἀπὸ τὴν Κύπρο θα ικανοποιούσε τους Ἕλληνες περισσότερο ἀπ' ὅ, τι οἱ βρετανικὲς προτάσεις, καθὼς ὅπως υποστηρίζει ο ἴδιος ο συντάκτης, το συγκεκριμένο αἴτημα ἔχει αναχθεῖ σε συναισθηματικό ζήτημα («*this has become an emotional issue*»). Δηλώνει, μάλιστα, χαρακτηριστικά ὅτι «οἱ ἐλληνικὲς κυβερνήσεις δεν ἀγχώνονταν, ἀρχικά, να υποστηρίξουν αὐτὴ τὴν κάπως ἀσαφὴ σύλληψη τῆς «Ἐνώσεως», ἀλλὰ ἡ παθιασμένη υποστήριξή τῆς ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο και τοὺς υπόλοιπους κληρικούς, ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν υποκριτικὴ κομμουνιστικὴ προπαγάνδα, ἔχει ἐπιβάλει ἐπίσημη ἀποδοχή».²⁴³

Στο σημεῖο αὐτό, ἀξίζει να σταθεῖ κανεὶς στο γεγονός ὅτι δεν ἀναφέρεται καμία ἐπιπλέον πληροφορία για τὶς ἐλληνικὲς κυβερνήσεις. Δεν κατονομάζονται και δεν δίδονται πληροφορίες για τὴ στάση τοὺς. Ἀντιθέτως, εἶναι ἡ πρώτη φορά που κατονομάζεται ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος. Σημειώνεται ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν δημοσιευμάτων, τόσο κατὰ τὴν περίοδο τῶν Οκτωβριανῶν ὅσο και ἐκεῖνη τῆς πρώτης προσφυγῆς στον ΟΗΕ, χρησιμοποιούνταν γενικόλογες φράσεις, ὅπως «ομάδα κληρικών», «ἐκκλησιαστικός παράγοντας», «ἐκκλησιαστικὲς ἀρχές» ἢ σὴν καλύτερη περίπτωση, «Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία». Δηλώνεται, λοιπόν, ὅτι «ἡ παθιασμένη υποστήριξη αὐτῆς τῆς ἀσαφούς σύλληψης τῆς Ἐνώσεως» ἀπὸ τὸν Μακάριο -εννοώντας προφανῶς τὸ αἴτημα τῆς αυτοδιάθεσης- ἀπὸ κοινού με τὴν «υποκριτικὴ κομμουνιστικὴ προπαγάνδα» «ἔχουν ἐπιβάλει ἐπίσημη ἀποδοχή». Και πάλι, συνεπῶς, τὸ παλλαϊκὸ αἴτημα τῆς αυτοδιάθεσης, τὸ ὁποῖο μάλιστα, χαρακτηρίζεται υποτιμητικά ως «ἀσαφῆς σύλληψη τῆς Ἐνώσεως» παρουσιάζεται ὡς προϊόν χειραγώγησης ἐκκλησιαστικῶν και κομμουνιστικῶν παραγόντων.

Ὅσο για τὴ βρετανικὴ κυβέρνηση, ὁ συντάκτης υποστηρίζει ἐμφατικά ὅτι «με τίποτα δεν θα συμφωνούσε σε ἕνα σχέδιο που δεν ορίζει τὴ σχέση μίας ἐλληνικῆς

²⁴² Δηλώνεται χαρακτηριστικά ὅτι «Τὸ δημοψήφισμα καὶ ὄχι ἡ Τριμερὴς θὰ ἐπιλύσουν τὸ Κυπριακὸν κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀντιρρήσεις καὶ παρελκυστικὴν πολιτικὴν», *Κύπρος*, 08.08.1955, σ. 2.

²⁴³ «*Greek governments were not at first anxious to support the somewhat vague conception of "enosis", but the impassioned advocacy of Archbishop Makarios and other clergy, supplemented by disingenuous Communist propaganda, has forced official acceptance*».

Κύπρου με την Ελλάδα, παρά τις διαβεβαιώσεις ότι οι βρετανικές βάσεις στο νησί θα είναι πλήρως προστατευμένες».²⁴⁴ Μάλιστα, εικάζει ότι «ο μέσος Κύπριος δεν θα ήθελε την ένωση, αν αντιλαμβανόταν τις επιπτώσεις».²⁴⁵ Λέει χαρακτηριστικά ότι «η ένταξη στη μητροπολιτική Ελλάδα θα σήμαινε εθνοποίηση της κυπριακής εκκλησιαστικής παρουσίας των 7 εκατομμυρίων λιρών, γεγονός που πρέπει να εγείρει ερωτηματικά σχετικά με το αληθινό αντικείμενο της αρχιεπισκοπικής εκστρατείας». Θα επέσυρε επίσης τη «φυλάκιση 20.000 κομμουνιστών όλου του νησιού, αντικατάσταση της λίρας από τη δραχμή, ιδιοποίηση σχεδόν του μισού προϋπολογισμού του νησιού για την άμυνα, στρατολόγηση και απεριόριστη μετανάστευση από την Ελλάδα».²⁴⁶ Τέλος, η παραίτηση της Βρετανίας από την κυριαρχία της Κύπρου θα εγκυμονούσε τον κίνδυνο επέμβασης της Τουρκίας για ανάκτηση όσων αποτελούσαν προηγουμένως τουρκική επικράτεια («*Turkey would quickly step in to regain what was formerly Turkish territory*»). Αυτό, καταλήγει, είναι σοβαρά μειονεκτήματα που θα πρέπει να αντιπαρατεθούν στο «αναμφίβολο υπαρκτό αίσθημα για Ένωση» («*the sentiment that undoubtedly exists now for enosis*»).

Ο αναγνώστης της *Press* βλέπει στο σημείο αυτό να απαριθμούνται σειρά θεωρητικών επιπτώσεων της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα, χωρίς να δηλώνεται το υπόβαθρό τους. Ο συντάκτης δεν εξηγεί πού βασίζονται τα συγκεκριμένα στοιχεία, ενώ κάνει λόγο και για οικονομικά μεγέθη. Ενδιαφέρον προκαλεί μάλιστα, η αμφισβήτηση του «αληθινού αντικειμένου της αρχιεπισκοπικής εκστρατείας», η οποία και πάλι αφήνεται μετέωρη, χωρίς να δίνονται περισσότερα στοιχεία. Σχετικά με την απειλή της τουρκικής επέμβασης, σε περίπτωση παραίτησης της Βρετανίας, αξίζει να αναλογιστεί κανείς πως η ίδια η σύγκληση της Τριμερούς Διάσκεψης άλλαξε τη στάση της Τουρκίας απέναντι στο Κυπριακό.²⁴⁷ Χαρακτηριστικές ήταν οι προκλητικές δηλώσεις του Τούρκου πρωθυπουργού Menderes στην τουρκική αντιπροσωπία, τον Ιούλιο του 1955, όταν η τελευταία θα αναχωρούσε για τη Διάσκεψη στο Λονδίνο. Αναφέροντας στον φορτισμένο λόγο του το ενδεχόμενο της Ένωσης ως «ημέρα

²⁴⁴ «*In spite of assurances that British bases on Cyprus would be fully protected, the British Government could hardly agree to a plan which did not define the relationship of a Greek Cyprus to Greece.*»

²⁴⁵ «*Possibly the average Cypriot would not want "enosis" if he understood the implications.*»

²⁴⁶ «*Inclusion in metropolitan Greece would mean nationalization of the Cyprus Church's & 7,000,000 property, which must cause some doubt about the real object of the Archbishop's campaign. It would also mean internment of all the island's 20,000 Communists, replacement of the pound by the drachma, appropriation of nearly half the island's revenue for defence, conscription, and unrestricted immigration from Greece.*»

²⁴⁷ Βλ. Βαληνάκης (1989), σ. 73. Για την αναζωπύρωση του τουρκικού ενδιαφέροντος για την Κύπρο, στα τέλη της δεκαετίας του 1940, και τον ρόλο της Βρετανίας, βλ. Stefanidis (1991), σ. 223-226.

σφαγής» για τον κυπριακό λαό, αναπόλησε τις «δοξασμένες ημέρες» της νίκης κατά των Ελλήνων, το 1922, και γέννησης της Τουρκικής Δημοκρατίας.²⁴⁸

Ο συντάκτης της *Press* συμπεραίνει, λοιπόν, ότι «μια αποτυχία της Διάσκεψης του Λονδίνου δεν θα συνέφερε ούτε τη Βρετανία, που θα αντιμετώπιζε εμφύλιο αλληλοσπαραγμό, ούτε την Ελλάδα, που θα αποστερούνταν του συναισθηματικού της στόχου».²⁴⁹ Παρατηρεί, τουλάχιστον, ότι η Τουρκία έχει βγει η πιο κερδισμένη. «Χωρίς να έχει καταβάλει οποιαδήποτε προσπάθεια ή να έχει αναλάβει οποιαδήποτε ευθύνη, μπορεί να είναι βέβαιη ότι ο τουρκικός πληθυσμός της Κύπρου είναι προστατευμένος, ενώ ένα νησί, τόσο κοντά στις τουρκικές βάσεις, το υπερασπίζεται σθεναρά ένας αξιόπιστος σύμμαχος.»²⁵⁰ Την ίδια ικανοποίηση από πλευράς της Τουρκίας απηχεί και η δήλωση του Zorlu κατά τη διάρκεια των εργασιών της διάσκεψης, όπως τη μεταφέρει η εφημερίδα *Birmingham Post*. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο δημοσίευμα, ο Τούρκος αντιπρόσωπος δήλωσε ότι «ή διάσκεψις επέτυχεν εις τὸν σκοπὸν της, διότι ὁ κόσμος γνωρίζει τώρα ποία ὑπήρξεν ἡ στάσις τῆς Τουρκίας. Καὶ ἐὰν ἀκόμη προκύψει ἀδιέξοδον, τοῦτο θὰ θεωρηθῆ ὡς ἐπιτυχία τῆς Τουρκίας».²⁵¹

Επιστρέφοντας στο νεοζηλανδικό δημοσίευμα, η Τουρκία, ως έθνος της Μέσης Ανατολής, πρέπει να καλωσορίσει την παρουσία βρετανικών δυνάμεων στην Κύπρο, καθώς κατά τη γνώμη του αρθρογράφου της *Press*, εγείρεται ζήτημα ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή. Συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι «μια στρατηγική εφεδρεία, ακόμα και στη Λιβύη, θα ήταν πολύ απομακρυσμένη για να πειστούν οι χώρες της Μέσης Ανατολής ότι η Βρετανία έχει δεσμευτεί να τις προφυλάσσει έναντι ενδεχόμενης ρωσικής προέλασης στα κοιτάσματα πετρελαίου και στα λιμάνια της Μεσογείου και του Περσικού Κόλπου. Η Κύπρος είναι η μοναδική διαθέσιμη βάση. Ο ρόλος των βρετανικών στρατευμάτων ξεπερνά το απλό αμυντικό καθήκον, καθώς βοηθούν να διατηρηθεί η ειρήνη μέσα στην ίδια την περιοχή, όπως για παράδειγμα, μεταξύ Ισραήλ και Αραβικών Κρατών.»²⁵²

²⁴⁸ Holland (1998), σ. 70.

²⁴⁹ «Neither Britain, facing civil strife, nor Greece, deprived of its emotional goal, can be happy about the failure of the London conference».

²⁵⁰ «Without making any effort or assuming any responsibility, Turkey is assured that Turks on Cyprus are protected and that an island inconveniently close to Turkish bases is firmly held by a dependable ally».

²⁵¹ Το συγκεκριμένο απόσπασμα έχει δημοσιευθεί στον κυπριακό τύπο, στις 4 Σεπτεμβρίου 1955. Βλ. *Ελευθερία*, 04.09.1955, σ. 1.

²⁵² «A strategic reserve even in Libya would be too remote to convince Middle East countries that Britain was committed to their protection against any Russian advance on the oilfields and warmwater ports of

Παρατηρεί κανείς, στο συγκεκριμένο σημείο, τη συνήθη βρετανική ρητορική περί αναγκαιότητας παροχής ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έναντι του σοβιετικού κινδύνου. Η Βρετανία παρουσιάζεται θεματοφύλακας της ειρήνης, με χρέος που ξεπερνά το πλαίσιο της άμυνας, γι' αυτό και δικαιούται να έχει βάσεις στις περιοχές που την εξυπηρετούν περισσότερο. Είναι χαρακτηριστικό όμως, ότι η συγκεκριμένη ρητορική χρησιμοποιήθηκε και πέραν του ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού με τη Σοβιετική Ένωση, κατά τη σύναψη της Συνθήκης του Βερολίνου, το 1878, όταν η Βρετανία εκμεταλλεύθηκε τη ρωσική απειλή, για να ζητήσει την προσωρινή παραχώρηση της Κύπρου, ως αναγκαία προϋπόθεση υπεράσπισης της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.²⁵³

Ως προς το επιχείρημα υπεράσπισης του πετρελαίου, το οποίο υποστηρίζει σθεναρά ο δημοσιογράφος της *Press*, φαίνεται πως ήταν σταθερό σημείο αναφοράς για τη βρετανική επιχειρηματολογία στο Κυπριακό. Η φράση «*no Cyprus no oil*», η οποία χρησιμοποιήθηκε και από τον Anthony Eden, στο συνέδριο του Συντηρητικού Κόμματος στη βρετανική πόλη Norwich το 1956, αντικατοπτρίζει αυτήν ακριβώς τη λογική. Η επίφαση όμως αυτής της φράσης και της εν γένει επιχειρηματολογίας, καθώς και η προσπάθεια παραπλάνησης της κοινής γνώμης για την αναγκαιότητα της Κύπρου καταδεικνύεται από τη διαβεβαίωση, την ίδια εποχή, των Βρετανών στρατιωτικών ότι η Κύπρος δεν συνιστούσε βασικό παράγοντα στον έλεγχο των πετρελαίων.²⁵⁴

Όσο για την Τουρκία, ο αρθρογράφος της *Press*, στη συνέχεια, εκφράζει την άποψη ότι «δεν έχει κανένα κίνητρο να επιδιώκει οποιαδήποτε άλλη συμφωνία» («*Turkey has no incentive to seek any other arrangement*»). Κατά τη γνώμη του, οι άλλες δύο πλευρές πρέπει να αναζητήσουν μια καλύτερη συμφωνία. Μάλιστα, καταλήγει σε μια κάπως κυνική διαπίστωση σχετικά με το μέλλον της Κύπρου, λέγοντας ότι η σύναψη μιας καλύτερης συμφωνίας «θα καταστεί δυνατή μόνο όταν θα έχουν ηρεμήσει επαρκώς τα πνεύματα, ώστε να εμπεδωθεί ότι μακροπρόθεσμα, τα συμφέροντα της Ελλάδας και των Κυπρίων συμπίπτουν με εκείνα των συμμάχων τους στη Βορειοατλαντική Συμμαχία. Στο μεταξύ, αυτοί που θα υποφέρουν θα είναι οι

the Mediterranean and the Persian Gulf. Cyprus is the only available base. British troops have more than this general defensive duty, because they help maintain peace within the area itself, as for instance, between Israel and the Arab States».

²⁵³ Για τις διαβουλεύσεις της Βρετανίας για την προσάρτηση της Κύπρου, βλ. Γεωργής (2016), σ. 5-7.

²⁵⁴ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «Εξώθηση και καταστολή, βόμβες και ψηφοδέλτια: η Βρετανία και ο Κυπριακός αγώνας, 1954-1958» στο: Ξανθίπη Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη (επιμ.) *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τχ. 12-13, 2001-2002, σ. 223-239, σ. 224.

Κύπριοι».²⁵⁵ Αγνοώντας τις δηλώσεις του Τούρκου πρωθυπουργού προς την τουρκική αντιπροσωπία της Διάσκεψης, οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω, καθώς και την απαίτηση της Τουρκίας, όπως διατυπώθηκε κατά τις εργασίες της ίδιας της διάσκεψης, για επιστροφή της Κύπρου στην ίδια, σε περίπτωση παραίτησης της Βρετανίας επί των δικαιωμάτων της, ο αρθρογράφος μιλά για ταύτιση συμφερόντων Ελλάδας και Τουρκίας.²⁵⁶

v. Η τουρκική ανάμειξη

Η *Otago Daily Times* στις 12 Σεπτεμβρίου δημοσιεύει ένα άρθρο με τίτλο «Προβλήματα στον ορίζοντα για την Κύπρο» («*Trouble Ahead For Cyprus*»), σχολιάζοντας την κατάσταση, όπως φαινόταν να διαμορφώνεται μετά την αποτυχία της Τριμερούς Διάσκεψης. Ο συντάκτης εκφράζει την άποψη ότι αν η συγκεκριμένη Διάσκεψη είχε λάβει χώρα έναν χρόνο νωρίτερα, ίσως να είχε κάποιες πιθανότητες επιτυχίας, ωστόσο το συγκεκριμένο βήμα καθυστέρησε πολύ, κατά τη γνώμη του. Αναγνωρίζει, βέβαια, ότι ακόμα και έναν χρόνο νωρίτερα, η βρετανική θέση ήταν ήδη ξεκαθαρισμένη.²⁵⁷

Στη συνέχεια, εξηγεί την αμετακίνητη στάση της Βρετανίας στο Κυπριακό: η βρετανική κυβέρνηση τηρεί τη συγκεκριμένη στάση, «όχι μόνο επειδή έχει επιχειρήματα, αλλά επειδή διακυβεύεται το κύρος της.»²⁵⁸ Εξηγεί, μάλιστα, αυτή τη στάση ως απόρροια της απόσυρσής της από το Abadan και το Suez: η εντύπωση που προκλήθηκε στις δύο αυτές περιπτώσεις πρέπει να αντισταθμιστεί, σε όλη τη Μέση και την Εγγύς Ανατολή.²⁵⁹ Παρουσιάζεται, λοιπόν, εδώ η «υπαρξιακή αγωνία» της Βρετανίας να διατηρήσει την Κύπρο ως ηθικό αντέρεισμα για την απώλεια της ισχύος

²⁵⁵ «*The other two parties are the ones that must come to a better understanding. That may not be possible until Greek passions have cooled sufficiently for the realization that in the long run the interests of Greece and the Cypriots are the same as the interests of their allies in the North Atlantic Treaty Organisation. In the meantime, the people who suffer will be Cypriots*». *The Press*, 12.09.1955, σ. 10.

²⁵⁶ Για τις απαιτήσεις της Τουρκίας, όπως διατυπώθηκαν στην Τριμερή Διάσκεψη, βλ. Συρίγος (2018), σ. 132.

²⁵⁷ «*Even a year ago the British position had been clearly stated.*»

²⁵⁸ «*The British Government is standing firm not only because it has a good case but because its prestige is heavily involved*».

²⁵⁹ «*The Government has decided that the impression created by the withdrawals from Abadan and Suez must be countered for moral effect throughout the Middle and Near East*». Για μια αποτίμηση της βρετανικής πολιτικής απέναντι στην απόσυρσή της από το Abadan και το Suez, βλ. Peter Beck, «*The Lessons of Abadan and Suez for British Foreign Policymakers in the 1960s*», στο: *The Historical Journal*, τμ. 49, τχ. 2, Cambridge University Press, United Kingdom 2006, σ. 525-547.

της στη Μέση Ανατολή.²⁶⁰ Όπως δηλώνει και ο συντάκτης της *Otago Daily Times*, «η υποχώρηση στη βία στην Κύπρο θα επιβεβαιώνει αυτές τις κακές εντυπώσεις»²⁶¹, ενώ η βασική αρχή της Βρετανίας δεν έχει αλλάξει: «είπε ότι θα μείνει και θα μείνει».²⁶²

Είναι πράγματι, απορίας άξιον σε ποιον απευθύνονταν αυτά τα δημοσιογραφικά μηνύματα. Η ανάδειξη της αποφασιστικότητας της Βρετανίας ως προς τις διεθνείς υποθέσεις της, η οποία αγγίζει τα όρια της απειλής στο συγκεκριμένο σημείο, ίσως να απευθύνεται στο ίδιο το βρετανικό κοινό, το οποίο όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αποτελούσε τη μεγαλύτερη μερίδα του αναγνωστικού κοινού των εν λόγω εφημερίδων, ίσως όμως να απευθύνεται και στους πολέμιους της πολιτικής της, η οποία είχε αρχίσει να γίνεται ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη, ειδικά από την εποχή Vogel και μετά, όπως αναφέρθηκε στο Α' Κεφάλαιο.²⁶³

Σχετικά με τη θέση της Βρετανίας απέναντι στο Κυπριακό, ο συντάκτης της *Otago Daily Times* αναγνωρίζει, στη συνέχεια, ότι «μια παραχώρηση πρέπει να έχει γίνει, με την πάροδο του χρόνου, έστω και καθυστερημένα, δεδομένου ότι 80 τοις εκατό των Κυπρίων είναι Έλληνες».²⁶⁴ Ο χαρακτηρισμός «Έλληνες» στο σημείο αυτό είναι δηλωτικός της στάσης του αρθρογράφου και κατ' επέκταση, της εφημερίδας απέναντι στο αίτημα των Κυπρίων, αποκλίνοντας από τη στάση των υπόλοιπων εφημερίδων, τουλάχιστον τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Συνεπώς, η ανένδοτη στάση της βρετανικής κυβέρνησης δεν παύει να έχει απέναντί της ένα γνήσιο ελληνικό αίτημα.

Ο αρθρογράφος στρέφεται, ωστόσο, εναντίον της έκρηξης του ένοπλου αγώνα στην Κύπρο, του ελληνικού τύπου και της ελληνικής αντιπροσωπίας στην Τριμερή Διάσκεψη. «Η προηγούμενη χρονιά βίας στο νησί, οι συνεχείς προσβολές στον ελληνικό τύπο και το ραδιόφωνο, έχουν επιδεινώσει την κατάσταση. Η στάση της ελληνικής αντιπροσωπίας κατά την τελευταία εβδομάδα, προδίδει την επίταση του εθνικού αισθήματος στο Κυπριακό Ζήτημα. Πια, δεν είναι αρκετή η αυτοκυβέρνηση, παρά μόνο η αυτοδιάθεση, για την οποία η Ελλάδα επικαλείται τις αρχές των

²⁶⁰ Για την υπαρξιακή αγωνία της Βρετανίας και την αδυναμία της ελληνικής πλευράς να το αντιληφθεί, βλ. Χατζηβασιλείου (2001-2002), σ. 225. Για τη στάση της Βρετανίας απέναντι στη συμφωνία της με την Αίγυπτο για απόσυρσή της από το Σουέζ, βλ. αναλυτικά, Epstein (1964), σ. 42-51.

²⁶¹ «Surrender to violence on Cyprus could confirm bad impressions».

²⁶² «On the basic principle, that Great Britain has said she will stay and she will stay, there has been no change».

²⁶³ Βλ. σ. 23 της παρούσας εργασίας.

²⁶⁴ «Some allowance might have been made for the fact that 80 per cent of Cypriots are Greeks-and indeed, in the course of events, allowance has belatedly been made».

Ηνωμένων Εθνών».²⁶⁵ Χωρίς να αναφέρονται συγκεκριμένα δημοσιεύματα στον ελληνικό τύπο ή να σκιαγραφείται η στάση της ελληνικής αντιπροσωπίας στη Διάσκεψη του Λονδίνου, ο αρθρογράφος στηλιτεύει τη σταθερή επίκληση της αυτοδιάθεσης από την ελληνική πλευρά.

Από την άλλη, και η Τουρκία «έχει εμπλακεί περισσότερο», κατά τον ίδιο. «Οι Έλληνες και οι Κύπριοι έχουν ισχυριστεί ότι η βρετανική κυβέρνηση επεδίωξε την τουρκική υποστήριξη για να ενισχύσει τη βρετανική κυριαρχία».²⁶⁶ Ωστόσο, ο συντάκτης υποστηρίζει ότι η πηγή του προβλήματος ήταν «πράγματι η τουρκική ιστορία, οι μνήμες της χαμένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της παραδοσιακής εχθρότητας με την Ελλάδα, όσο και αν αυτή η εχθρότητα φαινόταν να έχει εκλείψει τα τελευταία χρόνια».²⁶⁷ Ως απόδειξη των εξημμένων παθών επικαλείται τα τραγικά επεισόδια στη Σμύρνη. Καταλήγει, λοιπόν, ότι «η τουρκική πλευρά τηρεί πιο ακραία αντίθετη στάση απ' ό,τι η βρετανική κυβέρνηση, καθώς εκείνη αντιτίθεται ακόμα και στο ενδεχόμενο της αυτοκυβέρνησης, φοβούμενη ότι θα οδηγούσε σίγουρα στην αυτοδιάθεση».²⁶⁸

Από τη μια, λοιπόν, κατηγορείται η Τουρκία για ενεργότερο ρόλο στα τεκταινόμενα, χωρίς όμως να δηλώνεται ότι η βρετανική κυβέρνηση ήταν εκείνη που την ενέπλεξε, καλώντας την στην Τριμερή Διάσκεψη. Από την άλλη, γίνεται προσπάθεια να αποσιωπηθεί η ευθύνη της Βρετανίας για την υποδαύλιση της ελληνοτουρκικής διένεξης με αφορμή το Κυπριακό, μέσω της εστίασης στην παραδοσιακή εχθρότητα μεταξύ των δύο αυτών λαών. Στον συγκεκριμένο συλλογισμό, λοιπόν, ο συντάκτης επικρίνει τη στάση των δύο χωρών, αποκρύπτοντας όμως τα βρετανικά συμφέροντα και την εμπλοκή τους στη συγκεκριμένη συγκυρία.²⁶⁹

Ως λύση στη διαφαινόμενη κρίση, ο αρθρογράφος της *Otago Daily Times* προτείνει την υιοθέτηση μιας διαφορετικής στάσης από την πλευρά της Βρετανίας: αντί να περιοριστεί στην καταστολή των ταραχών, «η βρετανική κυβέρνηση πρέπει να

²⁶⁵ «*The past year of violence on the island and of continued insults in the Greek press and over the Greek radio has aggravated the situation. The attitude of the Greek delegation during the past week has shown that national feeling is now considerably more involved in the issue than it was.*»

²⁶⁶ «*Turkey, too, has become more involved. Greeks and Cypriots have contended that Turkish support for British sovereignty had been invoked by the British Government.*»

²⁶⁷ «*It really sprang from Turkish history, from memories of the lost Ottoman Empire and of the traditional enmity with Greece-an enmity which in recent years had seemed to be dying out.*»

²⁶⁸ «*The Turkish attitude is more extreme than that of the British Government for it opposes self-government on the grounds that this would certainly lead to self-determination.*»

²⁶⁹ Για τη βρετανική τακτική του «διαίρει και βασιλεύει», βλ. Συρίγος (2018), σ. 129.

συμβάλει ενεργά στο πρόβλημα, δουλεύοντας προς την κατεύθυνση της παραχώρησης αυτοκυβέρνησης και επιχειρώντας εγκαίρως ένα νέο ξεκίνημα με ένα πιο δυναμικό κοινωνικό και οικονομικό πρόγραμμα».²⁷⁰ Αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι μια τέτοια πολιτική θα είναι δύσκολη, αλλά κατά τη γνώμη του, είναι το λιγότερο που μπορεί να γίνει σε μια τόσο δύσκολη κατάσταση.²⁷¹ Επομένως, ο δημοσιογράφος της *Otago Daily Times* συντάσσεται με τη βρετανική γραμμή ως προς την παραχώρηση αυτοκυβέρνησης ως απώτατο όριο της βρετανικής διαλλακτικότητας. Φαίνεται να συμφωνεί, λοιπόν, με τη στάση της Βρετανίας στην Τριμερή Διάσκεψη, μια στάση η οποία έμενε αναλλοίωτη από το 1954, πριν ακόμα την πρώτη ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ για το Κυπριακό.²⁷²

3. Οι τρεις πλευρές της Τριμερούς Διάσκεψης: η ανάλυση των κινήτρων

i. Ο ρόλος της Βρετανίας

Κατά τη μελέτη της Τριμερούς Διάσκεψης μέσα από τον τύπο της Νέας Ζηλανδίας, και συγκεκριμένα από τις εφημερίδες *Press*, *New Zealand Herald*, *Otago Daily Times* και *Evening Post*, καθώς όπως προαναφέρθηκε, η *Auckland Star* απέχει από οποιαδήποτε ανάλυση, παρατηρείται μια ταύτιση απόψεων ως προς τη θέση της Βρετανίας. Και οι τέσσερις αυτές υπό εξέταση εφημερίδες υπερασπίζονται το επιχείρημα της βρετανικής αντιπροσωπίας για τη διατήρηση της ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο και για τη ζωτική σημασία της Κύπρου ως βρετανικής βάσης στην περιοχή.

Καθεμία από αυτές, προς υποστήριξη του ίδιου επιχειρήματος, χρησιμοποιεί ένα διαφορετικό παράδειγμα. Η μιν *New Zealand Herald*²⁷³ παραπέμπει τους αναγνώστες της στην καταγγελία από πλευράς της Αιγύπτου των δεσμευτικών συμφωνιών ασφαλείας που είχε συνάψει με τη Βρετανία, εξηγώντας γιατί η τελευταία δεν μπορεί να βασιστεί σε μια Κύπρο η οποία δεν ελέγχεται από την ίδια. Από την άλλη, η *Press*²⁷⁴ επικαλείται την κρισιμότητα της

²⁷⁰ «*The British Government can do more than prepare to suppress disorder. It must make a positive contribution to the problem by working towards the introduction of self-government and making a prompt beginning with a more dynamic social and economic programme*».

²⁷¹ «*It is the least that can be done in a very difficult situation*». *The Otago Daily Times*, 12.09.55, σ. 4.

²⁷² Ο αποκλεισμός της αυτοδιάθεσης, με μόνη δυνατή λύση την αυτοκυβέρνηση της Κύπρου, είχε εκφραστεί και στην αναφορά της συνεδρίασης του βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών, στις 29 Ιουνίου 1954, στην οποία πρωτεύοντα ρόλο είχε ο Selwyn Lloyd. Βλ. Holland (1998), σ. 35.

²⁷³ *The New Zealand Herald*, 08.09.1955, σ. 10.

²⁷⁴ *The Press*, 12.09.1955, σ. 10.

νήσου ως προς τον βρετανικό έλεγχο των δρόμων του πετρελαίου έναντι της σοβιετικής απειλής, ενώ η *Otago Daily Times*²⁷⁵ συνδέει τη διατήρησή της με την περίσωση του βρετανικού κύρους. Η απόσυρση της Βρετανίας από το Abadan και το Suez δημιούργησαν «κακές εντυπώσεις», οι οποίες πρέπει να αντισταθμιστούν με την κατοχύρωση της Κύπρου, σύμφωνα με την εφημερίδα. Τέλος, η *Evening Post*²⁷⁶ επικαλείται το παράδειγμα της Μάλτας ως πιστής βρετανικής βάσης, σε αντίθεση με την Κύπρο, η οποία θέλοντας να αποκοπεί από τη Βρετανία, αποτελεί το «παράδοξο της Μέσης Ανατολής».

Όσο λοιπόν και αν και η Βρετανία τηρεί «πεισματικά επίμονη στάση», όπως και οι άλλες δύο πλευρές, στην περίπτωση της είναι απόλυτα δικαιολογημένη, σύμφωνα με τις παραπάνω εφημερίδες.

ii. Ο ρόλος της Τουρκίας

Σχετικά με την Τουρκία, και πάλι υπάρχει ομοφωνία από τις τρεις εφημερίδες ως προς την αδιάλλακτη στάση της. Η αδιαλλαξία της στρέφεται τόσο προς την ελληνική όσο και προς τη βρετανική πλευρά.

Πιο συγκεκριμένα, η *Press*²⁷⁷ τη χαρακτηρίζει ως «αμετακίνητα αντίθετη» απέναντι στην παραχώρηση αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, ενώ η *Otago Daily Times*²⁷⁸ σχολιάζει ότι τηρεί «πιο ακραία στάση» σε σχέση με τη Βρετανία, καθώς δεν δέχεται ούτε τη λύση της παραχώρησης αυτοκυβέρνησης, φοβούμενη ότι θα οδηγήσει στην αυτοδιάθεση της νήσου. Τέλος, η *New Zealand Herald*²⁷⁹ επισημαίνει την επιμονή της ως προς την διασφάλιση της τουρκικής μειονότητας και την άρνησή της να δεχθεί οποιαδήποτε άλλη αλλαγή του καθεστώτος της νήσου πέραν της επιστροφής της στην Τουρκία.

Ως προς την συμβολή της Βρετανίας στον νέο ρόλο της Τουρκίας, καμία εφημερίδα δεν κάνει λόγο. Αντιθέτως, ενώ η *Otago Daily Times*²⁸⁰ παρατηρεί τη μεγαλύτερη τουρκική εμπλοκή στο Κυπριακό, την αποδίδει, ωστόσο, στην «παραδοσιακή εχθρότητα» με τους Έλληνες, προσπαθώντας να αποσειεί τη βρετανική ευθύνη. Η *Press*²⁸¹, μάλιστα, σε μια

²⁷⁵ *The Otago Daily Times*, 12.09.1955, σ. 4.

²⁷⁶ *The Evening Post*, 29.08.1955, σ. 10

²⁷⁷ *The Press*, 12.09.1955, σ. 10.

²⁷⁸ *The Otago Daily Times*, 12.09.1955, σ. 4.

²⁷⁹ *The New Zealand Herald*, 08.09.1955, σ. 10.

²⁸⁰ *The Otago Daily Times*, 12.09.1955, σ. 4.

²⁸¹ *The Press*, 12.09.1955, σ. 10.

προκλητική δήλωσή της, παρατηρεί ότι η Τουρκία είναι «η πιο κερδισμένη», παροτρύνοντάς την να δεχθεί τη βρετανική θέση, αντιλαμβανόμενη παράλληλα ότι τα συμφέροντά της ταυτίζονται με αυτά της Ελλάδας. Τέλος, η *Evening Post*²⁸² δικαιολογεί, εξίσου προκλητικά, τη στάση της, χαρακτηρίζοντάς την «κατανοητή», λόγω της «γεωγραφικής της εγγύτητας με την Κύπρο» και της «σημαντικής τουρκικής μειονότητας».

iii. Ο ρόλος της Ελλάδας

Η «επιμονή» της ελληνικής αντιπροσωπίας ως προς το αίτημα παραχώρησης αυτοδιάθεσης συζητείται και από τις τέσσερις προαναφερθείσες εφημερίδες. Στόχος, μάλιστα, και των τεσσάρων είναι να καταδείξουν πόσο πιο συμφέρουσα θα ήταν η αποδοχή της παραχώρησης αυτοκυβέρνησης από την πλευρά της Ελλάδας.

Η διαπίστωση για την ελληνική στάση στο Κυπριακό είναι κοινή: η ελληνική πλευρά λειτουργεί με το συναίσθημα και δεν αντιλαμβάνεται το συμφέρον της. Η *Evening Post*²⁸³ την καλεί να επανέλθει στο πλαίσιο της λογικής και να δεχθεί τη διατήρηση του παρόντος καθεστώτος. Αποκαλεί μάλιστα, «παράδοξο» το αίτημα της ελληνοκυπριακής πλευράς. Κατά τη *New Zealand Herald*²⁸⁴, η επιμονή στο αίτημα της αυτοδιάθεσης επιδεικνύει ελλιπή οξυδέρκεια και κυριαρχία του συναισθήματος. Αντίθετα, η αποδοχή της λύσης αυτοκυβέρνησης θα οδηγούσε στην «πλήρη αυτονομία», όπως έχει αποδειχθεί στην περίπτωση των «υπόλοιπων αυτοκυβερνούμενων περιοχών», οι οποίες όμως δεν κατονομάζονται. Με τη σειρά της, η *Press*²⁸⁵ σχολιάζει ότι το ελληνικό αίτημα έχει αναχθεί σε «συναισθηματικό ζήτημα», ενώ η βρετανική πρόταση παραχώρησης πιο φιλελεύθερου συντάγματος θα οδηγούσε στην αυτοδιάθεση, κατά την εφημερίδα. Τέλος, και η *Otago Daily Times*²⁸⁶ υπερασπίζεται τη λύση αυτοκυβέρνησης, επικρίνοντας την «επίταση, από την ελληνική πλευρά, του εθνικού αισθήματος» στο Κυπριακό.

Δύο από τις παραπάνω εφημερίδες εκφράζουν τη δυσπιστία τους ως προς την αυθεντικότητα του αιτήματος της αυτοδιάθεσης. Η μεν *New Zealand Herald*²⁸⁷ εκφράζει την άποψη ότι μέσω της αυτοκυβέρνησης ο κυπριακός λαός θα αντιληφθεί «την αλήθεια» και θα

²⁸² *The Evening Post*, 29.08.1955, σ. 10.

²⁸³ Ο.π.

²⁸⁴ *The New Zealand Herald*, 08.09.1955, σ. 10.

²⁸⁵ *The Press*, 12.09.1955, σ. 10.

²⁸⁶ *The Otago Daily Times*, 12.09.1955, σ. 4.

²⁸⁷ *The New Zealand Herald*, 08.09.1955, σ. 10.

πάψει να είναι «ευεπίφορος σε συνθήματα» ηγετών που τον «ωθούν με σφοδρότητα» προς την αντίθετη κατεύθυνση, ενώ η *Press*²⁸⁸ παρουσιάζει το αίτημα της αυτοδιάθεσης -το οποίο μάλιστα χαρακτηρίζεται από τον συντάκτη ως «ασαφής σύλληψη της Ένωσης»- ως προϊόν πίεσης και επιβολής από τον Μακάριο και την κομμουνιστική προπαγάνδα. Απαριθμώντας υποθετικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις από την ένωση με την Ελλάδα, ο αρθρογράφος της *Press* αρνείται τον μαζικό χαρακτήρα του αιτήματος, αποδίδοντάς τον σε δραστηριότητες εκκλησιαστικής και πολιτικής χειραγώγησης του κυπριακού λαού.

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι ο λαός της Κύπρου διακρίνεται σε «ελληνόφωνους» και «τουρκόφωνους» από την *Press*²⁸⁹, ενώ η *Otago Daily Times*²⁹⁰ και η *Evening Post*²⁹¹ δηλώνουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία του νησιού είναι «Έλληνες».

Συνεπώς, και οι τέσσερις προαναφερθείσες εφημερίδες εξακολουθούν, όπως και στην περίπτωση των Οκτωβριανών και της προσφυγής του 1954, να μην αντιλαμβάνονται την ανάγκη αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού. Αντιθέτως, και οι τέσσερις δείχνουν να ταυτίζονται απόλυτα με τη βρετανική ρητορική ως προς την ανάγκη διατήρησης της Κύπρου, ενώ η *Otago Daily Times*, η *Press*, και ιδιαίτερα η *Evening Post*, συμπαρατάσσονται με την τουρκική επιχειρηματολογία, παρουσιάζοντας ως κατανοητή τη στάση της Τουρκίας απέναντι στο Κυπριακό.

²⁸⁸ *The Press*, 12.09.1955, σ. 10.

²⁸⁹ Ο.π.

²⁹⁰ *The Otago Daily Times*, 12.09.1955, σ. 4.

²⁹¹ *The Evening Post*, 29.08.1955, σ. 10.

Συμπεράσματα

Από την εξέταση των επιμέρους θεμάτων της παρούσας μελέτης προκύπτουν κάποια συμπεράσματα σε σχέση με τον τρόπο πρόσληψης του ενωτικού αγώνα από την αρθρογραφία της Νέας Ζηλανδίας. Τρεις από τις υπό εξέταση εφημερίδες, η *New Zealand Herald*, η *Otago Daily Times* και η *Evening Post* τηρούν σταθερά αρνητική στάση απέναντι στο Κυπριακό, ενώ η *Press* γίνεται ιδιαίτερα επικριτική, στο τελευταίο υπό εξέταση διάστημα, κατά τις διαβουλεύσεις της Τριμερούς Διάσκεψης. Τέλος, η *Auckland Star*, η οποία στην περίπτωση των Οκτωβριανών είναι ιδιαίτερα προσφιλής, στις επόμενες δύο φάσεις τηρεί ουδέτερη στάση, αρκούμενη σε πληροφοριακού χαρακτήρα άρθρα.

Η εξέγερση των Οκτωβριανών κρίνεται ιδιαίτερα αυστηρά, και ίσως άδικα, από τις τρεις πρώτες προαναφερθείσες εφημερίδες. Χωρίς να παρουσιάζουν λεπτομέρειες για το κίνημα ή για τον ρόλο της Εκκλησίας ως προς αυτό, υπονομεύουν τον αυθόρμητο και μαζικό χαρακτήρα του, κατηγορώντας την Εκκλησία ως φθοροποιό και προπαγανδιστικό παράγοντα. Για την *Evening Post*, μάλιστα, πρόκειται για μια ομάδα «θερμοκέφαλων», που παρασύρθηκαν από την Εκκλησία, η οποία με τις πρακτικές της έδωσε στο κίνημα την εντύπωση «τζιχάντ». Τέλος, η *New Zealand Herald* διείδε στο κίνημα υποβόσκοντα φιλοκομμουνιστικά κίνητρα.

Χωρίς, επίσης, να αναγνωρίζουν κανένα δίκαιο στο ενωτικό αίτημα των Κυπρίων, θεωρώντας το ως απλό προϊόν πίεσης της Εκκλησίας, οι τρεις αυτές εφημερίδες, μαζί με την *Press* αυτή τη φορά, επικεντρώνονται στην ανάδειξη των βρετανικών ευεργεσιών στην κυπριακή οικονομία και κοινωνία, προσπαθώντας να προβάλλουν το εν γένει κίνημα ως εντελώς ανατιολόγητο και μάλιστα, άγνωμον. Σε πλήρη αντίθεση, η *Auckland Star* είναι η μόνη εφημερίδα που στην περίπτωση των Οκτωβριανών, θεωρεί πλήρως δικαιολογημένο το ενωτικό αίτημα, προβάλλοντας ως αθέμιτη τη βρετανική διατήρηση του νησιού.

Στην περίπτωση της προσφυγής στον ΟΗΕ του 1954, οι τρεις εφημερίδες, *New Zealand Herald*, *Evening Post* και *Otago Daily Times* συνεχίζουν να υποστηρίζουν το δίκαιο της βρετανικής κυβέρνησης ως προς τη διατήρηση της Κύπρου, προβάλλοντας γεωστρατηγικούς και πολιτικούς λόγους, και συνδέοντάς την με τη διατήρηση της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς και με την

αποτροπή του κομμουνισμού. Δεν διστάζουν μάλιστα, οι ίδιες εφημερίδες, να υποστηρίξουν και πάλι τα οφέλη για την ίδια την Κύπρο, τόσο ως προς την οικονομία της όσο και ως προς τις σχέσεις των δύο κυπριακών κοινοτήτων.

Όσο για την παρέμβαση της Νέας Ζηλανδίας στα Ηνωμένα Έθνη, και οι τρεις αυτές εφημερίδες, καθώς και η *Press*, σπεύδουν να τη δικαιολογήσουν, προβάλλοντας το προσωπικό ενδιαφέρον της χώρας για την ασφάλεια της εν λόγω περιοχής, χωρίς να δίνουν περισσότερα στοιχεία, αποδίδοντάς το απλώς στη συμμετοχή της στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους. Η *New Zealand Herald*, από την άλλη, παραδέχεται ότι το συγκεκριμένο διάβημα έγινε «κατόπιν εντολής», χωρίς να επεξηγεί περαιτέρω.

Στην περίπτωση της Τριμερούς Διάσκεψης, η *Press* αναλαμβάνει ενεργότερο ρόλο σε σχέση με το προηγούμενο υπό εξέταση διάστημα και μαζί με τις άλλες τρεις, υπεραμύνονται, στο ίδιο κλίμα με την προσφυγή του 1954, την ανάγκη προώθησης της θέσης της βρετανικής αντιπροσωπίας. Η ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο, το κύρος της Βρετανίας και η αποτροπή του κομμουνισμού είναι οι προβαλλόμενοι λόγοι. Έκπληξη προκαλεί η δικαιολόγηση, από την *Otago Daily Times*, την *Press* και την *Evening Post*, του τουρκικού αιτήματος.

Αντιθέτως, θεωρώντας το ελληνικό αίτημα αυτοδιάθεσης ως προϊόν πίεσης και προπαγάνδας από εκκλησιαστικούς και κομμουνιστικούς παράγοντες (*New Zealand Herald* και *Press*), και οι τέσσερις αυτές εφημερίδες, εκτός από την *Auckland Star* που εξακολουθεί να τηρεί ουδέτερη στάση, καλούν την ελληνοκυπριακή πλευρά, αποβάλλοντας το συναίσθημα, να λειτουργήσει με τη λογική και να δεχθεί, για το συμφέρον της, τη λύση αυτοκυβέρνησης.

Συνεπώς, και στους τρεις αυτούς σταθμούς του Κυπριακού, η νεοζηλανδική αρθρογραφία υπήρξε ιδιαίτερα επικριτική, χωρίς όμως να δείχνει εμπεριστατωμένη γνώση του ζητήματος. Η επιχειρηματολογία της, με εξαίρεση την *Auckland Star*, υπήρξε κατά βάση φιλοβρετανική, εστιάζοντας στις οικονομικές ευεργεσίες της βρετανικής κυβέρνησης, αποσιωπώντας όμως την οικονομική πίεση για τον κυπριακό λαό, ενώ παράλληλα, προέβαλλε την πάση θυσία διατήρηση της Κύπρου για τη διατήρηση της ασφάλειας και την προάσπιση των δυτικών συμφερόντων. Το αίτημα της Ένωσης και αργότερα της αυτοδιάθεσης δεν αναγνωρίστηκε καν ως ανάγκη της πλειονότητας του κυπριακού λαού. Οι κοινές ρίζες Κυπρίων και Ελλήνων αμφισβητήθηκαν, παρόλο που η *New Zealand Herald* στην προσφυγή στον ΟΗΕ,

καθώς και η *Otago Daily Times* και η *Evening Post*, στην περίπτωση της Τριμερούς Διάσκεψης, χαρακτήρισαν τον κυπριακό λαό ως «Έλληνες».

Τέλος, η φιλοβρετανική στάση των εν λόγω εφημερίδων θα μπορούσε ενδεχομένως να εξηγηθεί από το αναγνωστικό κοινό τους, το οποίο ήταν στη συντριπτική του πλειοψηφία, Βρετανοί πολίτες, που είχαν μεταναστεύσει στη Νέα Ζηλανδία. Από την άλλη, η εμμονή στην απαρίθμηση των βρετανικών ευεργεσιών, εκτός από την αποδόμηση του ενωτικού κινήματος και των αιτημάτων του, μπορεί, ίσως, να συνδεθεί και με την προσπάθεια υπεράσπισης της αμφιλεγόμενης πολιτικής του βρετανικής καταγωγής Υπουργού Οικονομικών Julius Vogel, ο οποίος με τους φιλόδοξους οικονομικούς σχεδιασμούς του, οδήγησε τη Νέα Ζηλανδία σε πτώχευση, παραβιάζοντας παράλληλα τα δικαιώματα των ιθαγενών κατοίκων της χώρας.

Βιβλιογραφία

i. Πρωτογενείς πηγές

Εφημερίδες Νέας Ζηλανδίας

Auckland Star (Auckland), 1870-1991
Evening Post (Wellington), 1865-2002
New Zealand Herald (Auckland), 1863-
Otago Daily Times (Otago), 1861-
Press (Canterbury), 1861-

Εφημερίδες Κύπρου

Αλήθεια (Παγκύπρια), 1952-1979
Έθνος (Λευκωσία), 1892-1934, 1947-1960
Ελευθερία (Λευκωσία), 1906-1974
Κύπρος (Λευκωσία), 1878-1983
Νέον Κίτιον (Λάρνακα), 1879-1884
Νέος Κυπριακός Φύλαξ (Λευκωσία), 1924-1950
Πάφος (Πάφος), 1921-1926, 1931-1950
Φωνή της Κύπρου (Λευκωσία), 1882-1952

Άλλες πηγές

The Cyprus Blue Book 1926, Government Printing Office, Nicosia 1927.
The Cyprus Blue Book 1931, Government Printing Office, Nicosia 1932.

Επίσημα Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Βουλής, Περίοδος Β΄-Σύνοδος Δ΄, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1932.

Το Κυπριακό στη Βουλή των Ελλήνων, τμ. Α΄, 1915-1956, Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών, Αθήνα 1997.

Coughlan, Reed, (επιμ.), «Enosis and the British: British Official Documents 1878-1950», στο: Paul Wallace-Andreas G. Orphanides, *Sources for the History of Cyprus*, τμ. 11, Greece and Cyprus Research Center, 2004.

GOV.UK, "British Forces Overseas Posting: RAF Akrotiri, Cyprus", [www.gov.uk/guidance/british-forces-overseas-posting-raf-akrotiri-cyprus#history].

ii. Βοηθήματα

Αβέρωφ-Τοσίτσας, Ευάγγελος, *Ιστορία χαμένων ευκαιριών. Κυπριακό 1950-1963*, τ. 1-2, Αθήνα 1982.

Αλεξανδράκης, Μενέλαος - Θεοδωρόπουλος Βύρων - Λαγάκος, Ευστάθιος, *Το Κυπριακό, 1950-1974: Μια ενδοσκόπηση*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα 1987.

Αλεξάνδρου, Α. Χαράλαμπος - Σταυρής, Μιχάλης, «Σεπτεμβριανά: Πτυχές της καταστροφής», στο: Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς (επιμ.), *Εθνική Φρουρά και Ιστορία*, τχ. 40, Λευκωσία Ιούλιος-Δεκέμβριος 2017.

Ατταλίδης, Μιχάλης, *Οι σχέσεις των Ελληνοκυπρίων με τους Τουρκοκυπρίους*, Εστία, Αθήνα 1981.

Βαληνάκης, Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην ελληνική εξωτερική πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1989.

Γεωργής, Γιώργος, *Η αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα* (πανεπιστημιακές παραδόσεις), Αθήνα 2016.

Ενεπεκίδης, Πολυχρόνης, «Λευκωσία 1878 – Ώρα μηδέν· Η φυσιογνωμία και η ζωή της Κυπριακής πρωτεύουσας κατά την αλλαγή της ξενοκρατίας», *Ετήσια Διάλεξη*, τμ. 12, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης, 2002

Καυκαρίδης, Χαράλαμπος, *Η Τουρκική πολιτική στην Κύπρο από το 1923 έως το 1960 και οι βασικοί εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες διαμόρφωσής της* (διδακτορική διατριβή), Τμήμα Τουρκικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου 2008.

Κιτρομηλίδης, Πασχάλης Χ., «Τα συλλογικά πεπρωμένα του Κυπριακού Ελληνισμού τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα», στο: *Η ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα*, Έκδοση Δήμου Λευκωσίας, Λευκωσία 1984, σ. 3-13.

Κλάψης, Αντώνης, «Η ελληνική πρεσβεία του Λονδίνου και η κυπριακή εξέγερση του 1931: ο Δημήτριος Κακλαμάνος ενώπιον της κρίσης», *Περιοδική Έκδοση για τη Νεότερη Ιστορία*, τχ. 4, Κλειώ 2007, σ. 123-137.

Κλάψης, Αντώνης, «Περιφερειακές πιέσεις και Κυπριακό: Η βαλκανική διάσταση, 1956-1959», στο: Πέτρος Παπαπολυβίου, Άγγελος Συρίγος & Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.) *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας θέση στον κόσμο*, Πατάκης, Αθήνα 2013, σ. 107-119.

Κύρου, Αλέξης, *Όνειρα και πραγματικότητας: Χρόνια Διπλωματικής Ζωής (1923-1953)*, Αθήνα 1972.

Κωφός, Ευάγγελος, «Οι εκχωρήσεις της Κύπρου εις την Αγγλίαν», *Πρακτικά του Πρώτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου, Λευκωσία 14-19 Απριλίου 1969*, τμ. Γ΄, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία 1973, σ. 181-195.

Λιμπιτσιούνη, Ανθή Γ., «Η προσπάθεια διεθνοποίησης του Κυπριακού μέσα από τα διπλωματικά αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Γαλλίας (1950-1954)», *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τχ. 17, 2015, σ. 107-130.

Λοΐζου, Κωνσταντίνος - Λοϊζίδης, Αντώνιος, *Χρονικό· Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το Κυπριακό Πρόβλημα*, τχ. 69, Ιούνιος 2019.

Markides, Diana, «Βρετανική Βενιζελοφιλία και Βενιζελική Αγγλοφιλία στην περίπτωση της Κύπρου, 1906-1931», στο: Γιώργος Καζαμιάς – Πέτρος Παπαπολυβίου

(επιμ.), *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Κύπρος*, (Πρακτικά Συνεδρίου), Καστανιώτης, Αθήνα 2008, σ. 58-87.

Νικολάου Κύριλλος, «Ένα αριστούργημα και μια ντροπή: Η αγγλο-τουρκική συμφωνία για την Κύπρο (1878) όπως την είδε η γαλλική διπλωματία», στο: Ελευθέριος Αντωνίου (επιμ.), *Πρακτικά του Δ΄ Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τμ. Γ΄1, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία 2012, σ. 459-468.

Παπαγεωργίου, Θωμάς, «Μία ανέκδοτη έκθεση του Νικολάου Καταλάνου για το Κυπριακό Ζήτημα (1931)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, τμ. 39, 2019, σ. 313-369.

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Τα Οκτωβριανά του 1931 και το Πισσούρι: Εξέγερση και καταστολή στην ύπαιθρο της αποικιοκρατούμενης Κύπρου», στο: Ευριπίδης Χ. Αντωνιάδης (επιμ.), *Α΄ Επιστημονικό Συμπόσιο Πισσουρίου [Ιστορία, Κοινωνία, Πολιτική και Μέσα Επικοινωνίας]*, *Εξεγέρσεις που σημάδεψαν την Ιστορία του Σύγχρονου Ελληνισμού σε Ελλάδα και Κύπρο*, Επιφανίου, Λευκωσία 2018, σ. 19-38.

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Η Οκτωβριανή εξέγερση του 1931», στο: *Κύπρος, Αγώνες ελευθερίας στην Ελληνική Ιστορία*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Επιτροπή για την Κύπρο, Αθήνα 2010, σ. 232-259.

Περισιτιάνης, Ι. Κ., *Ιστορία των ελληνικών γραμμάτων από της τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της αγγλικής κατοχής (1571-1878)*, Β΄ έκδοση, Θ. Παπαδόπουλος, [Κυπριολογική Βιβλιοθήκη -11], Επιφανίου, Λευκωσία 2000.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1945-1981*, Εστία, Αθήνα 2001.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, «Η στάση της ελληνικής κυβερνήσεως κατά την κυπριακή κρίση του 1931», *Επιστημονική Επετηρίς της Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών 1976-1977*, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα 1978. σ. 482-511.

Συρίγος, Άγγελος Μ., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Πατάκης, Αθήνα 2018, σ. 132.

Τζερμιάς, Ν. Παύλος, «Το απελευθερωτικό κίνημα των Κυπρίων (εικοστός αιώνας): Μια ιστορική ανασκόπηση», στο: Ιωάννης Θεοχαρίδης (επιμ.), *Πρακτικά Γ΄ Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τμ. Γ΄, Λευκωσία 2001, σ. 621-628.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, «Εξώθηση και καταστολή, βόμβες και ψηφοδέλτια: η Βρετανία και ο Κυπριακός αγώνας, 1954-1958» στο: Ξανθίππη Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη (επιμ.) *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τχ. 12-13, 2001-2002, σ. 223-239.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, «Ο ρόλος της προσωπικότητας στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής: η περίπτωση του Αλέξη Κύρου, 1953-1954», στο: *Δελτίο του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού*, Ακαδημία Αθηνών, 2003, σ. 283-307.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Στρατηγικές του Κυπριακού: Η δεκαετία του 1950*, Πατάκης, Αθήνα 2005.

Argyriou, Sophia, «The Imperialistic Foundations of British Colonial Rule in Cyprus», *The Cyprus Review*, τμ 30, τχ. 1, 2018, σ. 297-316.

Beck, Peter, «The Lessons of Abadan and Suez for British Foreign Policymakers in the 1960s», στο: *The Historical Journal*, τμ. 49, τχ. 2, Cambridge University Press, United Kingdom 2006, σ. 525-547.

Coleman, Andrew - Dixon Sylvia - Maré, David C., «Māori economic development – Glimpses from statistical sources», *Motu Working Paper 05-13*, Motu, New Zealand, Σεπτέμβριος 2005, [<https://ssrn.com/abstract=911156>].

Dalziel, Raewyn, *Julius Vogel: Business politician*, Auckland University Press, New Zealand 1986.

Demetriou, Kyriakos, «Victorian Cyprus: society and institutions in the aftermath of the Anglo-Turkish convention», 1878-1891, *Byzantine and Modern Greek Studies*, τμ. 21, 1997, σ. 1-29.

Brett, Michael, "Brett, Henry", *Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand*, [<https://teara.govt.nz/en/biographies/2b39/brett-henry>].

Encyclopedia Britannica, "Ratana church | Maori religion", [<https://www.britannica.com/topic/Ratana-church>].

Epstein, Leon. D., *British Politics in the Suez Crisis*, Pall Mall Press, London 1964.

Evison, Harry C., *The Long Dispute: Maori Land Rights and European Colonisation in Southern New Zealand*, Canterbury University Press, Christchurch New Zealand 1997.

Frendo, Henry, «Maltese Colonial Identity: Latin Mediterranean or British Empire?», στο: V. M. Millanes (επιμ.), *The British Colonial Experience 1800-1964: The impact on Maltese Society*, Mireva Publications, Malta 1988. σ. 185-214.

Georghallides, George S., «British Policy on Cyprus during 1931», στο: Θεόδωρος Παπαδόπουλος – Μενέλαος Χριστοδούλου (επιμ.), *Πρακτικά Α' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, Λευκωσία, 14-19 Απριλίου 1969, τμ. Γ' 1, Λευκωσία 1973.

Hatzivassiliou, Evanthis, «The Suez crisis, Cyprus and Greek foreign policy, 1956: A view from the British archives», *Balkan Studies*, τμ. 30, 1989, σ. 107-129.

Henderson, J. M., *Ratana: The Man, the Church, the Political Movement*, A.H. - W. Reed, Hong Kong 1972.

Holland, Robert, *Britain and the Revolt in Cyprus 1954-1959*, Oxford University Press, New York 1998.

Holland, Robert - Markides, Diana, *The British and the Hellenes Struggles for Mastery in the Eastern Mediterranean 1850-1960*, Oxford University Press, New York 2006.

Ker-Lindsay, James, *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*, Oxford University, New York 2011.

King, Michael, «Being Pakeha», στο: Michael King (επιμ.), *Pakeha: The Quest for Identity in New Zealand*, Penguin Books, Australia 1991, σ. 9-22.

Klapsis, Antonis, «The Strategic Importance of Cyprus and the Prospect of Union with Greece, 1919-1931», *The Perspective, The Journal of Imperial and Commonwealth History*, τμ. 41, τχ. 5, 2013, σ. 765-782.

McIntyre, David W., "Self-Government and Independence", Te Ara Encyclopedia of New Zealand, [teara.govt.nz/en/self-government-and-independence].

McMillan, Kate, «Developing Citizens: ‘Imperial subjecthood’ and Article Three of the Treaty of Waitangi», στο: Paul Spoonley-Cluny Macpherson-David Pearson (επιμ.), *Tangata Tangata: The Changing Ethnic Contours of New Zealand*, Thomson/Dunmore Press, Nelson Australia 2004, σ. 268-273.

Morrell, W. P., *British Colonial Policy in the Mid-Victorian Age*, Oxford University Press, Great Britain 1969.

Orange, Claudia, «The Maori People and the British Crown (1769-1840)» στο: Keith Sinclair (επιμ.), *The Oxford Illustrated History of New Zealand*, Oxford University Press, UK 1996.

Orange, Claudia, "Treaty of Waitangi - Dishonouring the Treaty - 1860 to 1880", Te Ara Encyclopedia of New Zealand, [<https://teara.govt.nz/en/treaty-of-waitangi/page-4>].

Orr, Captain, C. W., *Cyprus under British Rule*, Robert Scott, London 1953.

Pouradier Duteil – Loïzidou, Anna, «La situation à Chypre (fin 17e – début 18e siècle)», στο: Eleftherios Antoniou (επιμ.), *Proceedings of the IV. International Cyprological Congress, Lefkosia 29 April – 3 May 2008*, τμ. 3, τχ. 2, Lefkosia 2012, σ. 883- 889.

Round, Derek, "Munro, Leslie Knox", Te Ara Encyclopedia of New Zealand, [teara.govt.nz/en/biographies/5m63/munro-leslie-knox].

Scholefield, G. H., *Newspapers in New Zealand*, Wright & Carman Ltd., Wellington 1958, σ. 88.

Smith, Philippa M., *A Concise History of New Zealand*, Cambridge University Press, New York 2012, σ. 167.

Swarbrick, Nancy, "Greeks – the Hellenic community - Arrivals", Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [<http://www.TeAra.govt.nz/en/greeks-the-hellenic-community/page-1>].

Stefanidis Ioannis D., «The Cyprus question, 1949-1952: British attitude, American reactions and Greek dilemmas», στο: *Byzantine and Modern Greek Studies*, τμ. 15, τχ. 1, 1991, σ. 212-267.

Templeton, Malcolm, "Macdonald, Thomas Lachlan", Te Ara Encyclopedia of New Zealand, [teara.govt.nz/en/biographies/5m11/macdonald-thomas-lachlan].

Newman, Keith, "Te Haahi Rātana = Rātana church", Te Ara Encyclopedia of New Zealand [<https://teara.govt.nz/en/ratana-church-te-haahi-ratana>].

Xydis, Stephen G., «The UN General Assembly as an Instrument of Greek Policy: Cyprus, 1954-1958», *The Journal of Conflict Resolution*, τμ. 12, τχ. 2, 1968, σ. 141-158.

Ιστοσελίδες

New Zealand History Online, "Assisted immigration to New Zealand 1947-1975", [<https://nzhistory.govt.nz/culture/assisted-immigration-to-nz-from-the-uk>].

New Zealand History Online, "Julius Vogel", [<https://nzhistory.govt.nz/people/julius-vogel>].

New Zealand History Online, "Māori and European population numbers, 1838–1901", [<https://nzhistory.govt.nz/media/photo/maori-and-european-population-numbers-1838%E2%80%931901>].